

Zigmas Kairaitis

GEOGRAFIJOS UGDYMO
TURINIO IR PROCESO
STRUKTŪRAVIMO PRATYBOS

LIETUVOS EDUKOLOGIJOS UNIVERSITETAS
GAMTOS, MATEMATIKOS IR TECHNOLOGIJŲ FAKULTETAS
GEOGRAFIJOS IR TURIZMO KATEDRA

Zigmas Kairaitis

GEOGRAFIJOS UGDYMO TURINIO IR PROCESO STRUKTŪRAVIMO PRATYBOS

Metodinė priemonė

Lietuvos
edukologijos
universiteto
leidykla

Vilnius, 2016

UDK 372.891(076.1)

Ka-151

Metodinė priemonė apsvartyta Lietuvos edukologijos universiteto Gamtos, matematikos ir technologijų fakulteto Geografijos ir turizmo katedros posėdyje 2015 m. spalio 19 d. (protokolo Nr. 15-05), Lietuvos edukologijos universiteto Gamtos, matematikos ir technologijų fakulteto tarybos posėdyje 2015 m. spalio 27 d. (protokolo Nr. 37-1) ir rekomenduota spausdinti.

Recenzavo:

doc. dr. Regina Subotkevičienė (Lietuvos edukologijos universitetas)

dr. Linas Bevainis (Vilniaus universitetas)

TURINYS

ĮVADAS	6
1. GEOGRAFIJA IR DIDAKTIKA	8
1.1. Geografijos mokslo struktūra	8
1.2. Geografijos didaktikos struktūra ir padėtis tarp pamatinių mokslų	10
2. GEOGRAFIJOS UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI	12
2.1. Geografijos ugdymo tikslų aprašymas pagal temines sritis	12
2.2. Geografijos ugdymo tikslų aprašymas pagal regionus	14
2.3. Geografijos ugdymo tikslų turinio analizė	16
2.4. Ugdymo tikslų turinio interpretavimas	18
2.5. Ugdymo tikslo didaktinių segmentų analizė	20
2.6. Ugdymo uždavinio formulavimas	22
3. GEOGRAFIJOS UGDYMO TURINYS	24
3.1. Ugdymo turinio aprašymas pagal atskiras mokyklos pakopas	24
3.2. Ugdymo turinio aprašymas pagal klases	26
3.3. Ugdymo turinio planavimas	28
3.4. Bendrųjų ir konkrečių žinių analizė	30
3.5. Žinių tipų analizė	32
3.6. Sąvokų analizė	34
3.7. Teminių žinių ir veiklos sričių ugdymo turinio analizė	36
3.8. Gebėjimų aprašymas	38
3.9. Kompetencijų aprašymas	40
4. GEOGRAFINIO UGDYMO SRITYS	42
4.1. Ugdymo teminių veiklos sričių sąsajos su teminėmis žinių sritimis	42
4.2. Ugdymo veiklos pagal žinių tipus	44
4.3. Ugdymo veiklos pagal žinių tipus	46

5. GEOSISTEMOS	48
5.1. Geosistemų aprašymas	48
5.1.1. I variantas	49
5.1.2. II variantas	49
5.1.3. III variantas	49
6. GEOGRAFINĖS INFORMACIJOS ANALIZAVIMAS	52
6.1. Informacijos šaltinio aprašymas	52
6.2. Informacijos analizavimas ir interpretavimas	54
6.2.1. Informacijos interpretavimas pagal klausimus	54
6.2.2. Klausimų formulavimas pagal pateiktą informaciją	56
6.2.3. Informacijos tekstologinė analizė	58
6.2.4. Informacijos analizė pagal komunikacinį aspektą	60
6.2.5. Informacijos analizė pagal jos pažintinę struktūrą ir reikšmę	62
6.2.6. Informacijos analizės pjūviai	64
7. GEOGRAFIJOS UGDYMO PROCESAS	66
7.1. Ugdymo metodų klasifikacija	66
7.2. Teksto didaktinės paskirties nustatymas	68
7.3. Interaktyviųjų mokymosi strategijų aprašymas	70
7.3.1. Sąvokos aprašymas pagal giminę ir rūšinį skirtumą	70
7.3.2. Sąvokos aprašymas pagal Frayerio modelį	72
7.3.3. Sąvokos loginių ryšių žemėlapio sudarymas	74
7.3.4. Sąvokų palyginimas	76
7.3.5. Fakto aprašymas	78
7.3.6. Diskusijos aprašymas	80
7.4. Projekto aprašymas	82
8. GEOGRAFIJOS UGDYMO PASIEKIMAI	84
8.1. Ugdymo pasiekimų žinių konceptų aprašymas	84
8.2. Ugdymo pasiekimų gebėjimų konceptų aprašymas	86
8.3. Ugdymo pasiekimų diagnostinės užduotys	88
8.4. Ugdymo pasiekimų lygių aprašymas	90
8.5. Ugdymo pasiekimų planavimas pagal veiklos sritis	92
8.6. Ugdymo pasiekimų aprašymas pagal mokyklos pakopas	94

9. GEOGRAFIJOS VADOVĖLIO ANALIZAVIMAS.	96
9.1. Vadovėlių turinio elementų analizavimas.	96
9.2. Vadovėlių užduočių analizė pagal temines veiklos sritis	98
9.3. Vadovėlio iliustracijų analizavimas	100
REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA	102

ĮVADAS

Kontekstas. Pasirodžius pirmiesiems žinių ir informacijos amžiaus simptomams, supras-ta, kad ateityje bus svarbu ne informacijos ir žinių gavimas, pasiekiamumas, o jų sutvarkymas, sustruktūrinimas. Visuomenė žengė į naują etapą, įvardijamą postmodernybe, arba taikiją modernybe (Bauman, 2015). Kultūra tapo visaėdė (pinasi įvairūs žanrai), o mokyklos ugdymo turinys – integruotas. Švietimo srityje šiandien labai akcentuojamas žinių taikymas, darbas su informacija. Tačiau mažai aiškinamasi, ką tai reiškia, ir tuo dar labiau grimztama į žinių, in-formacijos faktografijos, chaotiškumo liūną. Mokykla taip ir neišsivaduoja iš žinių pertekliaus problemos: vis iškeliamas tikslas – mažinti žinių kiekį ugdymo turinyje, tačiau, nepraėjus nė geram dešimtmečiui, vėl regimas žinių perteklius. Tai įtikino praėjęs mokyklos reformos laikotarpis ir nūdienos ugdymo turinio svarstymai bei vertinimai. Žinoma, ugdymo turinio kaita – sudėtingas procesas: daug veiksnių, kontekstų, laiko ir vietos įtakų. Tačiau greta šių dalykų, formuodami ugdymo turinį, privalome atsakyti ir į tokius klausimus: kas yra žinios, informacija? kokios mus supančio pasaulio pažintinės struktūros? kaip tai veikia mokyklos ugdymo turinį?

Nuo šio tūkstantmečio pradžios, kai pasirodė naujos kartos pagrindinės mokyklos Ben-drosios ugdymo programos (2003), įvyko esminis lūžis konstruojant Lietuvos mokyklos ben-drojo ugdymo turinį¹. Pereita nuo mokymo kursais prie ugdymo pakopų, lygių, *teminių žinių sričių*, o nuo 2008 m. – prie *teminių veiklos sričių*. Tai esmingai nulėmė visų ugdymo turinio elementų ir grandžių pertvarkymą: tikslų, žinių, gebėjimų, pasiekimų (kompetencijų). Kon-ceptualiai tai galima įvardyti kaip perėjimą nuo dalykinio prie didaktinio ugdymo turinio sutvarkymo. Čia iškilo ir esminė – ugdymo turinio „suvaldymo“ – problema, t. y. kuo remian-tis struktūruojamos dalyko žinios, gebėjimai, ugdymo rezultatai. Anksčiau vyravo dalyko tu-rinio suabsoliutinimas, kai ugdymo turinio tvarką diktavo mokslo ir dalyko logika. Dabar ugdymo turinys tapo kūrybos produktu, o bendroji ugdymo programa – edukacine matrica, kuri struktūruoja žinias, informaciją, reikšmes, t. y. „tvarko“ pasaulį. Tai kelia naujus reikala-vimus mokytojo didaktinėms kompetencijoms – gebėjimui atrinkti ir struktūruoti mokomąją medžiagą bei visą ugdymo turinį.

Taigi gyvename struktūrų, matricų, tinklų, įvairių turinių ir formų raiškos pasaulyje. Tai nulemia ir didaktinio pobūdžio **problema**: *kokios naudotinos ugdymo turinio ir proceso struk-tūravimo priemonės, formos, figūros, leidžiančios atskleisti kuo platesnes ugdymo turinio (ži-nių, gebėjimų) pažintines bei procedūrines galimybes?*

Šios metodinės priemonės tikslas – pateikti ir aprašyti įvairias geografijos ugdymo turi-nio bei proceso struktūravimo logografines formas. Pagrindinis leidinio **uždavinys** – ugdyti studentų didaktines kompetencijas, kaip struktūruoti geografijos ugdymo turinį ir procesą, plėtoti jų praktinius gebėjimus rengti pamokoms didaktinę medžiagą, padedančią skatinti mokinių aktyvumą ir labiau apibrėžiančią ugdymo procesą.

Metodika ir šaltiniai. Metodinėje priemonėje pateikiama per daugelį metų sukaupta pa-tirtis struktūruojant geografijos ugdymo turinį (angl. *curriculum design*). Logografinė me-džiaga remiasi bendrojo ugdymo pagrindinės mokyklos (5–10 klasių) geografijos ugdymo turiniu, kadangi būtent šiai mokyklos pakopai tenka pagrindinis krūvis didaktiškai trans-formuojant ugdymo turinį, dalykų mokomąją medžiagą, siekiant ją pritaikyti prie įvairių ug-dymo proceso formų, metodų, strategijų ir būdų. Pratybų turinys jungia pagrindines geogra-

¹ Ugdymo turinys pedagoginėje literatūroje kartais suprantamas plačiąja ir siaurąja prasme. *Plačiąja* prasme prie ugdymo turinio priskiriami ir ugdymo tikslai, procesas, metodai. *Siaurąja* prasme turima omeny mokomoji medžiaga, žinios, gebėjimai. Šiame darbe *ugdymo turinio* sąvoka dažniausiai vartojama siaurąja prasme.

finio ugdymo grandis – ugdymo tikslus, turinį, procesą (metodus, strategijas), pasiekimus ir vadovėlį kaip pagrindinę ugdymo priemonę bei šaltinį. Visos temos aprašytos pagal vienodą formą ir struktūrą, kiekviena tema pateikiama viename leidinio atvarte. Atliekant praktikos darbus kaip pagrindiniai šaltiniai nurodomi *geografijos bendroji programa, vadovėlis, parengti teminiai ir pamokų planai*; pratybų tiksluose jie įvardijami kaip *edukaciniai šaltiniai*.

Rekomenduojamos literatūros sąrašas, metodiniai norminiai šaltiniai pateikiami leidinio gale. Teorinė literatūra skirta paskatinti studentus giliau pasidomėti nagrinėjamų temų edukologijos, didaktikos, mokymo metodikos klausimais. Dėl pateiktų bendrųjų ugdymo programų reikia turėti omenyje, kad jos keičiasi ir per pratybas būtina naudotis naujausiomis programomis. Vadovėlius galima pasirinkti savo nuožiūra.

Leidinyi skirtas Lietuvos edukologijos universiteto studentams, atliekantiems geografijos didaktikos, aktyviųjų mokymo metodų, integruoto geografijos mokymo modulių ir pedagogo praktikų užduotis.

Autorius dėkoja recenzentams doc. dr. Reginai Subotkevičienei, dr. Linui Bevainiui bei Geografijos ir turizmo katedros kolegoms už pateiktas pastabas ir pasiūlymus.

1. GEOGRAFIJA IR DIDAKTIKA

1.1. GEOGRAFIJOS MOKSLO STRUKTŪRA

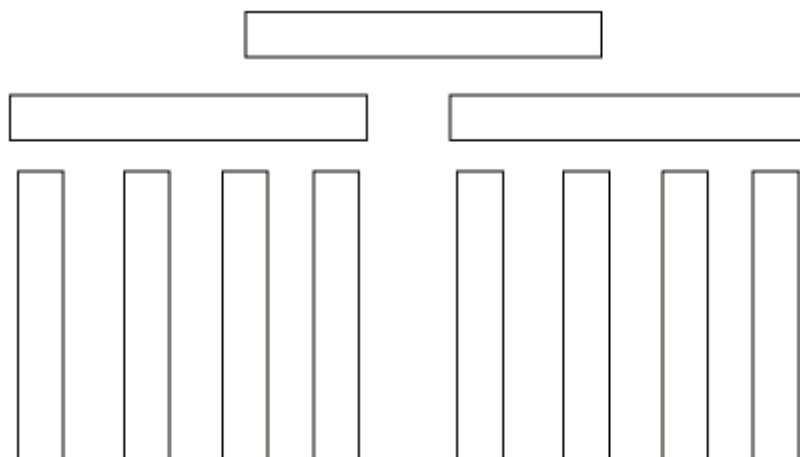
Problema / kontekstas: nors geografija yra senas mokslas, pasižymintis turinio integralumu, tačiau yra įvairių požiūrių į geografijos struktūrą. Tai priklauso nuo vyraujančios mokslinės tradicijos (mokyklos), atliekamų mokslinių tyrimų, autoritetingų mokslininkų.

Tikslas: remiantis įvairiais šaltiniais, pavaizduoti geografijos kaip mokslo struktūrą.

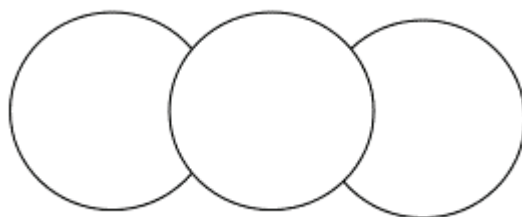
Užduotis: naudojantis moksline, enciklopedine, akademinė literatūra, pavaizduoti įvairius geografijos mokslo struktūros variantus. Kiekvieną variantą pakomentuoti ir išsakyti savo nuomonę, kuri struktūra geriausiai atspindi geografijos turinį.

Šaltinis: informacijos šaltinio fragmentas (-ai).

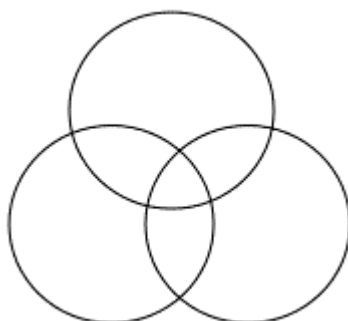
I variantes

II variantes

III variantes

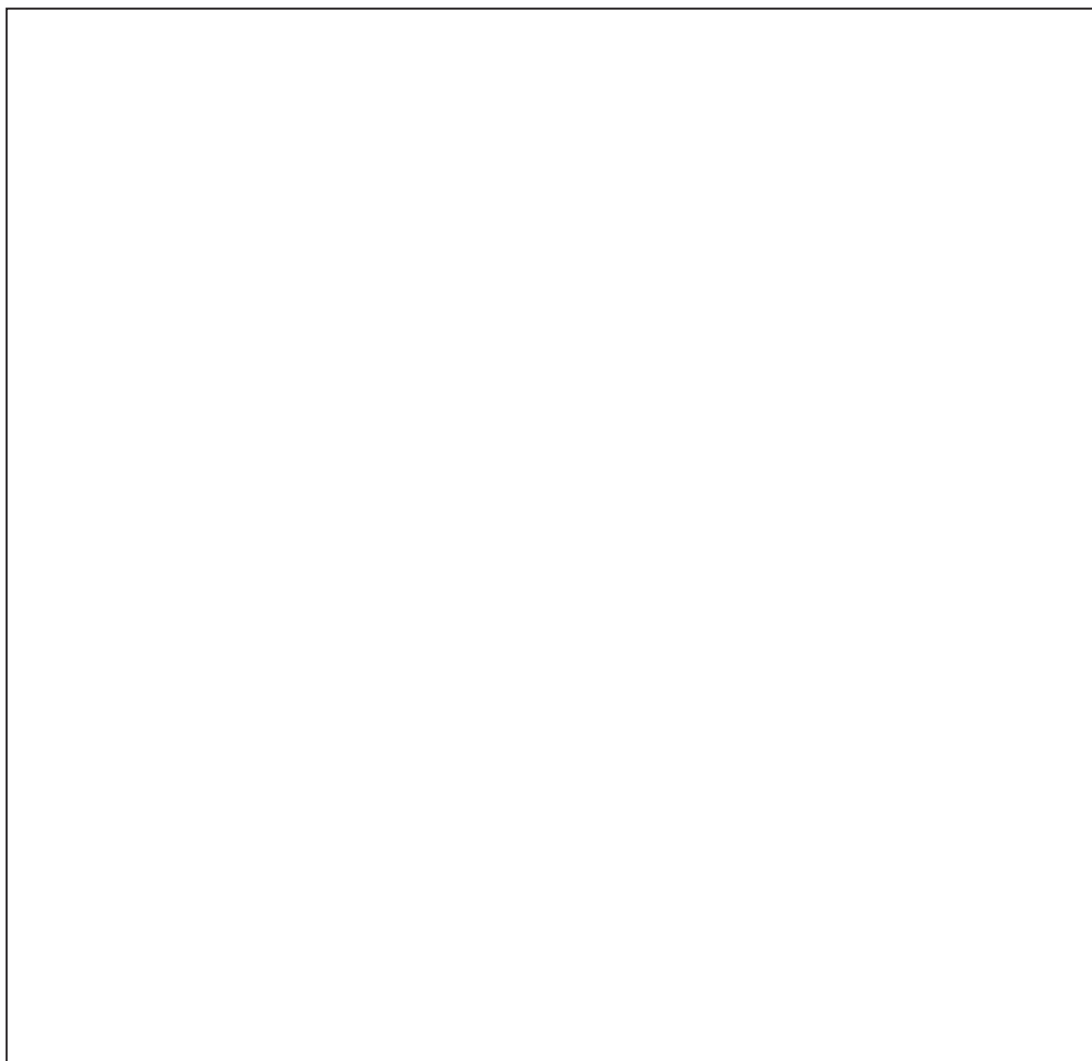
1.2. GEOGRAFIJOS DIDAKTIKOS STRUKTŪRA IR PADĖTIS TARP PAMATINIŲ MOKSLŲ

Problema / kontekstas: geografijos didaktikos kaip taikomojo mokslo struktūra nėra vienalytė. Dalis priklauso pedagogikai, dalis mokomajam dalykui, ugdymo sričiai arba institucijos paskirčiai. Tai klasikinis didaktikos kaip akademinės disciplinos sudėties variantas. Kitas, daugiau problemiškas klausimas – tai dalyko (pvz., geografijos) didaktikos padėtis, o tiksliau, santykis tarp pedagogikos ir geografijos kaip pamatinių (giminingų) mokslų. Čia sutinkamos bent trys koncepcijos, skirtingai interpretuojančios dalyko didaktikos svarbą ir jo santykį su pamatiniais mokslais: subpedagoginis, subdisciplininis ir interdisciplininis.

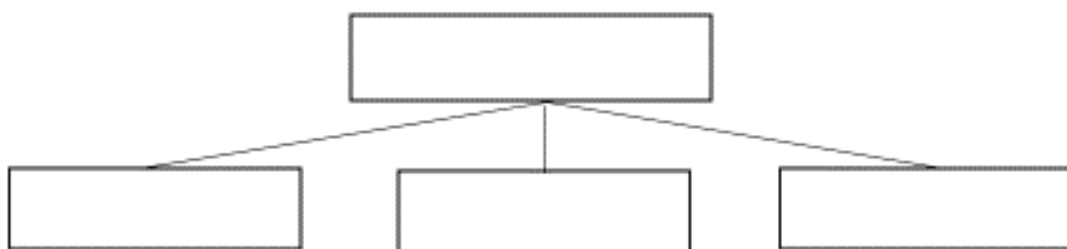
Tikslas: remiantis pedagogikos ir didaktikos akademiniais bei moksliniais šaltiniais, pavaizduoti didaktikos dalyko struktūrą ir padėtį tarp giminingų mokslų.

Užduotis: naudojantis pedagoginiais ir didaktiniais (metodiniais) šaltiniais, pagal pateiktas schemas sustruktūruoti didaktikos kaip taikomojo mokslo ir akademinės disciplinos sudėtines dalis. Pavaizduoti tris skirtingus dalyko (sakykime, geografijos) didaktikos santykių konceptualius variantus su motininiais mokslais – pedagogika ir geografija.

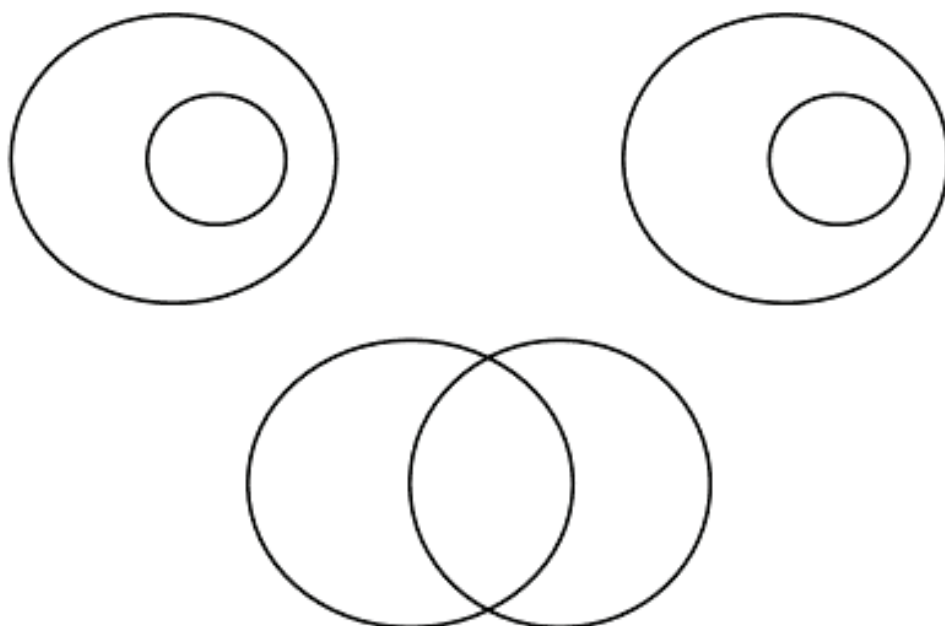
Šaltiniai: pedagogikos, geografijos didaktikos vadovėliai, mokslinė literatūra.

Didaktikos dalyko struktūra (šakos)

Geografijos didaktikos santykio su geografijos ir pedagogikos mokslais koncepcijos

2. GEOGRAFIJOS UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

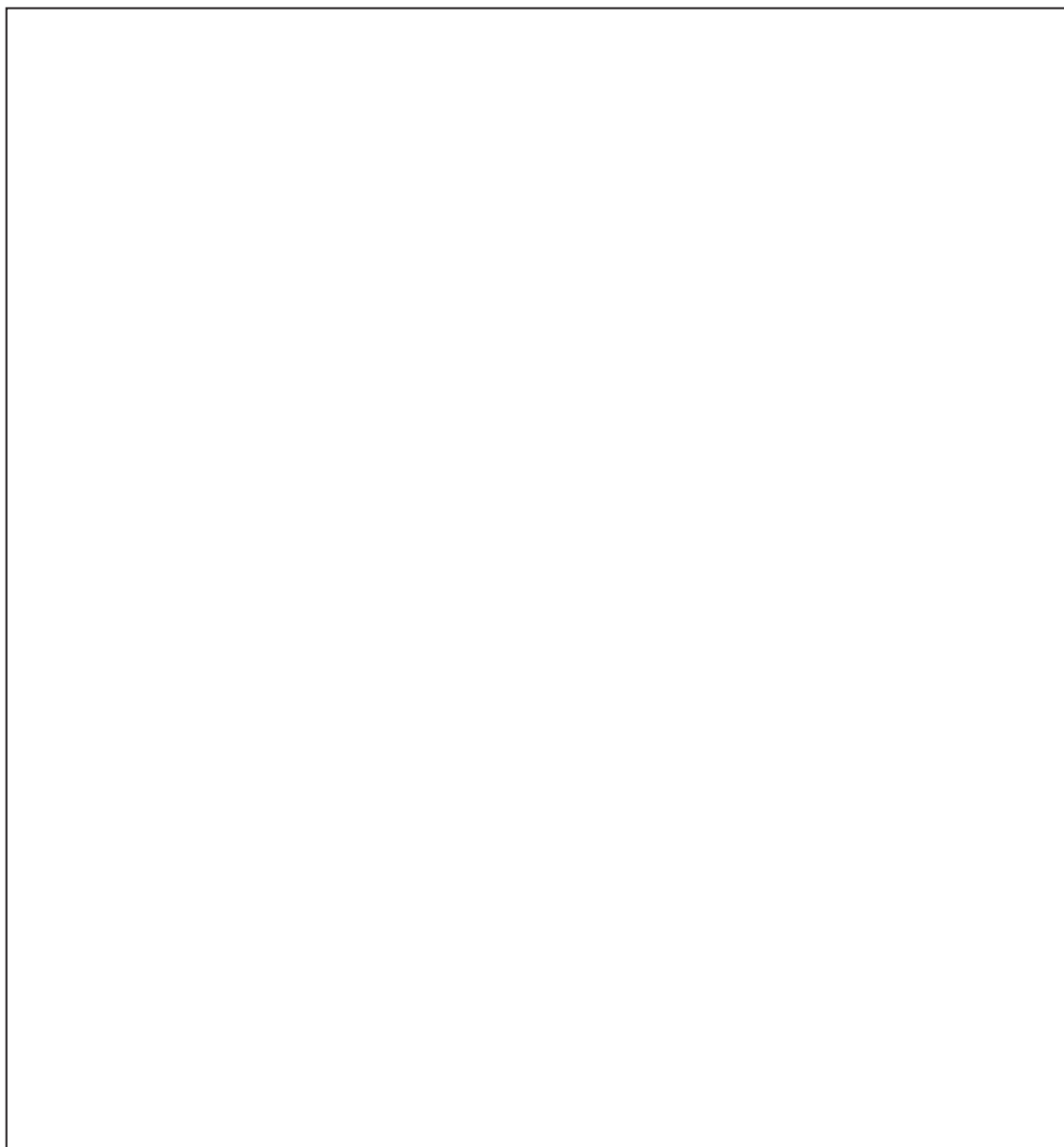
2.1. GEOGRAFIJOS UGDYMO TIKSLŲ APRAŠYMAS PAGAL TEMINES SRITIS

Problema / kontekstas: viena ugdymo tikslų diferencijavimo plotmių – teminių sričių ir ugdymo pakopų (klasių) sankirta. Apibrėžiant bendruosius dalyko ugdymo tikslus būtina atsižvelgti į jų turinio nuoseklų plėtojamą ir derėjimą.

Tikslas: remiantis edukaciniais šaltiniais, aprašyti ugdymo tikslus pagal atskiras temines sritis.

Užduotis: naudojantis geografijos bendrosiomis programomis, pagal temines sritis aprašyti kiekvieną ugdymo pakopą (klasę) su vis sudėtingėjančiais ugdymo tikslais.

Šaltinis: geografijos bendrosios programos fragmentai.

Geografijos ugdymo tikslų pakopiškumas pagal temines sritis

Teminė sritis	Pakopos (klasės)	
	5-6	7-8
<i>Geografinis pažinimas</i>		9-10
<i>Gamtinė geografija</i>		
<i>Visuomeninė geografija</i>		
<i>Regioninė geografija</i>		

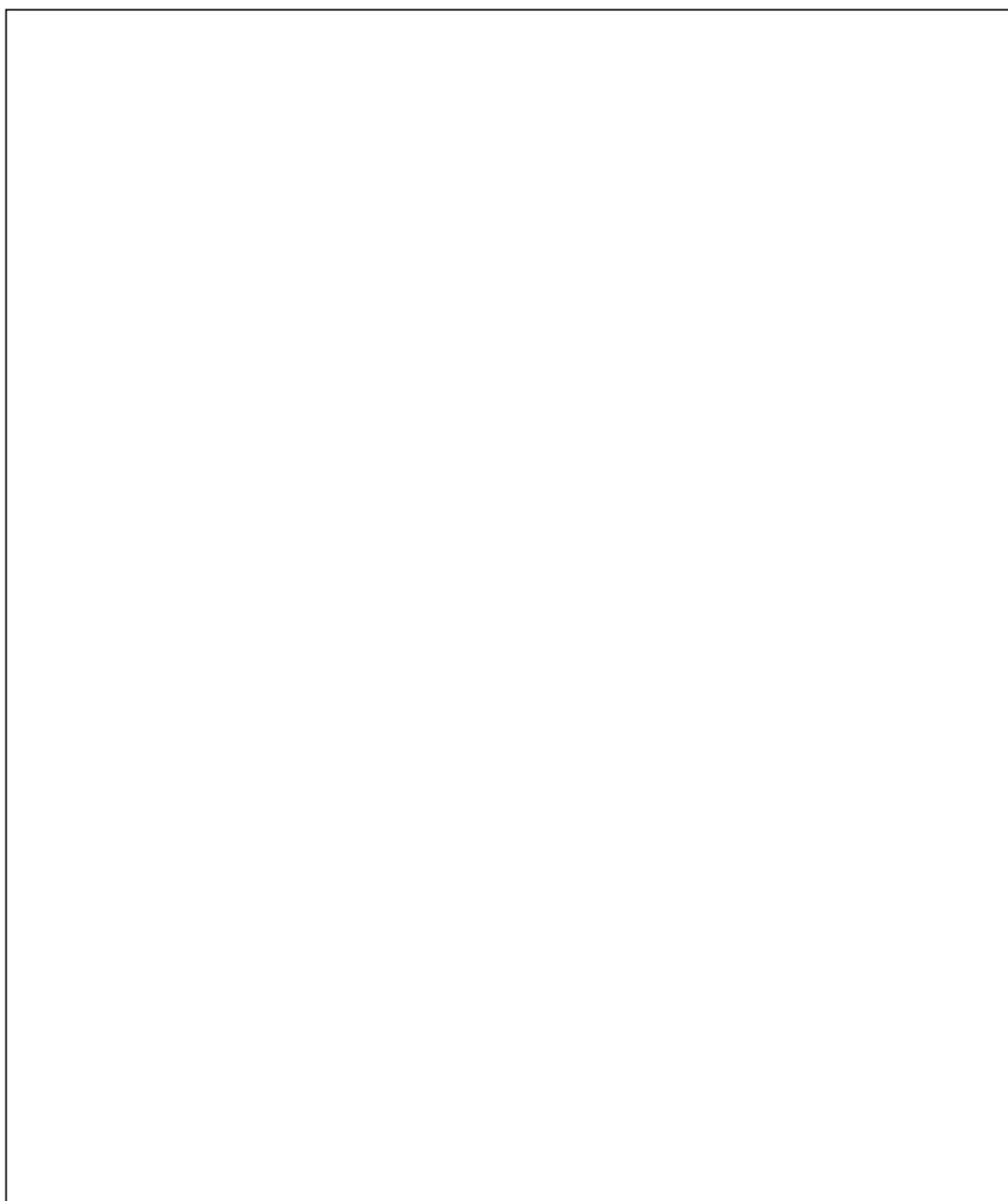
2.2. GEOGRAFIJOS UGDYMO TIKSLŲ APRAŠYMAS PAGAL REGIONUS

Problema / kontekstas: geografijos kaip dalyko specifiškumas – regioniniai lygmenys, kuriems keliami skirtingi ugdymo tikslai.

Tikslas: remiantis edukaciniais šaltiniais, aprašyti ugdymo tikslus pagal atskirus regioninius lygmenis.

Užduotis: naudojantis bendrosiomis ugdymo programomis pagal atskirus regioninius lygmenis aprašyti kiekvieną ugdymo pakopą (klasę) su vis sudėtingėjančiais ugdymo tikslais.

Šaltinis: geografijos bendrosios programos fragmentai.

Geografijos ugdymo tikslų pakopiškumas pagal regionus

Regioninis lygmuo	Pakopos (klasės)		
	5-6	7-8	9-10
<i>Gimtinė, etnografinis kraštas</i>			
<i>Lietuva ir kaimynai</i>			
<i>Europa</i>			
<i>Pasaulis, Žemė</i>			

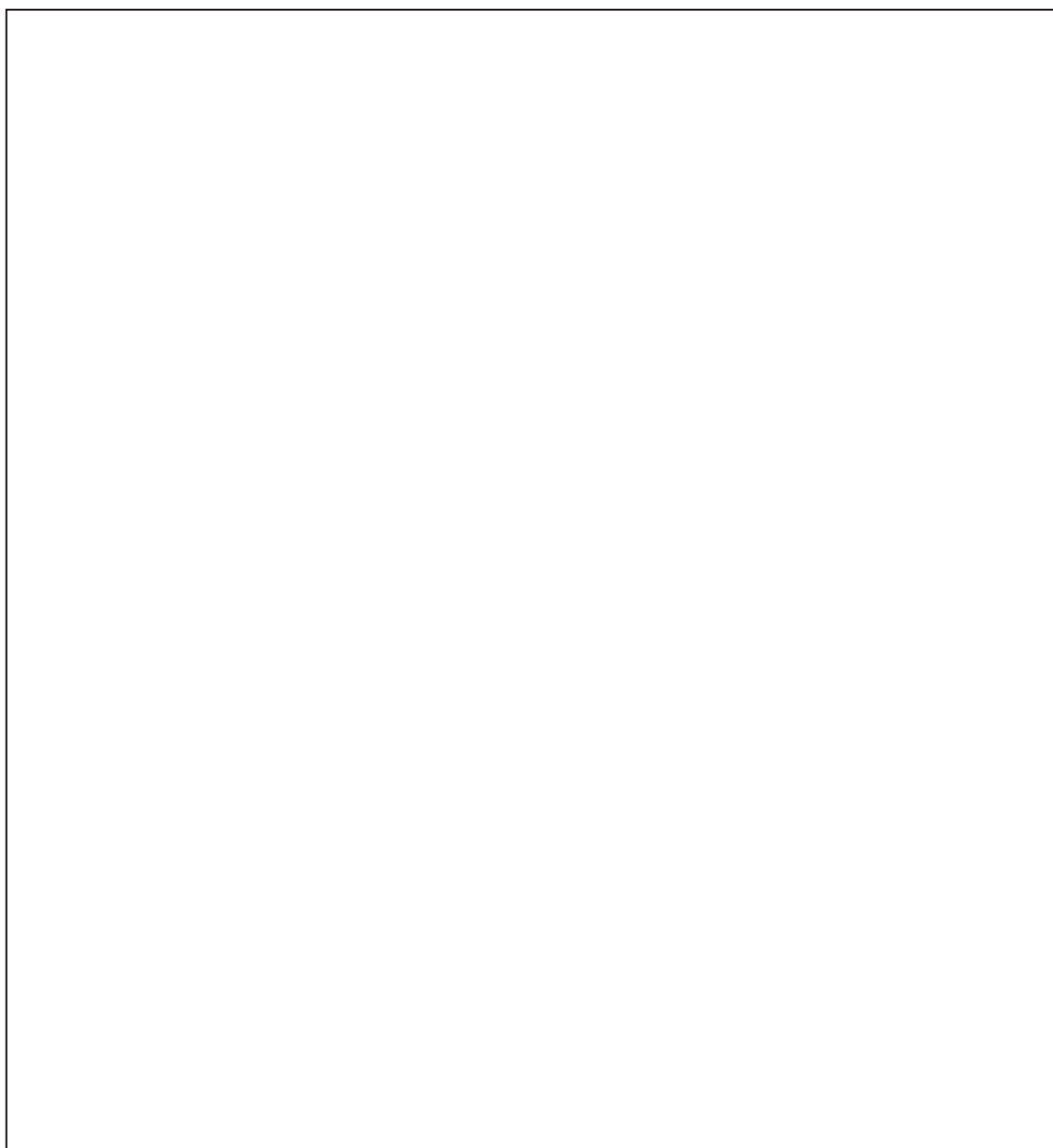
2.3. GEOGRAFIJOS UGDYMO TIKSLŲ TURINIO ANALIZĖ

Problema / kontekstas: formuluojant ugdymo tikslus visada užfiksuojamas dalykinis (geografijos), bendrasis pažintinis (žinių) ir ugdomojo (auklėjamojo-interpretacinio) pobūdžio turinys. Todėl bendrosiose ugdymo programose keliamus geografijos ugdymo tikslus galima išanalizuoti pagal atskirus jų turinio segmentus.

Tikslas: remiantis edukaciniais šaltiniais, išanalizuoti geografijos ugdymo tikslų dalykinį, pažintinį ir ugdomąjį turinį.

Užduotis: naudojantis vienu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa, teminiu arba pamokų planu – pasirinkti iškeltus geografijos ugdymo tikslus ir išryškinti (aprašyti) jų dalykinį, pažintinį ir ugdomąjį turinį.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai ir pamokų planai.

Geografijos ugdymo tikslų turinio analizė

Tikslas	Geografijos, pažinimo ir ugdymo objektai		
	Geografijos (mokslo objektai)	Pažinimo (žinių tipai, pažintiniai aspektai)	Ugdymo (vertybės)

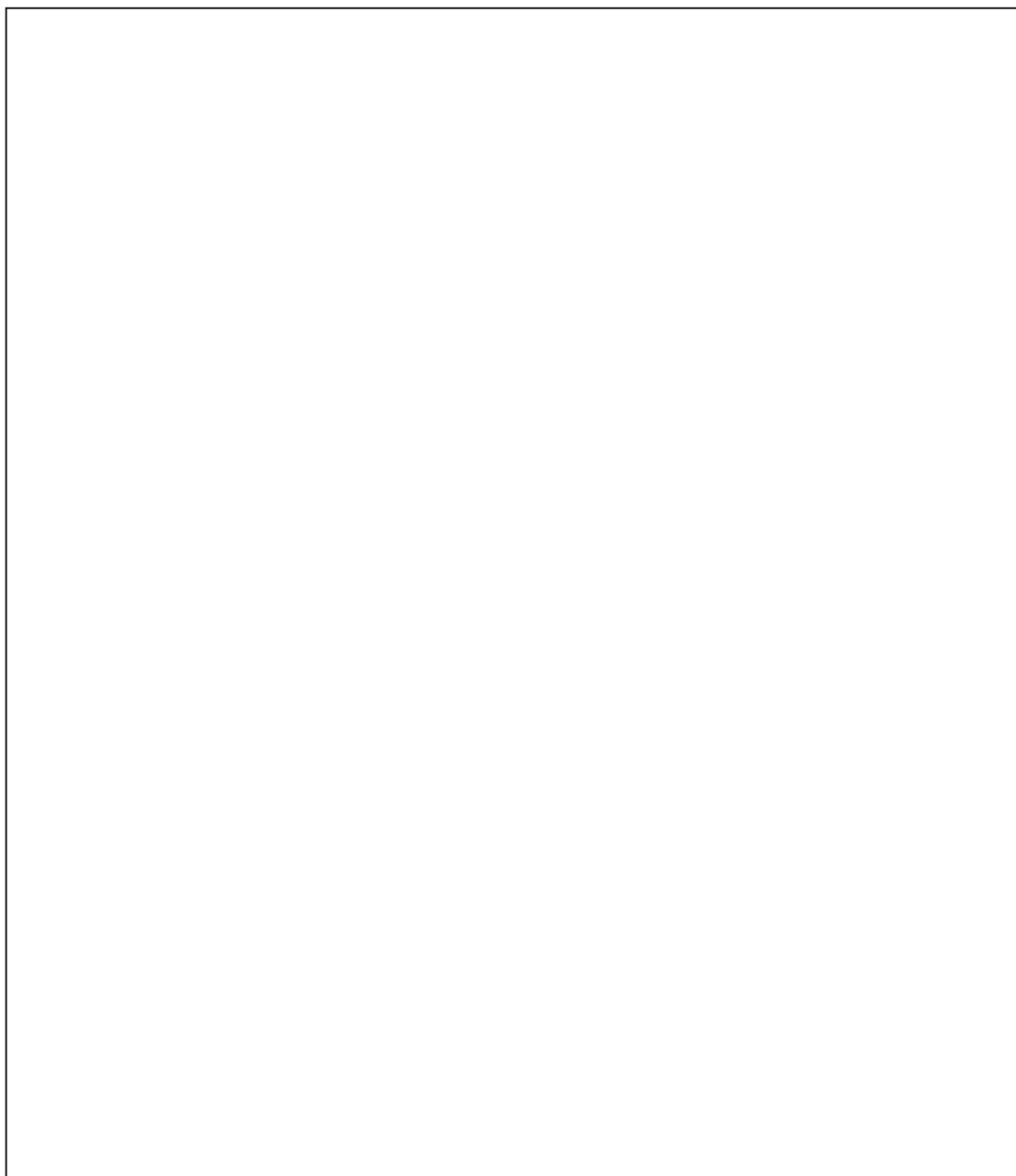
2.4. UGDYMO TIKSLŲ TURINIO INTERPRETAVIMAS

Problema / kontekstas: ugdymo tikslai – koncentruotai išreikšta geografijos ugdymoji esmė, svarba, paskirtis, todėl mokytojas turi mokėti interpretuoti jo turinį.

Tikslas: remiantis edukaciniais šaltiniais, kuo plačiau interpretuoti geografijos ugdymo tikslų turinį.

Užduotis: naudojantis vienu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa, teminiu arba pamokų planu – pasirinkti iškeltus geografijos ugdymo tikslus ir aprašyti jų esmę, svarbą, didaktinę paskirtį, pasiūlyti iškeltų tikslų įgyvendinimo ugdymo procese metodinius būdus.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai ir pamokų planai.

Geografinio ugdymo tikslų turinio interpretavimas

Tikslas	Tikslų supratimas		Tikslų paskirtis	Atskleisti (interpretuoti) tikslų geografini turinį	Tikslų įgyvendinimo būdas mokant geografijos (pvz.)
	Paašškinti jo esmę	Pagrįsti svarbą			
1. 2.			(ž); (g); (v); (ž / g); (ž / v)...		

Tikslų paskirtis: ž – žinios; g – gebėjimai; v – vertybės; ž / g – žinios ir vertybės; ž / v – žinios ir vertybės ir pan.

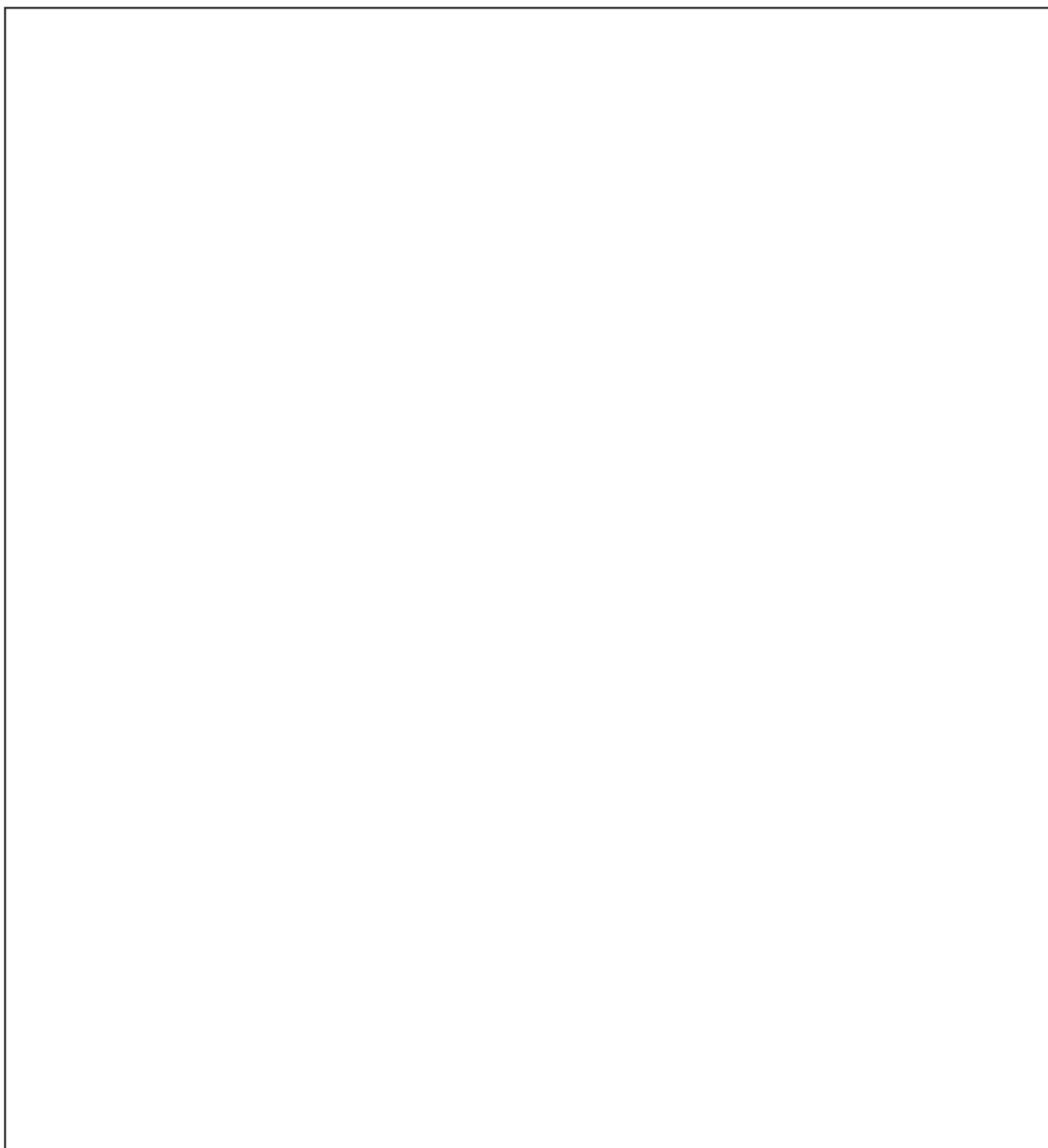
2.5. UGDOMO TIKSLO DIDAKTINIŲ SEGMENTŲ ANALIZĖ

Problema / kontekstas: nesvarbu, kokia kalbine forma būtų suformuluotas pateiktas ugdymo tikslas, jame visada turi atsispindėti žinių, gebėjimų ir vertybių segmentai. Sugebėjimas juos išryškinti – mokytojo profesionalumo požymis.

Tikslas: remiantis edukaciniais šaltiniais, išanalizuoti žinioms, gebėjimams ir vertybėms skirtus segmentus.

Užduotis: naudojantis vienu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa, teminiu arba pamokų planu – pasirinkti iškeltus geografijos ugdymo tikslus ir aprašyti jų turinio segmentus, skirtus žinioms, gebėjimams ir vertybėms, numatyti jų įgyvendinimo metodinius būdus ir sukurti po užduotį šioms tikslų segmentams siekti.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai ir pamokų planai.

Ugdomo tikslo didaktinių segmentų turinio analizė

Tikslas ir jo segmentai	Turinys	Aiškkinimas	Metodinis įgyvendinimas	Užduotys
Bendra tikslo formuluotė				
<i>Žinios</i>				
<i>Gebėjimai</i>				
<i>Vertybės</i>				

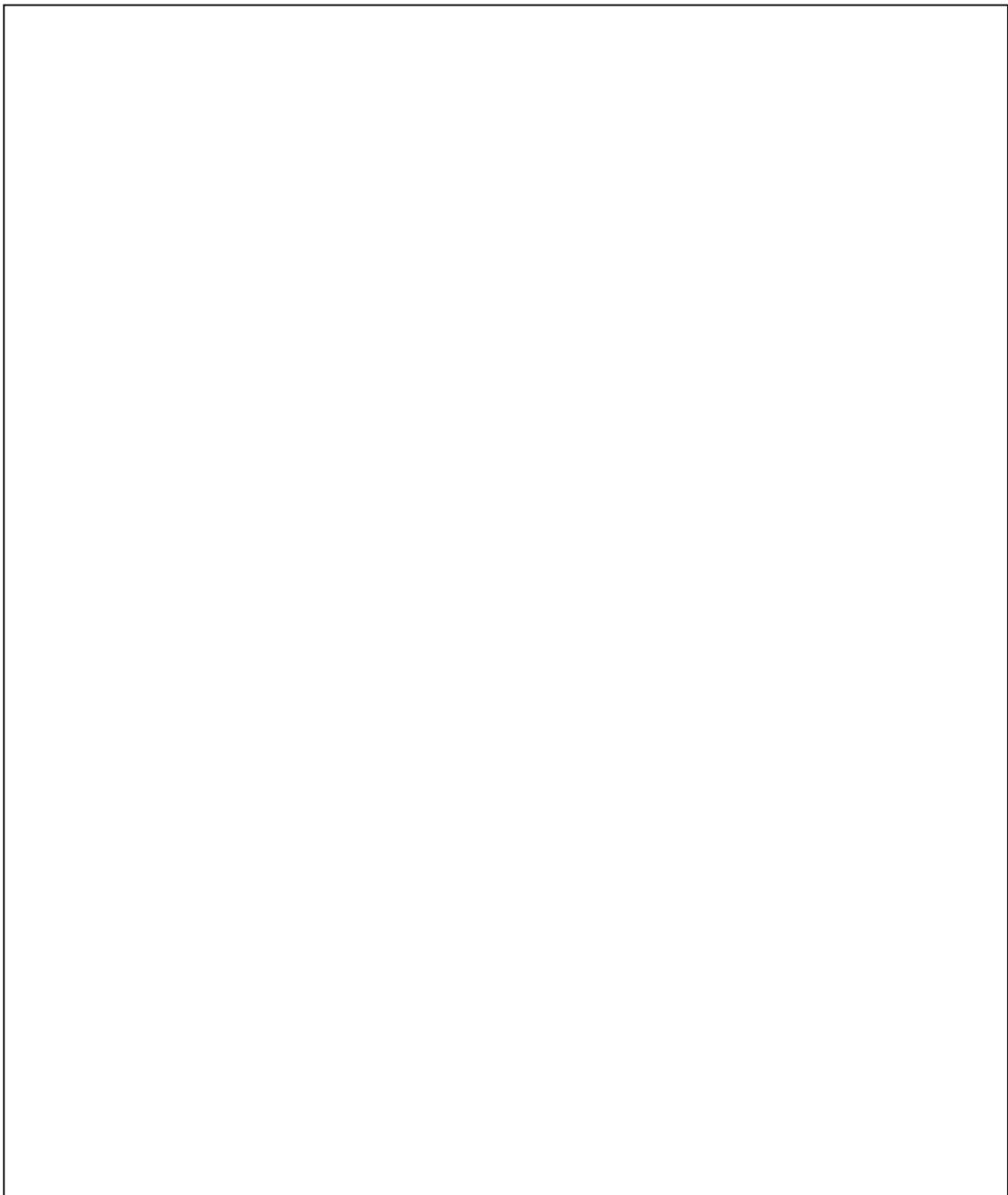
2.6. UGDYMO UŽDAVINIO FORMULAVIMAS

Problema / kontekstas: pastarąjį dešimtmetį pakito ugdymo tikslų ir uždavinių formulavimo reikalavimai bei kalbinė išraiškos forma. Tai sudaro keblumų jauniems mokytojams, o ir patyrusieji mokytojai ne visi pritaria naujai ugdymo uždavinių formulavimui.

Tikslas: remiantis edukaciniu šaltiniu, suformuluoti geografijos ugdomąjį uždavinį.

Užduotis: naudojantis pasirinktu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa, vadovėliu – suformuluoti geografijos ugdomąjį uždavinį laikantis kalbinės formos reikalavimų.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, geografijos vadovėlis.

Ugdymo uždavinių formulavimo pavyzdys (pagal Š. Gerulaitį)

1. Bendroji sakinio dalis	2. Aktyvusis veiksmažodis arba frazė	3. Papildinys	4. Kontekstas arba sąlyga
Mokinys galės / sugebės	paaikškinti	gamtos sąlygų (mikroklimatas, dirvožemio derlingumas ir kt.) tinkamumą	žemės ūkio plėtojimui Lietuvos Vidurio žemumoje.
	paaikškinti ir įvertinti	2–3 pramonės išdėstymo veiksnius	Vokietijoje tarp metalurgijos ir mašinų gamybos.
	apibrėžti ir pailiuotruoti	2 principinius skirtumus	litosferos plokščių judėjimo ir paviršiaus susidarymo.
	apibūdinti	geografinių informacijos sistemų	svarbą ir paskirtį.
Ugdymo uždavinio formuluotė	Mokinys sugebės apibrėžti ir paaikškinti 2 principinius skirtumus tarp litosferos plokščių judėjimo ir paviršiaus susidarymo.		

Ugdymo uždavinio formulavimas

Bendroji sakinio dalis	Aktyvusis veiksmažodis arba frazė	Papildinys	Kontekstas arba sąlyga
Mokinys galės / sugebės			
Ugdymo uždavinio formuluotė			

3. GEOGRAFIJOS UGDYMO TURINYS

3.1. UGDYMO TURINIO APRAŠYMAS PAGAL ATSKIRAS MOKYKLOS PAKOPAS

Problema / kontekstas: bendrosios ugdymo programos sudarytos taip, kad kiekviena tema (teminis modulis), teminė žinių grupė, atskira bendroji sąvoka sudėtingėjančia tvarka aprašoma per visas ugdymo pakopas.

Tikslas: remiantis pasirinktu ugdymo turinio fragmentu, aprašyti jo turinį pagal atskiras mokyklos pakopas.

Užduotis: naudojantis bendrosiomis ugdymo programomis arba vadovėliu, pasirinkti ugdymo turinio fragmentą (teminę žinių arba veiklos sritį, bendrąją sąvoką) ir sudėtingėjančia tvarka aprašyti ugdymo tikslus, žinias, gebėjimus pagal atskiras ugdymo pakopas.

Šaltiniai: geografijos bendrosios programos fragmentas, vadovėlio medžiaga.

Ugdymo turinio aprašymas pagal atskiras mokyklos pakopas

Teminė žinių arba veiklos sritis

Segmentai	Pakopos		
	5–6 klasė	7–8 klasė	9–10 klasė
<i>Tikslai</i>			
<i>Žinios</i>			
<i>Gebėjimai</i>			
<i>Apibendrinta pakopos koncepcija</i>			

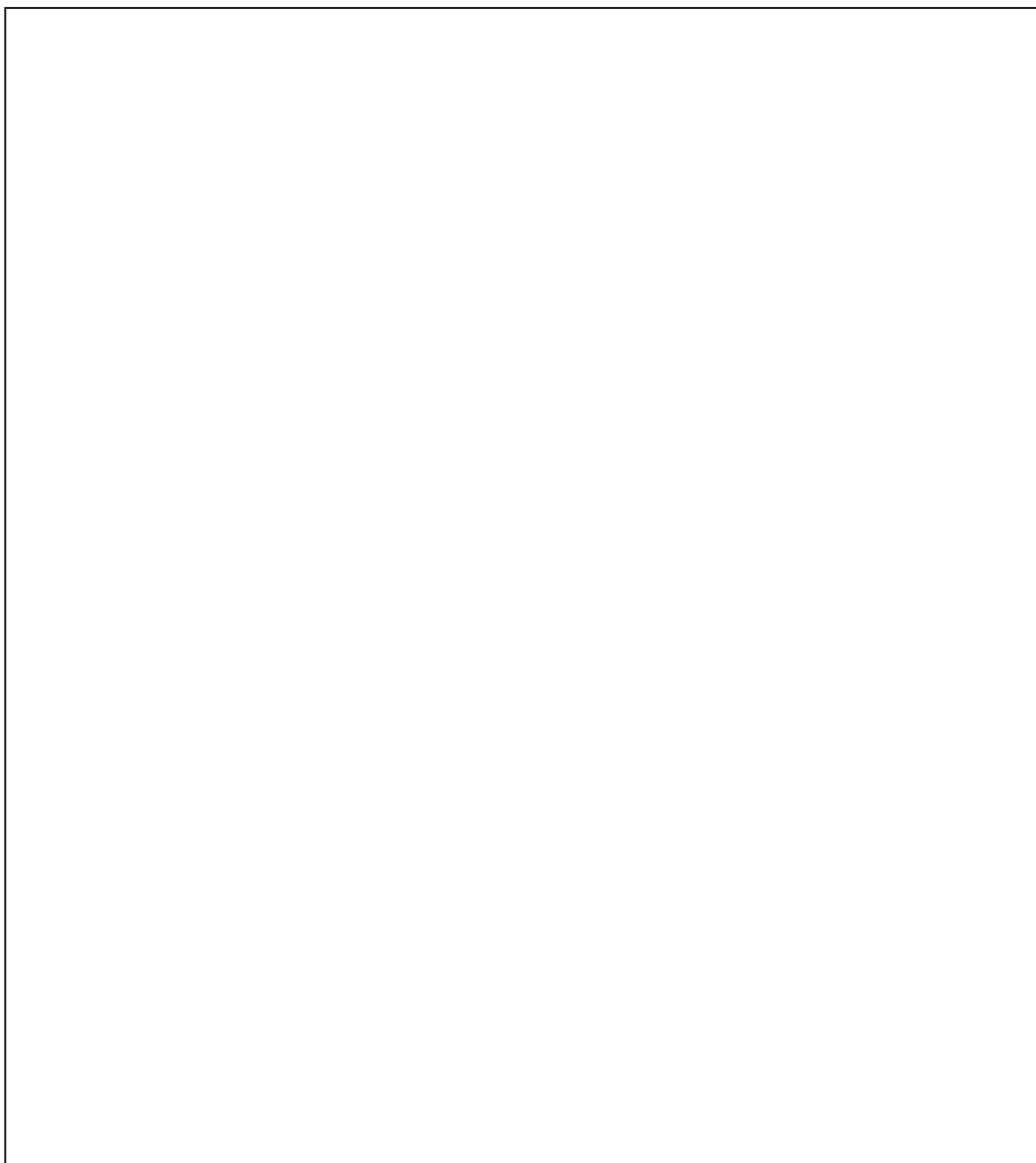
3.2. UGDYMO TURINIO APRAŠYMAS PAGAL KLASES

Problema / kontekstas: šiuo metu bendrojo ugdymo turinio tam tikra teminė arba veiklos sritis aprašoma pagal atskiras bendrojo ugdymo mokyklos pakopas (klases). Taip matyti ugdymo turinio pakopiškumas ir sudėtingėjimas.

Tikslas: remiantis pasirinktu šaltiniu, aprašyti geografijos ugdymo turinį pagal atskiras bendrojo ugdymo mokyklos pakopas (klases).

Užduotis: naudojantis vienu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa arba vadovėliu – bei pasirinkta temine žinių arba veiklos sritimi, aprašyti geografijos ugdymo turinį pagrindinės mokyklos 6, 8 ir 10 klasėms.

Šaltinis: geografijos bendroji programa arba geografijos vadovėlis.

Ugdymo turinio aprašymas pagal klases

Tema (klasė).....

6 klasė	Ugdymo turinio aprašas (tikslai, svarbiausi klausimai, sąvokos, gebėjimai)	8 klasė	10 klasė

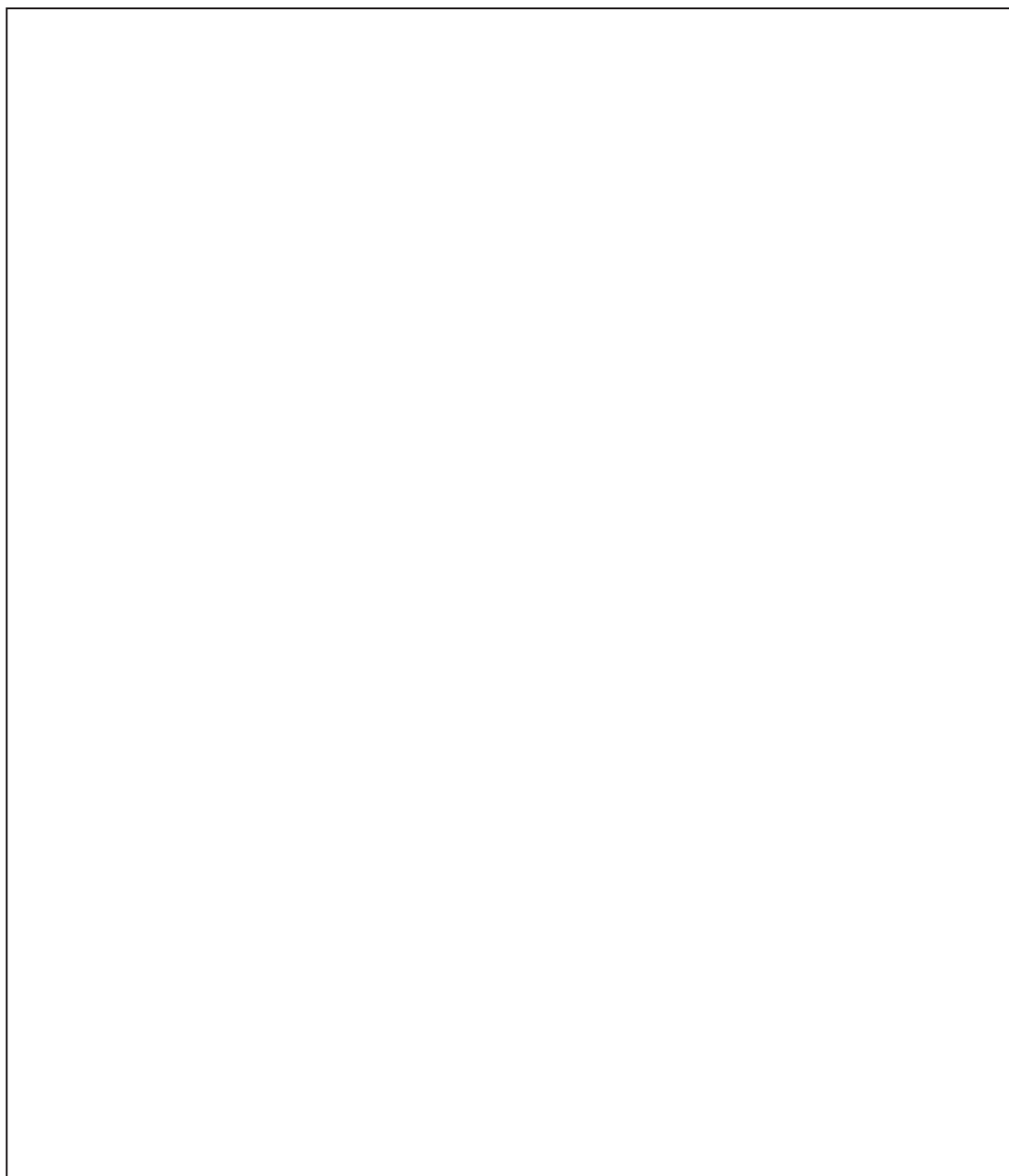
3.3. UGDYMO TURINIO PLANAVIMAS

Problema / kontekstas: bendrosios ugdymo programos yra labai apibendrintos formos, aprašomi tik patys bendriausi dalykai, todėl mokytojas, rašantis teminius arba pamokų planus, tampa aktyviu ugdymo turinio formuotoju, kūrėju.

Tikslas: remiantis edukaciniu šaltiniu, aprašyti (suplanuoti) ugdymo turinį.

Užduotis: naudojantis vienu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa arba vadovėliu – aprašyti pasirinktos teminės veiklos srities arba temos (pagal vadovėlį) ugdymo turinį pagal pateiktą formą.

Šaltinis: geografijos bendroji programa arba geografijos vadovėlis.

Ugdymo turinio planavimas

Tema (klasė)	Tikslas, uždaviniai	Turinys (struktūrinės dalys)	Sąvokos	Gebėjimai	Mokymo(si) procesas (bendros pastabos)

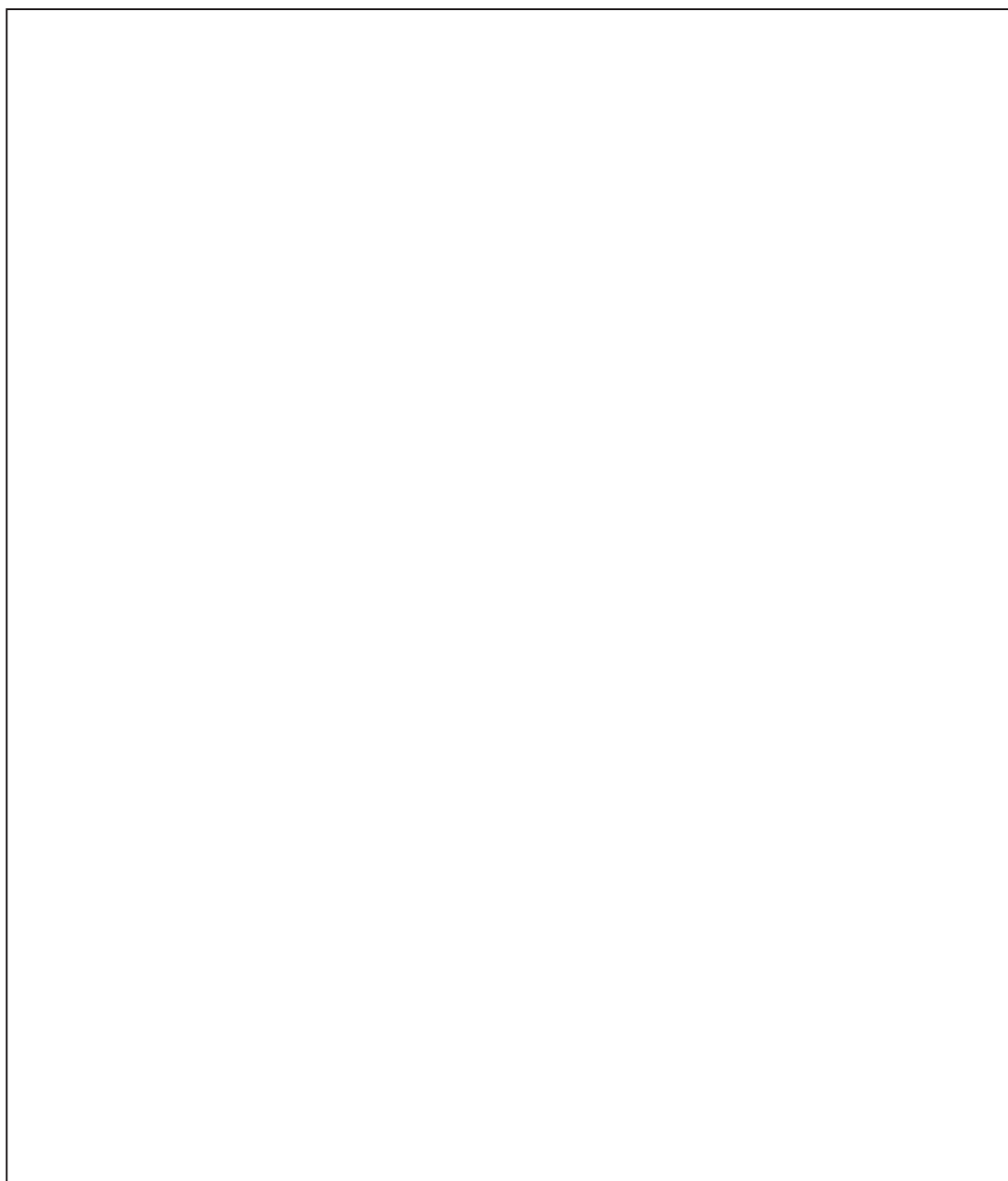
3.4. BENDRŪJŲ IR KONKREČIŲJŲ ŽINIŲ ANALIZĖ

Problema / kontekstas: tiek ugdymo turinyje, tiek ugdymo procese būtina skirti bendrąsias žinias (kategorijos, sąvokos) ir konkrečias žinias (faktus, konkrečius geografinių objektų pavadinimus ir pan.) bei parinkti atitinkamus metodinius būdus joms mokytis.

Tikslas: remiantis geografiniu šaltiniu, išskirti bendrąsias ir konkrečias žinias.

Užduotis: naudojantis vienu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa arba vadovėliu – ir pasirinkus teminę sritį arba temą, sudaryti bendrųjų ir konkrečiųjų geografijos žinių sąrašą.

Šaltinis: geografijos bendroji programa arba geografijos vadovėlis.

Bendrujų ir konkrečių žinių analizė

Klasė	Sritis / tema	Žinios	
		Bendrosios žinios (tipai)	Konkrečiosios žinios (pažinimo objektai)

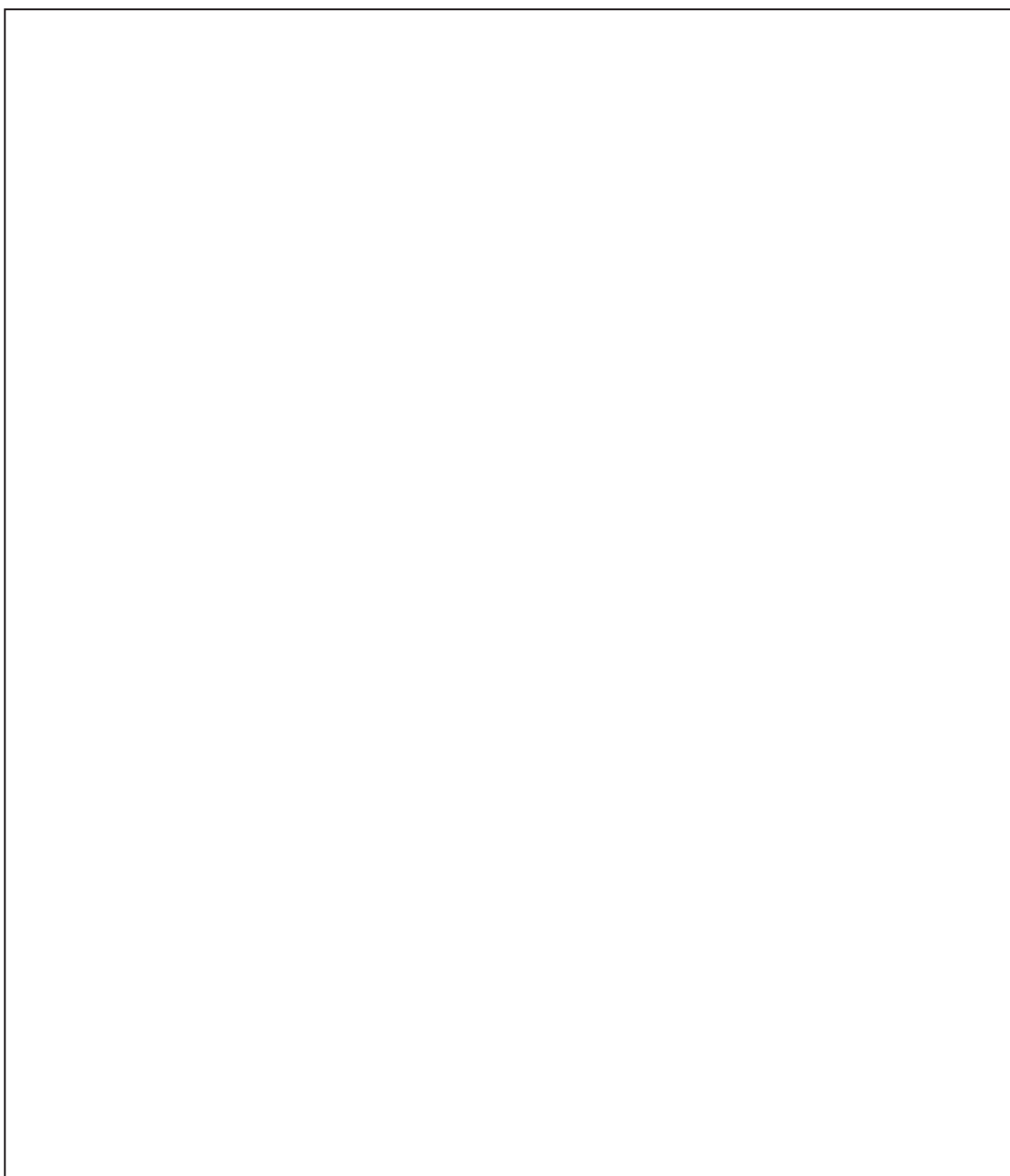
3.5. ŽINIŲ TIPŲ ANALIZĖ

Problema / kontekstas: žinių pasaulis nėra amorfinė masė, o gana įvairus pagal jį sudarančių žinių tipus, kurie skiriasi savo pažintine reikšme ir jų mokymosi ypatumais. Deja, šiam žinių pasaulio ypatumui, jo edukaciniams aspektams kol kas skiriamas nepakankamas dėmesys.

Tikslas: remiantis geografiniu šaltiniu, surasti įvairius žinių tipus.

Užduotis: naudojantis vienu šaltiniu – bendrąja ugdymo programa arba vadovėliu – ir žinių tipų aprašu, surasti nurodytų žinių tipų pavyzdžių.

Šaltinis: geografijos bendroji programa arba geografijos vadovėlis.

Žinių tipų analizė

Žinių tipai	Ypatumai	Pavyzdys
Teorijos / hipotezės	Aiškinimas, spėjimas	
Sąvokos	Žodis, terminas	
Struktūra	Sudėtis, sandara, sudėtinės dalys, elementai, komponentai	
Procesai	Reiškiniai, priežastys, su(si)darymas veiksniai, poveikis, įtaka, sąsaja (dėsningumai / dėsniai)	
Padėtis	Vieta, erdvė, paplitimas, toponimai	
Savybės	Ypatumai, bruožai, požymiai, rodikliai	
Reikšmės	Paskirtis, pasekmė, pasireiškimas, funkcijos, svarba, problemos, taikymas, plėtotė	
Faktai	Skaičiai, atvejis, įvykis	
Geografiniai pavadinimai	Toponimai, pavadinimai, nomenklatūra	

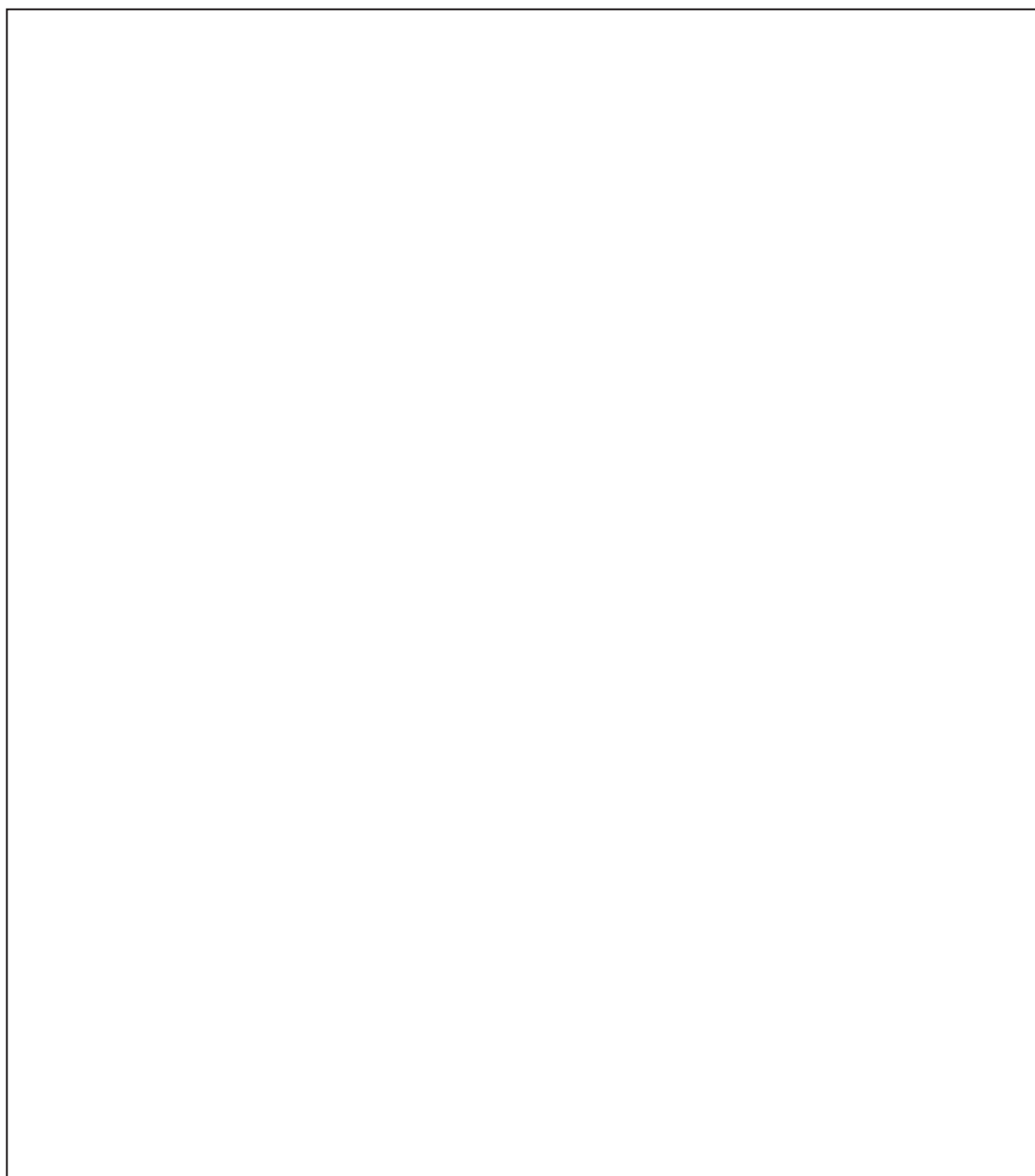
3.6. SĄVOKŲ ANALIZĖ

Problema / kontekstas: sąvokų pasaulis pasižymi įvairiais loginiais santykiais. Pagal subordinacijos ir koordinacijos santykius galima skirti pagrindines ir priklausomas sąvokas. Tai svarbu žinoti sudarant sąvokų žemėlapius.

Tikslas: remiantis geografiniu šaltiniu, sudaryti pagrindinių ir priklausomų sąvokų sąrašą.

Užduotis: naudojantis geografijos vadovėliu, sudaryti trijų lygmenų pagrindinių ir priklausomų sąvokų sąrašą ir surasti jas konkretizuojančių faktų bei geografinių pavadinimų pavyzdžių.

Šaltinis: geografijos vadovėlis.

Geografijos sąvokų analizė

Skyriai / poskyriai 1	Temos / potemės 2	Sąvokos			Faktai / geobjektai 6
		Pagrindinės 3	→ 4	priklausomos 5	

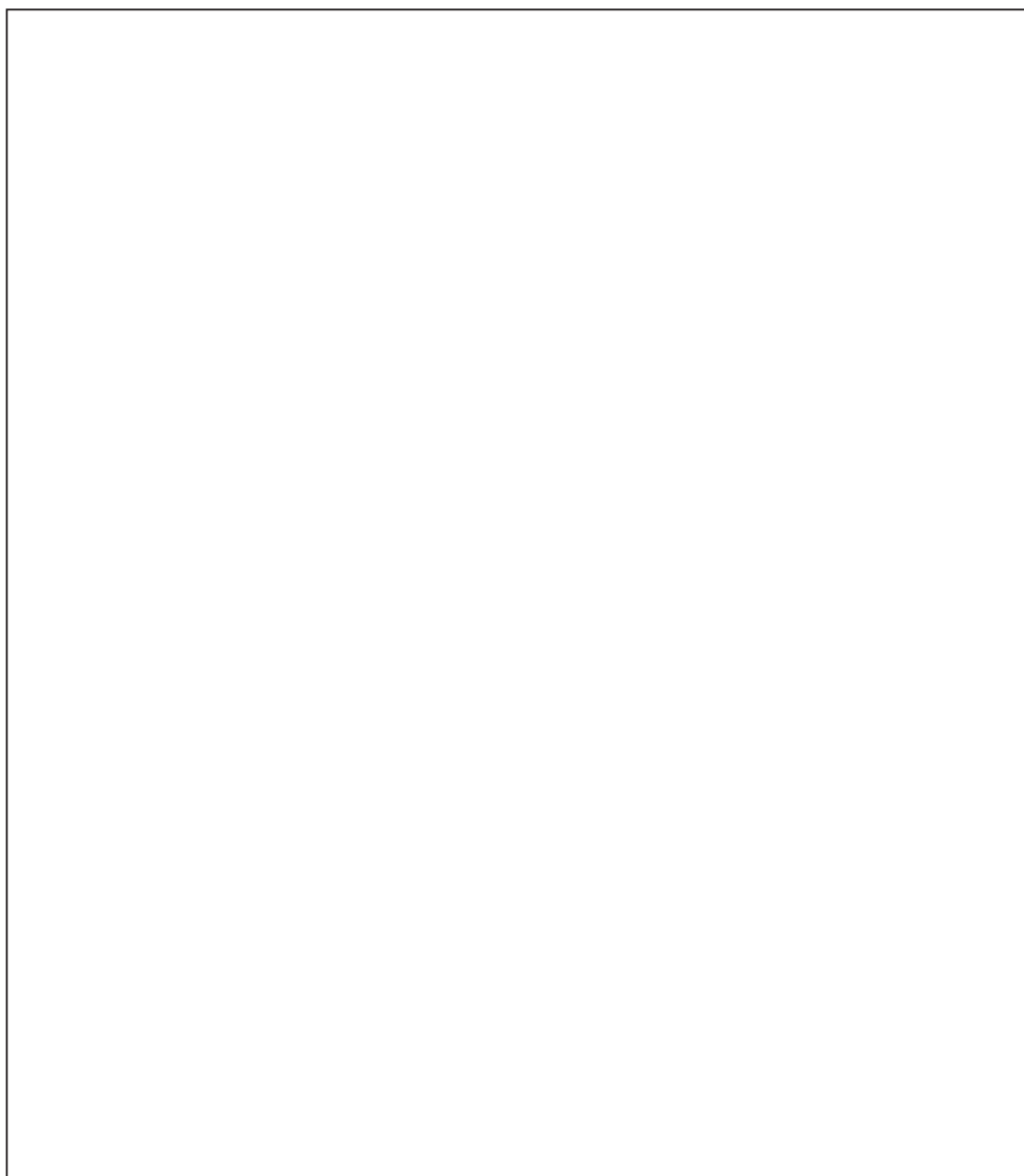
3.7. TEMINIŲ ŽINIŲ IR VEIKLOS SRIČIŲ UGDYMO TURINIO ANALIZĖ

Problema / kontekstas: bendrosiose ugdymo programose išskirtos teminės žinių ir veiklos sritys aprašomos pagal pagrindinius ugdymo turinio elementus – žinias ir gebėjimus. Pasirinkus vieną teminę žinių arba veiklos sritį, būtina sugebėti aprašyti jų ugdymo turinį.

Tikslas: remiantis edukaciniu šaltiniu, aprašyti vienos teminės žinių arba veiklos srities ugdymo turinį.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa ir pasirinkus vieną teminę žinių arba veiklos sritį, pagal pateiktą ugdymo turinio formą aprašyti konkretų jos ugdymo turinį.

Šaltinis: geografijos bendroji programa.

Teminės žinių arba veiklos srities ugdymo turinio analizė

Teminė žinių arba veiklos sritis

Žinios			
Sąvokos	Procesai, dėsningumai, problemos	Faktografija	Gebėjimai

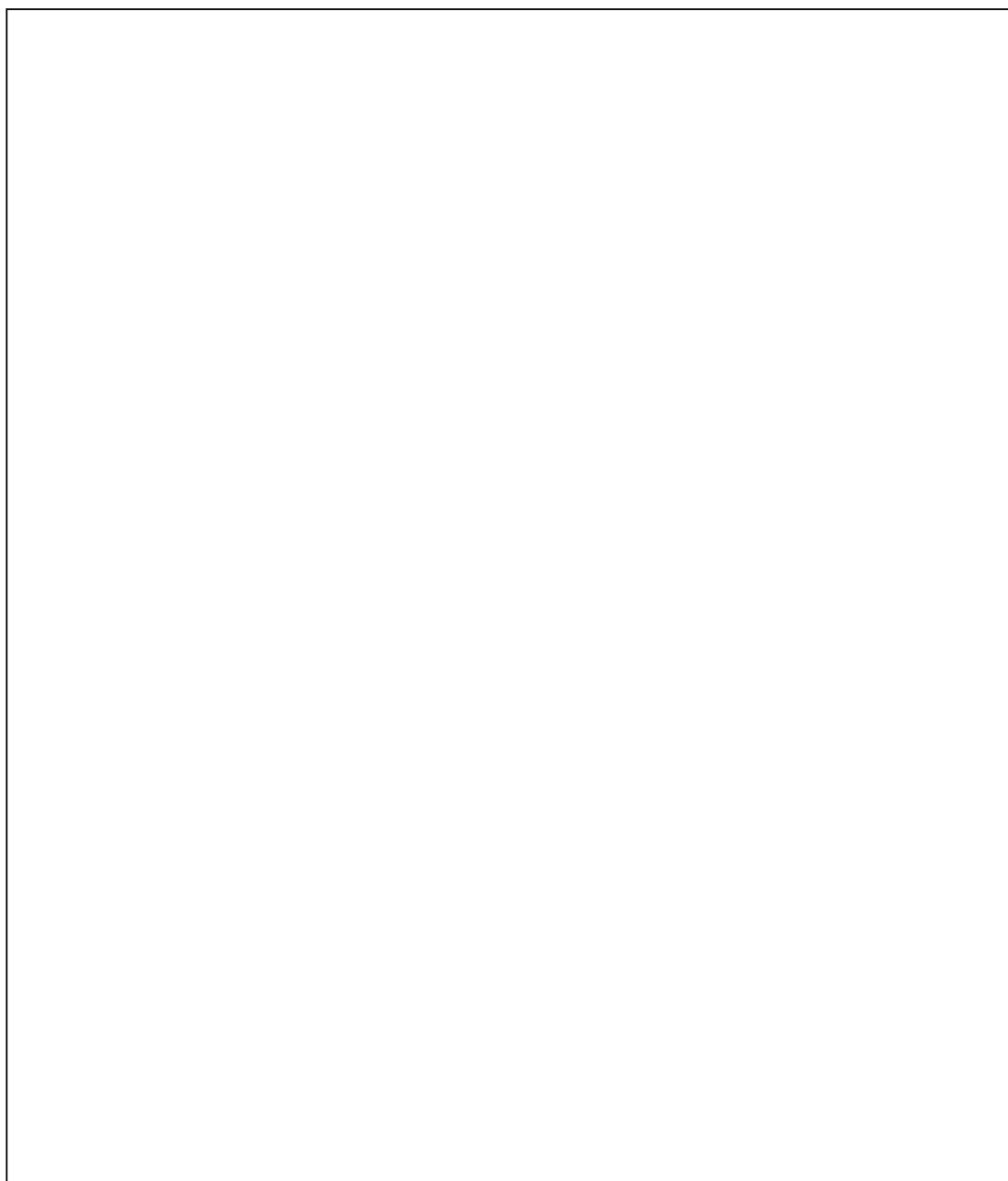
3.8. GEBĖJIMŲ APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: ugdyti mokinių gebėjimus – šiuo metu vienas esminių ugdymo turinio ir proceso elementų. Ypač svarbu išryškinti, kaip geografija prisideda ugdant bendruosius gebėjimus.

Tikslas: remiantis edukaciniu šaltiniu, aprašyti geografijos bendruosius gebėjimus.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa, vadovėliu arba teminiais bei pamokų planais ir pasirinkus vieną geografijos teminę žinių arba veiklos sritį, aprašyti pateiktus bendruosius gebėjimus.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, vadovėlis, teminiai arba pamokų planai.

Gebėjimų aprašymas

Tema, teminė žinių arba veiklos sritis

G E B Ė J I M A I				
Komunikacinis	Raštingumas		Kritinis mąstymas	Problemų sprendimo
	Informacinis	Kompiuterinis		

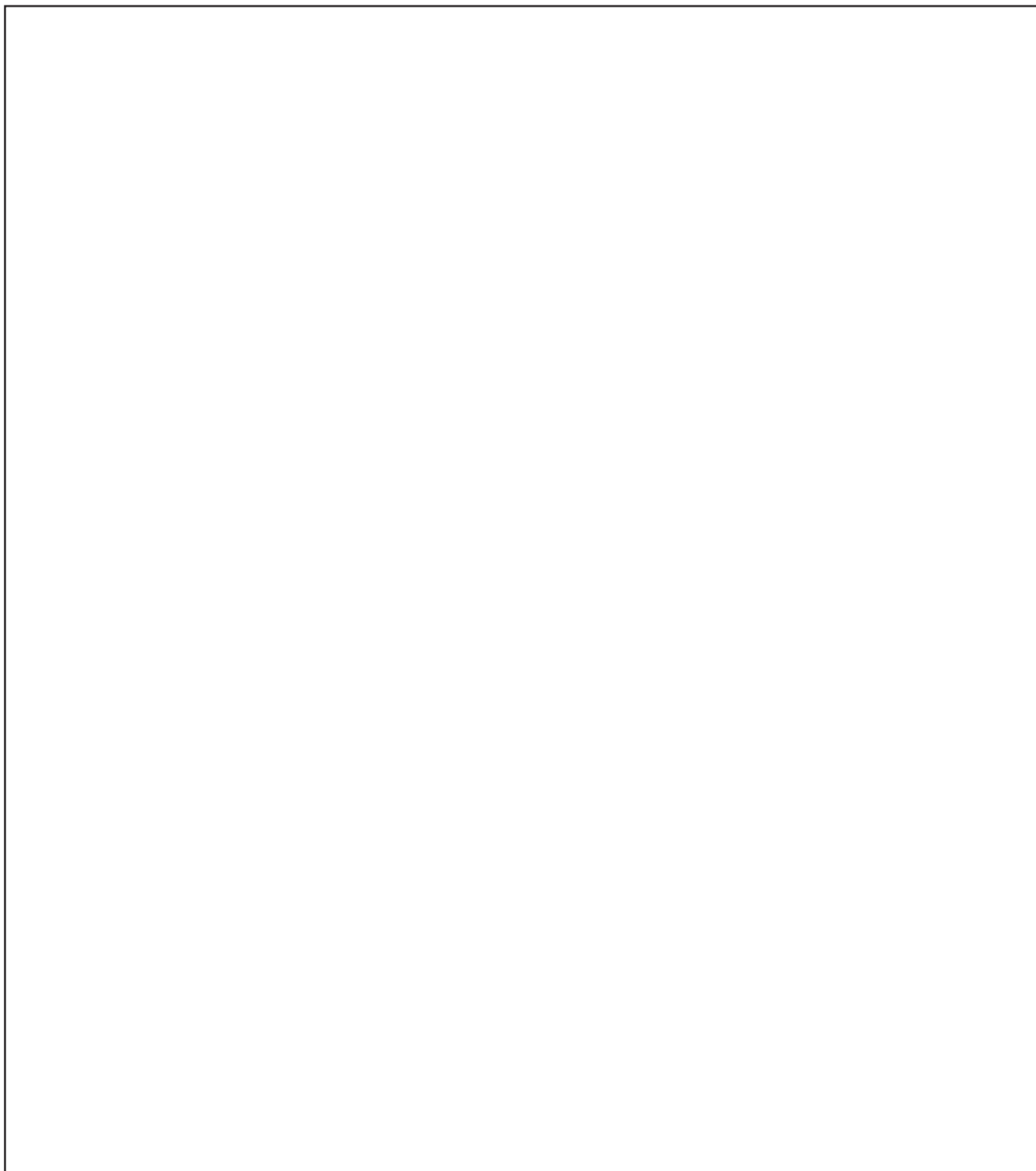
3.9. KOMPETENCIJŲ APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: kompetencijos – aukštesnio lygmens gebėjimas, jungiantis žinias, tam tikrus įgūdžius ir vertybines nuostatas. Bendrojo ugdymo mokyklos kompetencijas apibrėžia bendrojo ugdymo programos, kurios yra taikytinos visiems dalykams. Taigi mokytojas turi gebėti interpretuoti savo dalyką patvirtintų bendrųjų kompetencijų kontekstuose.

Tikslas: remiantis edukaciniu šaltiniu, aprašyti geografijos bendrąsias kompetencijas.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa, vadovėliu arba teminiais bei pamokų planais ir pasirinkus vieną geografijos teminę arba veiklos sritį, aprašyti pateiktas bendrąsias kompetencijas.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, vadovėlis, teminiai arba pamokų planai.

Kompetencijų aprašymas

Tema, teminė žinių arba veiklos sritis

KOMPETENCIJOS							
Asmeninė	Socialinė	Pažinimo				Kultūrinė	Meninė-estetinė
		Kalbinio	Matematinio	Gamtamokslinio	Technologinio		

4. GEOGRAFINIO UGDYMO SRITYS

4.1. UGDYMO TEMINIŲ VEIKLOS SRIČIŲ SĄSAJOS SU TEMINĖMIS ŽINIŲ SRITIMIS

Problema / kontekstas: bendrojo ugdymo turinys šiuo metu aprašomas pagal temines žinių sritis (*Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas*, 2003) ir temines veiklos sritis (*Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos*, 2008). Todėl būtina derinti šias ugdymo turinio dimensijas.

Tikslas: remiantis pasirinkta geografijos tema, aprašyti jos turinį pagal temines veiklos ir žinių sritis.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais ir pamokų planais arba vadovėliu, aprašyti vieną geografijos temą pagal temines veiklos ir žinių sritis.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai ir pamokų planai arba vadovėlis.

Geografinio ugdymo teminių veiklos sričių sąsajos su teminėmis žinių sritimis

Tema (klasė)

Veiklos (interpretacijos)	Pažinimo teminės sritys		
	Geografinis pažinimas	Gamtinė geografija	Pažinimo teminės sritys
<i>Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>			Regioninė geografija
<i>Geografinės informacijos analizavimas, aiškinimas ir vertinimas</i>			
<i>Regionų pažinimo raiška</i>			
<i>Aplinkos stebėjimai ir tyrimai</i>			

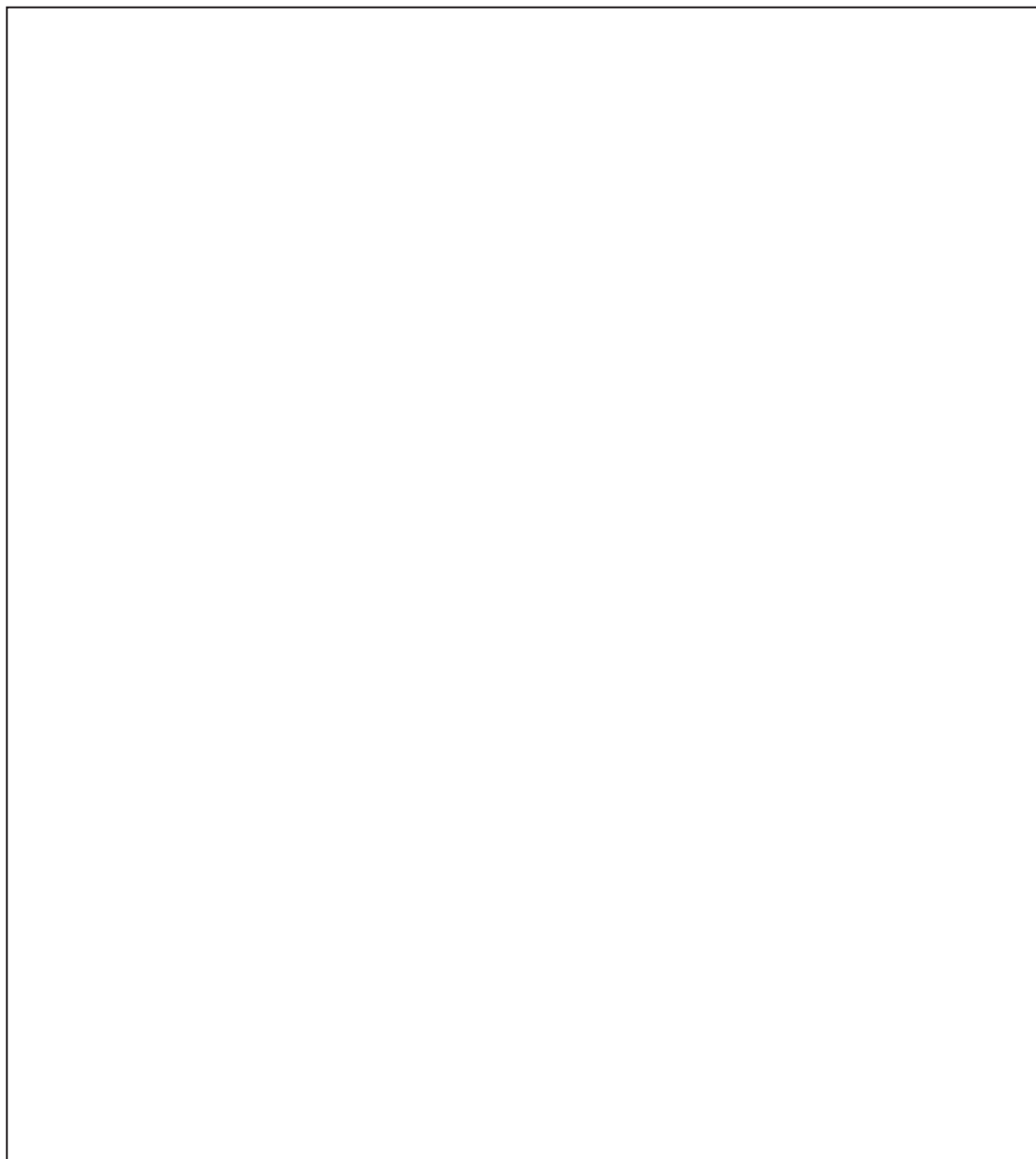
4.2. UGDYMO VEIKLOS PAGAL ŽINIŲ TIPUS

Problema / kontekstas: bendrojo ugdymo turinyje šiuo metu labiausiai akcentuojamos geografinės veiklos. Todėl mokytojo meistriškumas – susieti geografines veiklas su geografinėmis žiniomis.

Tikslas: remiantis pasirinkta geografijos tema, susieti temines veiklas su geografijos žiniomis.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais ir pamokų planais arba vadovėliu, aprašyti vieną geografijos temą, susiejant veiklos sritis su geografijos žiniomis.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai ir pamokų planai arba vadovėlis.

Geografinio ugdymo veiklos pagal žinių tipus

Tema (klasė)

Veiklos (interpretacijos)	Žinių tipai			
	Sąvokos	Procesai, reiškiniai	Vietovardžiai	Esminiai faktai
<i>Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>				
<i>Geografinės informacijos analizavimas, aiškinimas ir vertinimas</i>				
<i>Aplinkos stebėjimai ir tyrimai</i>				

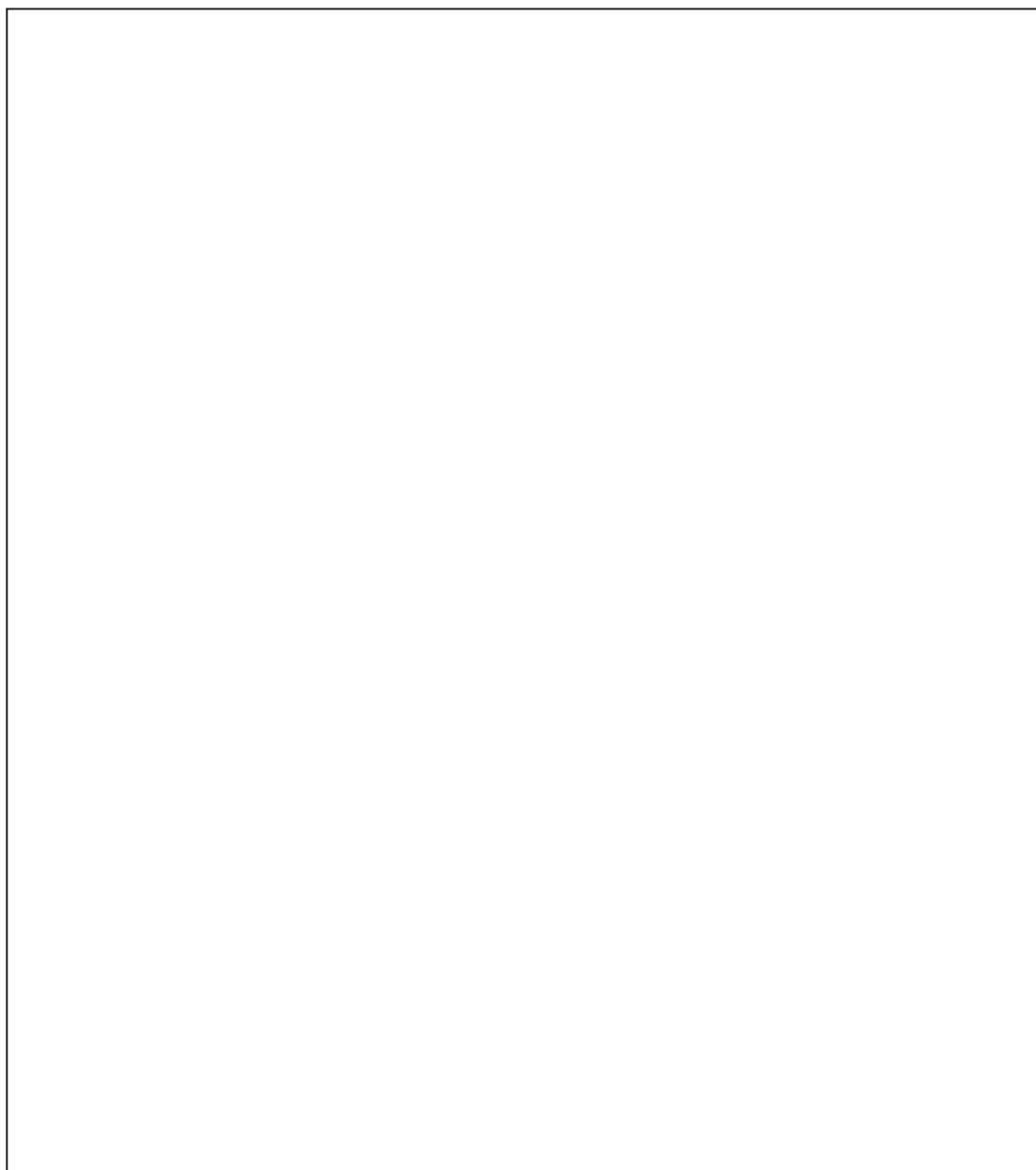
4.3. UGDYMO VEIKLOS PAGAL ŽINIŲ TIPUS

Problema / kontekstas: esminis geografijos kaip mokslo ir dalyko bruožas – operavimas įvairaus hierarchinio rango geosistemomis (regionais, valstybių dydžiais, landšaftais). Todėl aprašant ugdymo turinį būtina atsižvelgti į šią geografijos specifiką.

Tikslas: remiantis pasirinkta geografijos tema, aprašyti temines veiklos sritis pagal geosisteminius lygmenis.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais ir pamokų planais arba vadovėliu, aprašyti vienos geografijos temos veiklos sritis pagal pateiktus geosisteminius (regioninius) lygmenis.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai ir pamokų planai arba vadovėlis.

Geografinio ugdymo veikos pagal geosisteminių (regioninių) apibendrinimą

Tema (klasė)

Veiklos (interpretacijos)	Geosisteminių lygmenys		
	Lokalinis	Nacionalinis / regioninis	
		Lietuva	Europa
<i>Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>			
<i>Geografinės informacijos analizavimas, aiškinimas ir vertinimas</i>			
<i>Aplinkos stebėjimai ir tyrimai</i>			
<i>Regionų pažinimo raiška</i>			

5. GEOSISTEMOS

5.1. GEOSISTEMŲ APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: šiuo metu nusistovėjo geosistemų hierarchija: lokalinės, nacionalinės, regioninės ir globalinės. Atitinkamai aprašomas ir ugdymo turinys bei ugdymo procesas. Toliau pateikiami įvairūs ugdymo turinio ir proceso bei jų sudėtinių dalių aprašymo variantai.

Tikslas: remiantis pasirinkta geografijos tema, aprašyti ugdymo turinį ir procesą pagal pateiktus įvairius geosisteminių lygmenų variantus.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais ir pamokų planais arba vadovėliu, aprašyti ugdymo turinį ir procesą pagal įvairius geosisteminių lygmenų variantus. Galima remtis viena tema arba kiekvienam variantui pasirinkti skirtingas temas.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai ir pamokų planai arba vadovėlis.

5.1.1. I variantas

Pasirinkus vieną geografijos temą, aprašyti, kaip skirtingose geosistemose reiskiasi geografiniai dėsningumai, procesai.

Tema (klasė)

GEOSISTEMOS			
Lokalinė	Nacionalinė	Euroregioninė	Globalinė
<i>Savivaldybė Miestas Apskritis Etnografinis kraštas</i>	<i>Lietuva</i>	<i>Europa Baltoskandija Kaimyninės valstybės</i>	<i>Pasaulis Žemynai Centrai (politiniai, ekonominiai, civilizaciniai)</i>

5.1.2. II variantas

Pasirinkus vieną geografijos temą, naudojantis ugdymo programa, aprašyti ugdymo turinį pagal skirtingus geosisteminius lygmenis.

Tema (klasė)

Geosistemos	Ugdymo turinys	
	Žinios	Supratimas
(I) Lokalinis savivaldybė miestas apskritis etnokraštas		
(II) Nacionalinis Lietuva		
(III) Regioninis Europa Baltoskandija kaimyninės valstybės		
(IV) Globalinis Pasaulis žemynai centrai (politiniai, ekonominiai, civilizaciniai)		

5.1.3. III variantas

Pasirinkus vieną geografijos temą, naudojantis ugdymo programa, aprašyti ugdymo turinį pagal skirtingus geosisteminius lygmenis ir klases.

Tema (klase)

Geosistemos	Pakopos	Tikslai	Ugdymo turinys		
			Žinios	Supratimas	Gebėjimai
Lokalinės	6				
Regioninės	8				
Globalinės	10				

6. GEOGRAFINĖS INFORMACIJOS ANALIZAVIMAS

6.1. INFORMACIJOS ŠALTINIO APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: informacijos analizavimas prasideda nuo šaltinio aprašymo. Yra įvairių informacijos šaltinių aprašymo formų – nuo bibliografinių iki edukacinių. Pastaruoju atveju svarbu, kokią didaktinę informaciją koduoja pasirinktas geografinis šaltinis.

Tikslas: remiantis informaciniu šaltiniu, aprašyti jo edukacinį turinį.

Užduotis: pasirinkus savo nuožiūra geografijos informacinį šaltinį, aprašyti jo edukacinį reikšmingumą (pažintinį, vaizdinį, vertybinį) pagal pateiktą formą.

Šaltinis: geografijos šaltinis (mokslinis, publicistinis, vaizdinis).

Informacijos aprašymas

Šaltinis (pavadinimas): (tikslu nuoroda)		
Laikotarpis (jeigu toks analizuotas):		
Informacijos analizavimo aspektai (metodika):		
(Geografinė) informacija (galima pailiustruoti fragmentų kopijomis)		
Materialioji (realioji) (tematika, objektai, faktai, pavadinimai ir kt.)	Nematerialioji (dvasinė, vertybinė) (idėjos (ideologijos), prasmės, reikšmės, interpreta- cijos ir kt.)	
Vaizdiniai ir įvaizdžiai		
Vaizdiniai („konstruojamas“ realus vaizdas)	Įvaizdžiai (kryptingai, ideologiškai „perša- mas“, diegiamas vaizdas)	
Informacijos vertybinis kryptingumas – teigiamas / neigiamas / neutralus (korektiškas)		
Teigiamas	Neigiamas	Neutralus (korektiškas)
Sąsajos su Lietuva (kraštu / tėviške / gimtine)		
Asmeninis santykis (sąsaja) su analizuojama informacija (interesai, savišvieta, smalsumas, emo- cija, akademinis reikšmingumas ir pan.)		

6.2. INFORMACIJOS ANALIZAVIMAS IR INTERPRETAVIMAS

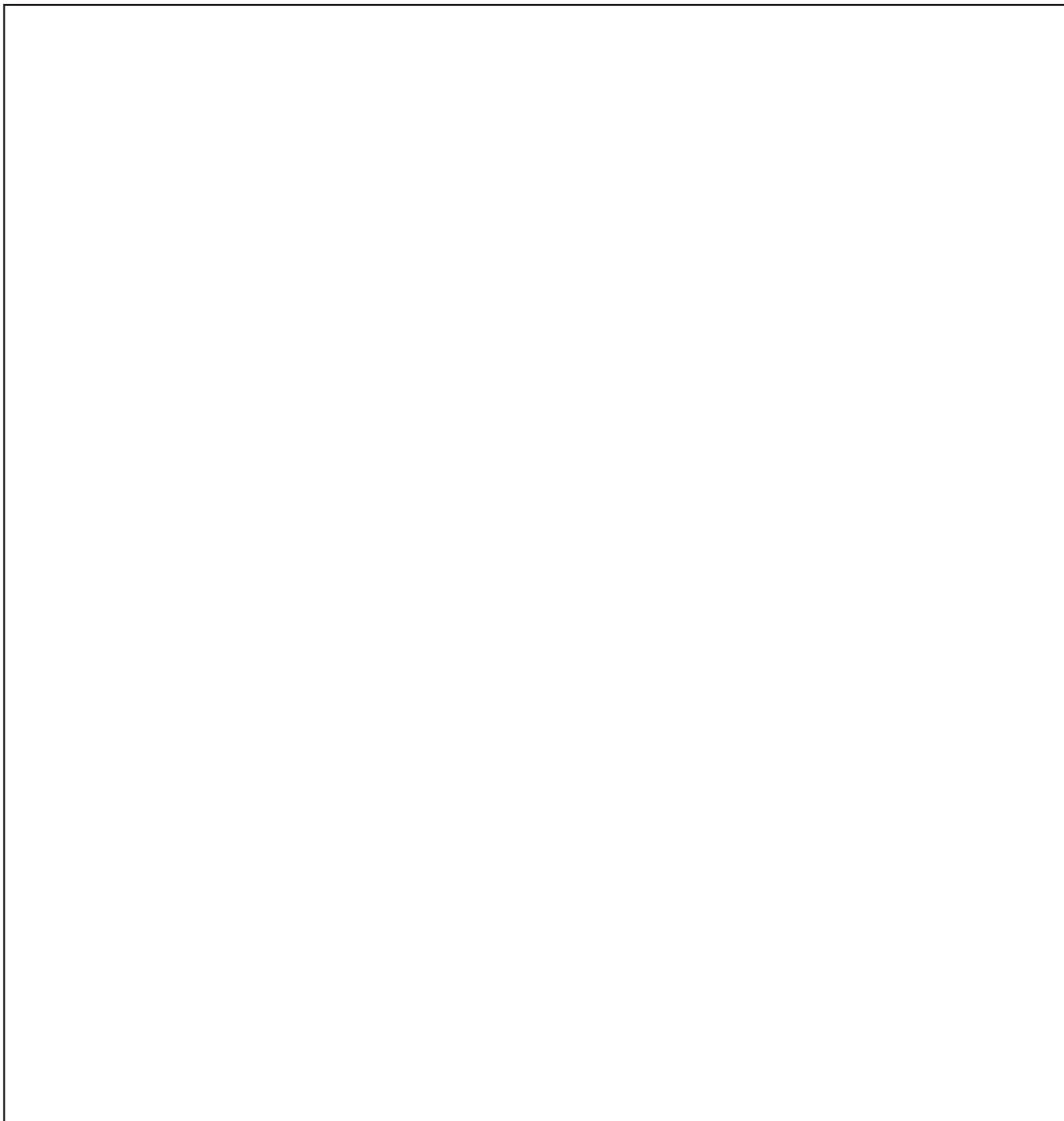
6.2.1. Informacijos interpretavimas pagal klausimus

Problema / kontekstas: klausimų kėlimas – vienas iš ugdymo procesą labiausiai aktyvinančių būdų bei geografinės informacijos skaitymo, analizavimo ir interpretavimo metodų. Tarptautinėje geografijos mokymo chartijoje, įvairių šalių geografijos ugdymo programose, standartuose pateikiamos klausimų sistemos, kuriomis remiamasi mokant geografijos.

Tikslas: remiantis edukaciniu šaltiniu, aprašyti geografijos objektą atsakant į iškeltus klausimus.

Užduotis: naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais arba pamokų planais bei vadovėliu, aprašyti pasirinktą geografijos objektą pagal pateiktus klausimus.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai arba pamokų planai ir vadovėlis.

Naudodamiesi informacija apie valstybę, miestą, pabandykite atsakyti į šiuos klausimus.

Eil. Nr.	Klausimas	Atsakymo paskirtis (turinys)	Atsakymas
1.	<i>Kas tai yra?</i>	<i>Pavadinimas</i>	
2.	<i>Kur tai yra?</i>	<i>Padėtis</i>	
3.	<i>Kaip tai atrodo?</i>	<i>Vaizdinys</i>	
4.	<i>Kas ten yra?</i>	<i>Sudėtis</i>	
5.	<i>Kodėl ten yra?</i>	<i>Priežastis</i>	
6.	<i>Kaip tai keičiasi?</i>	<i>Dinamika</i>	
7.	<i>Koks to poveikis?</i>	<i>Efektas</i>	
8.	<i>Koks su tuo mūsų (mano) santykis?</i>	<i>Afektas</i>	
9.	<i>Kam tai reikalinga, vertinga?</i>	<i>Prasmė</i>	
10.	<i>Kaip tai galima panaudoti?</i>	<i>Reikšmė</i>	
11.	<i>Kas yra tai?</i>	<i>Esmė</i>	

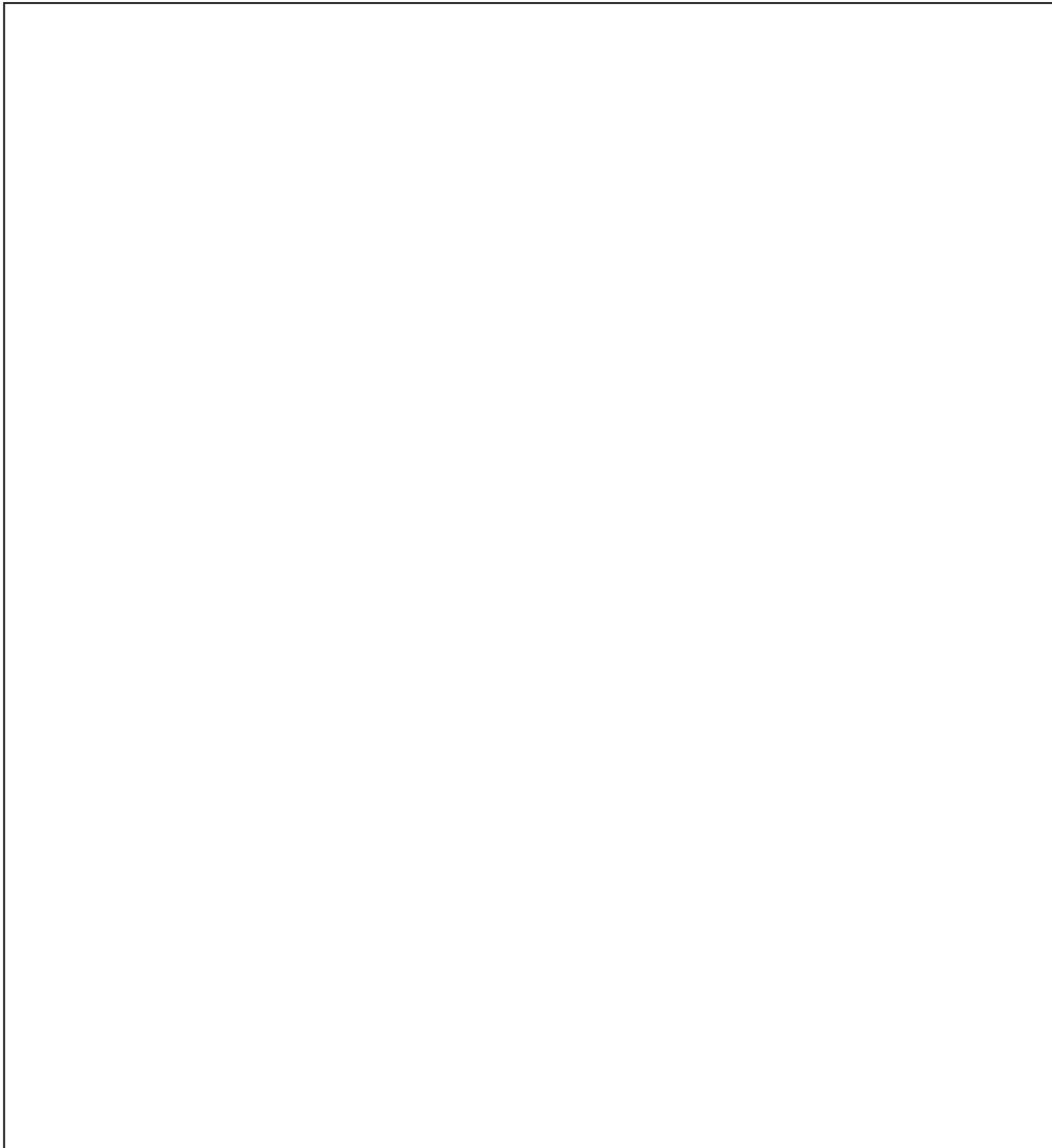
6.2.2. Klausimų formulavimas pagal pateiktą informaciją

Problema / kontekstas: geografinė informacija, mokomoji medžiaga aktyvuojama, kai ji yra „apklausinėjama“, t. y. suformuluojamas klausimas ir atsakymas remiantis konkrečia geografine informacija, mokomąja medžiaga.

Tikslas: remiantis geografiniu šaltiniu, iškelti ir suformuluoti klausimus („apklausti“) pagal konkrečią geografinę informaciją.

Užduotis: naudojantis geografiniu šaltiniu (moksliniu, publicistiniu, populiariu tekstu) arba konkrečia vadovėlio tema, pagal pateiktą temą suformuluoti klausimus remiantis konkrečia geografine informacija.

Šaltiniai: geografinės informacijos šaltinis (mokslinis, publicistinis, populiarius tekstas), geografijos vadovėlis.

Klausimų formulavimas pagal pateiktą geografinę informaciją

(Kas?)	(Kur?)	(Kaž?)
(Kas?)	(Kaip?)	
(Kuris?)	(Koks?)	
(Kodėl?)	(Kam?)	

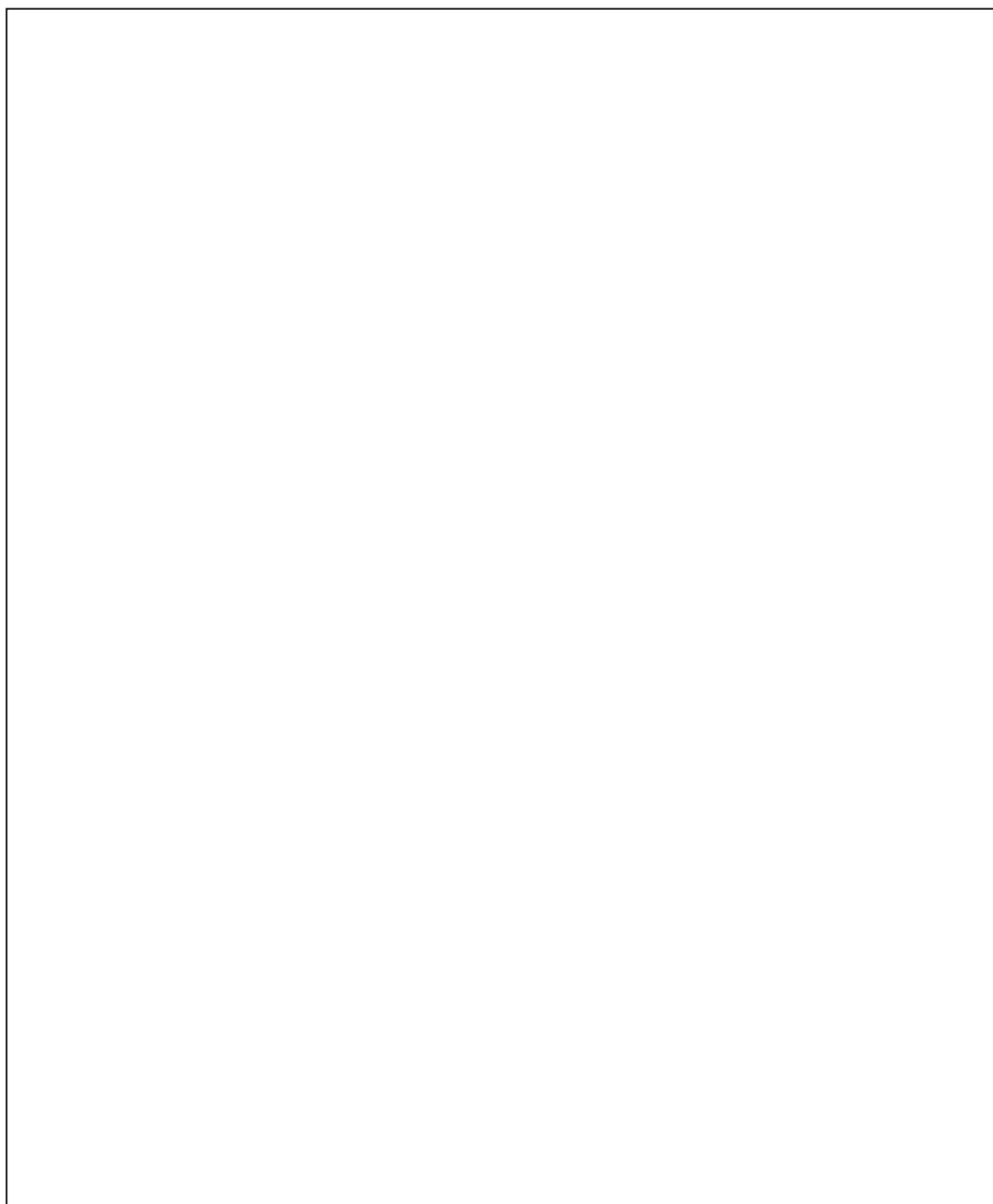
6.2.3. Informacijos tekstologinė analizė

Problema / kontekstas: geografinė informacija gali būti aprašoma, interpretuojama remiantis jos tekstologine analize. Tai padeda išryškinti naujus geografinės informacijos, mokomosios medžiagos aspektus, kuriuos galima panaudoti ugdymo procese.

Tikslas: remiantis geografinė informacija, išanalizuoti jos tekstinę struktūrą.

Užduotis: naudojantis geografinė informacija (moksliniu, publicistiniu, populiariu tekstu), išanalizuoti ir įvertinti jos tekstinę struktūrą pagal pateiktus aspektus.

Šaltinis: geografinės informacijos šaltinis (mokslinis, publicistinis, populiarius tekstas).

Geografinės informacijos tekstologinė analizė

<p>Kontekstas: kaip Jums atrodo, kodėl šis tekstas atsirado, kuo jis aktualus, įdomus, svarbus?</p>		
<p>Kodas: atraminiai žodžiai, sąvokos, faktai, skaičiai ir pan. (<i>žinios – statika</i>)</p>	<p>Struktūra: kas jungia šį tekstą – procesai, reiškiniai, priežastiniai ryšiai, idėjos ir kt. (<i>žinios – dinamika</i>)</p>	
<p>Teksto pobūdis: informacija, mokslinis pranešimas (argumentacija, įrodymas), sąvokos apibrėžimas, priežastinių ryšių atskleidimas, grožinis (literatūros, gamtos vaizdavimo), istorinis, sociologinis, politinis tekstas ir kt.</p>	<p>Kokios teksto dominantės, jų vaidmuo tekste?</p>	
<p>Kas tekste pavaizduota (pranešta)?</p>	<p>Kokia šio šaltinio reikšmė ir prasmė (pažintinė, informuojamoji, emocinė ir kt.)?</p>	<p>Mano patirtas įspūdis skaitant tekstą (kritinis dialoginis santykis)?</p>

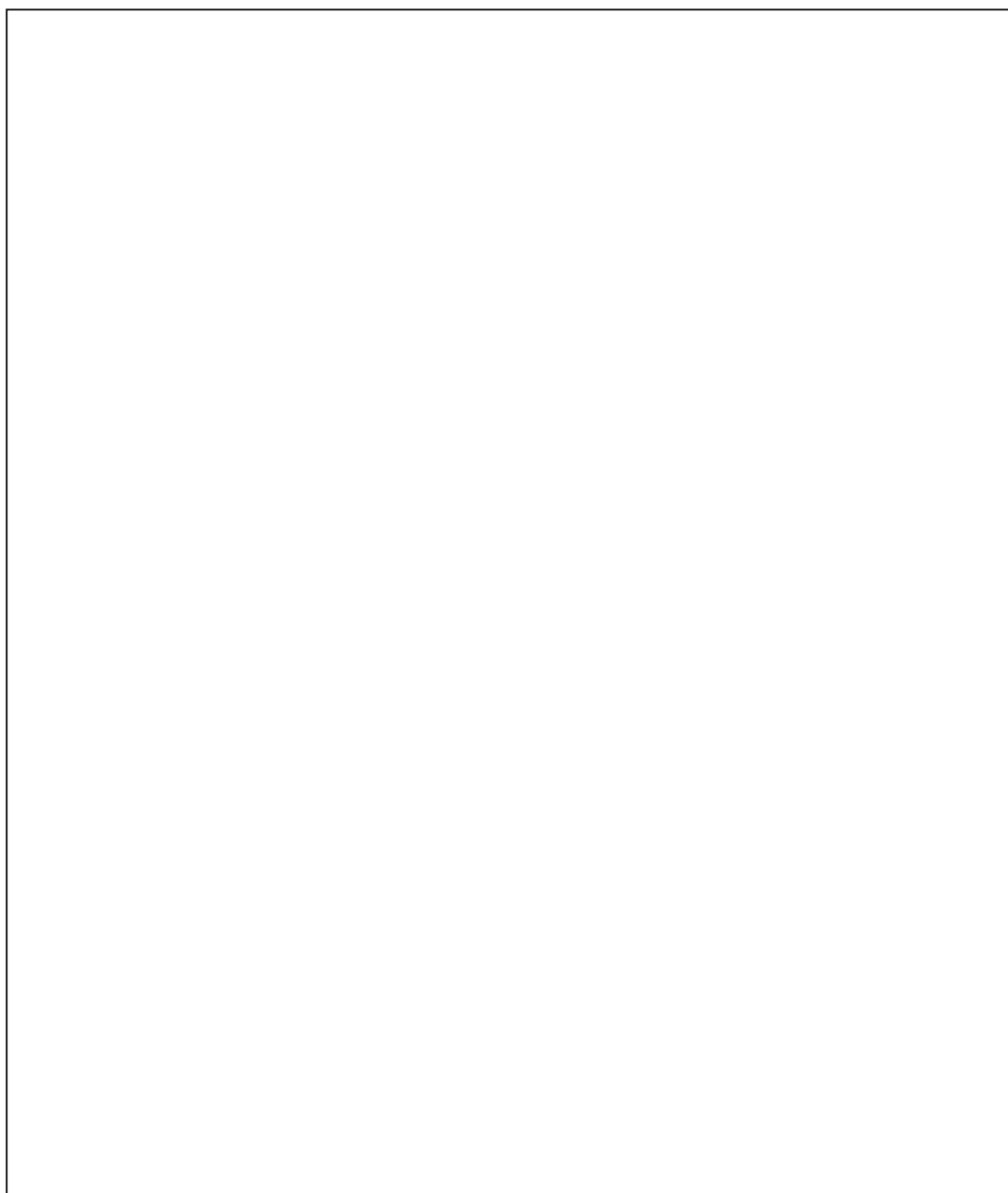
6.2.4. Informacijos analizė pagal komunikacinį aspektą

Problema / kontekstas: su geografine informacija galima gyvai komunikuoti, dialoguoti, ją papildyti ir pratęsti, įvertinti jos komunikacines galimybes. Ypač tai paranku daryti mokymosi procese.

Tikslas: remiantis geografine informacija, išanalizuoti ir įvertinti jos komunikacines galimybes.

Užduotis: naudojantis geografine informacija (moksliniu, publicistiniu, populiariu tekstu), išanalizuoti ir įvertinti jos komunikacinius bei edukacinius aspektus pagal pateiktą formą.

Šaltinis: geografinės informacijos šaltinis (mokslinis, publicistinis, populiarius tekstas).

Geografinės informacijos analizė pagal komunikacinį aspektą

<p>Sukurkite šiai informacijai patrauklų pavadinimą. Motyvuokite savo pasirinkimą.</p>	<p>Pamąstykite, kokiai geografijos sričiai (šakai) priskirtumėte šią informaciją?</p>
<p>Pabandykite paaiškinti, kuo ši informacija (dokumentas) yra reikšminga jos <i>kūrėjui</i>, kaip jis stengiasi sudominti <i>skaitytoją</i> (gavėją)?</p>	<p>Arba kuo reikšminga ši informacija žmogui (piliečiui, moksleiviui, mokslininkui, tam tikros srities specialistui)?</p>
<p>Prisiminkite, ką dar esate panašaus girdėję šiuo klausimu?</p>	<p>Pratęskite šią informaciją savo mintimis.</p>

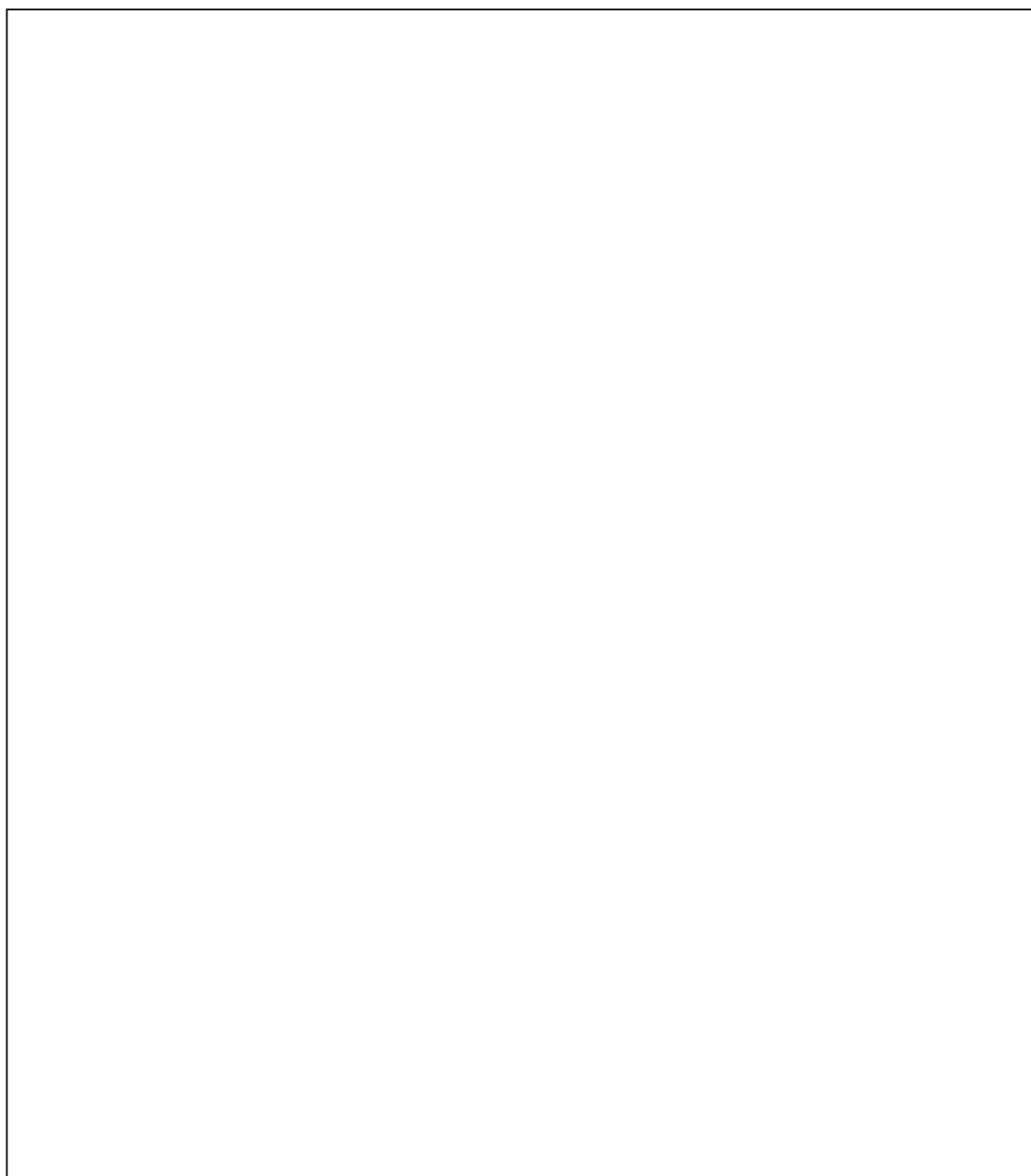
6.2.5. Informacijos analizė pagal jos pažintinę struktūrą ir reikšmę

Problema / kontekstas: geografinė informacija gali būti analizuojama ir vertinama pagal jos pažintinę reikšmę, tinkamumą mokantis geografijos. Tokios analizės metu siekiama išryškinti jos geografinį turinį (sutinkamus geografinius objektus, sąvokas, dėsningumus ir pan.).

Tikslas: remiantis geografinė informacija, išanalizuoti ir įvertinti jos pažintinį-geografinį turinį bei ugdomąją reikšmę.

Užduotis: naudojantis geografinė informacija (moksliu, publicistiniu, populiariu tekstu), išanalizuoti ir įvertinti jos pažintinį-geografinį turinį (sutinkamus geografinius objektus, sąvokas, dėsningumus ir pan.) bei ugdomąją reikšmę pagal pateiktą formą.

Šaltinis: geografinės informacijos šaltinis (mokslinis, publicistinis, populiarius tekstas).

Geografinės informacijos analizė pagal jos pažintinę struktūrą ir reikšmę

<p>Pavadinkite, koks objektas (objektai) aprašytas (pavaizduotas) pateiktoje informacijoje?</p>	<p>Įvardykite sutiktas geografines sąvokas, terminus.</p>
<p>Ar reikalingas žemėlapis, norint suprasti pateiktą informaciją?</p>	<p>Gal įmanoma pateiktoje informacijoje išvelgti tam tikrus geografinius <i>dėsningumus, priežastinius ryšius, struktūras...</i></p>
<p>Pamąstykite, kuo ši informacija Jums naudinga pažintine, informuojamąja prasme?</p>	<p>Ką norėtumėte joje papildyti, daugiau apie tai sužinoti?</p>

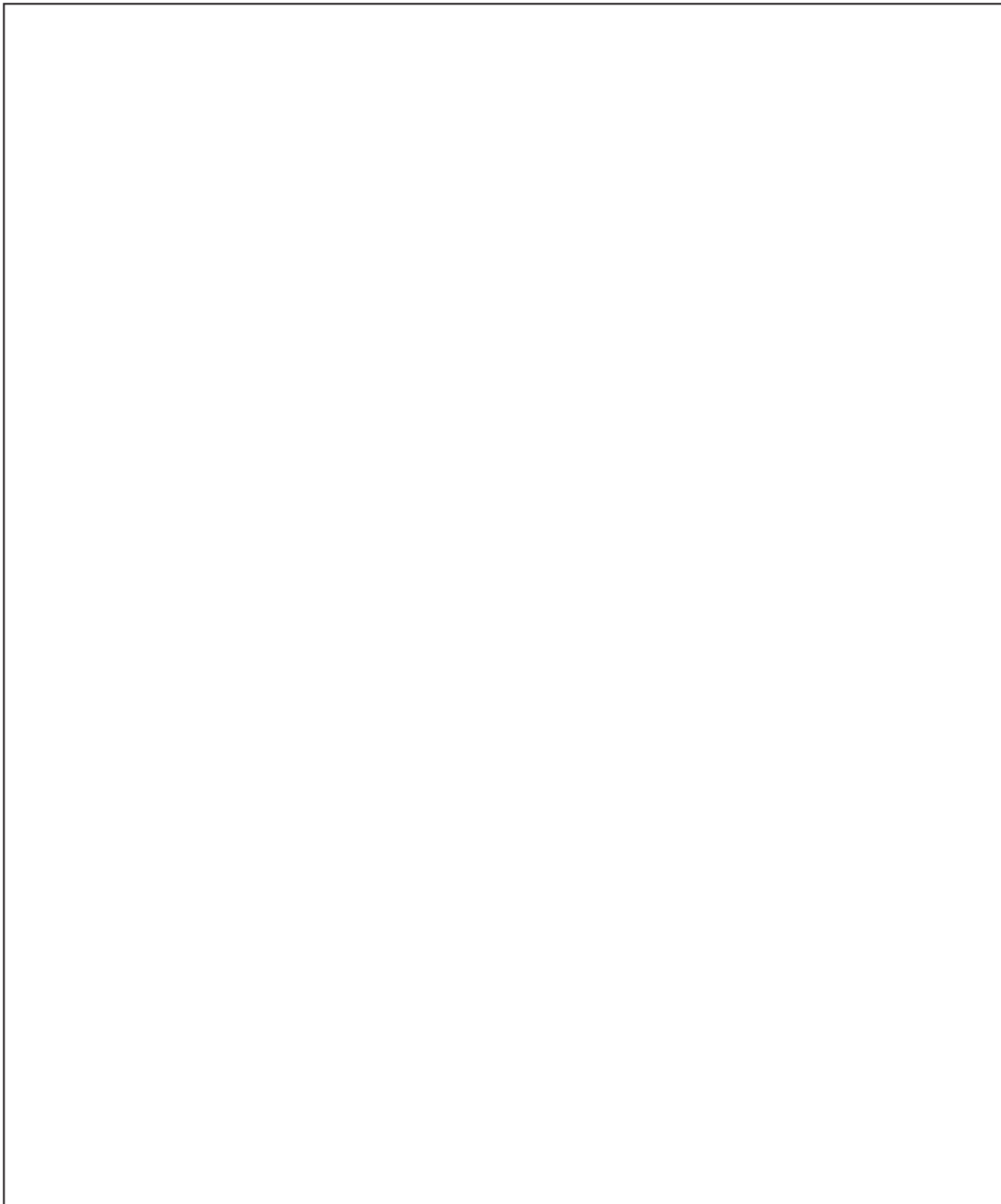
6.2.6. Informacijos analizės pjūviai

Problema / kontekstas: mokytojui būtina žinoti, kokie galimi geografinės informacijos analizės pjūviai, kad informacinė medžiaga pagelbėtų mokantis.

Tikslas: remiantis geografinė informacija, išanalizuoti ir įvertinti ją įvairiais analizės pjūviais.

Užduotis: naudojantis geografinė informacija (moksliniu, publicistiniu, populiariu tekstu), ją išanalizuoti ir įvertinti įvairiais analizės pjūviais pagal pateiktą formą.

Šaltinis: geografinės informacijos šaltinis (mokslinis, publicistinis, populiarius tekstas).

Geografinės informacijos analizės pjūviai

Kontekstas	
Analizė (sudėty, struktūros – statinės žinios, informacija)	Analizė (procesai, ryšiai – dinaminės žinios, informacija)
Interpretacija (prasmių, reikšmių ieškojimas)	Kritika (dialoginis vertybinis santykis su informacija)

7. GEOGRAFIJOS UGDYMO PROCESAS

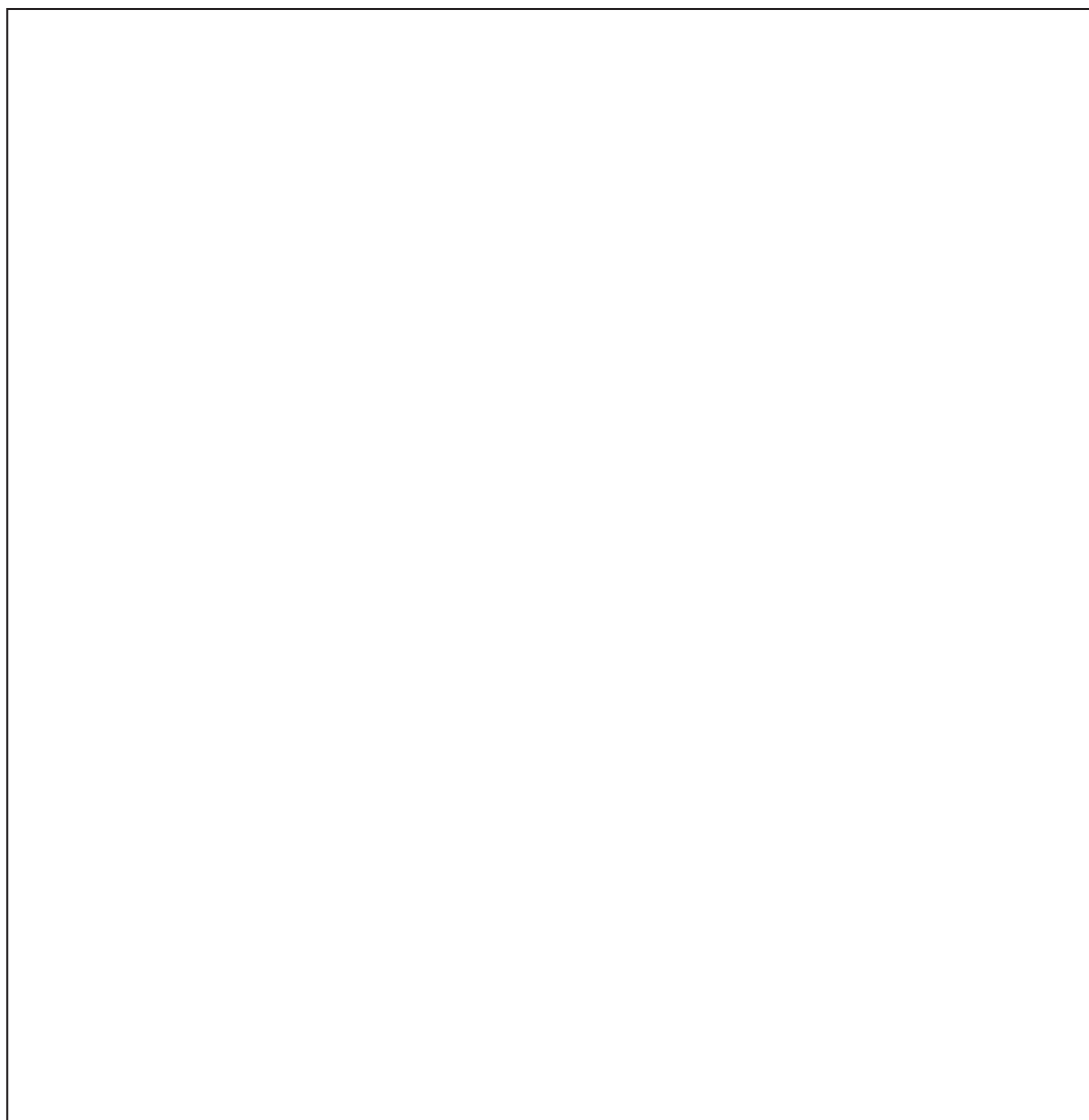
7.1. UGDYMO METODŲ KLASIFIKACIJA

Problema / kontekstas: didaktinėje literatūroje pateikiama daug ir įvairių ugdymo metodų (būdų, technologijų, strategijų) skirstymų. Priklausomai nuo to, kokios ugdymo metodų klasifikacijos laikosi mokytojas, atitinkamai tai lemia ugdymo proceso ypatumus. Nors ugdymo metodų klasifikacijos problema yra sena, bet dar iki šiol nėra sukurta visiems mokytojams priimtino ugdymo metodų skirstymo.

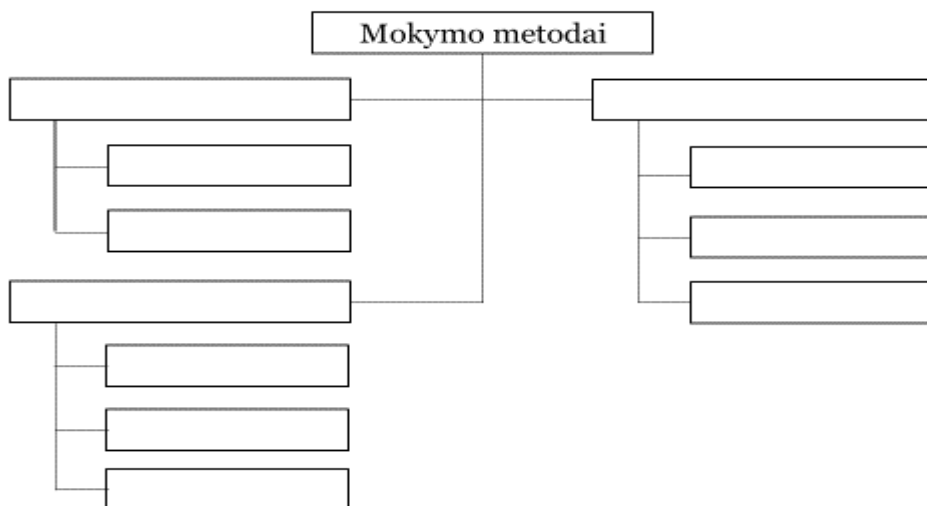
Tikslas: remiantis įvairiais edukaciniais šaltiniais, pateikti ugdymo metodų klasifikaciją.

Užduotis: naudojantis edukologine, didaktine, metodine literatūra, pateikti klasikinę ugdymo metodų ir bent vieną jai alternatyvią ugdymo metodų klasifikaciją.

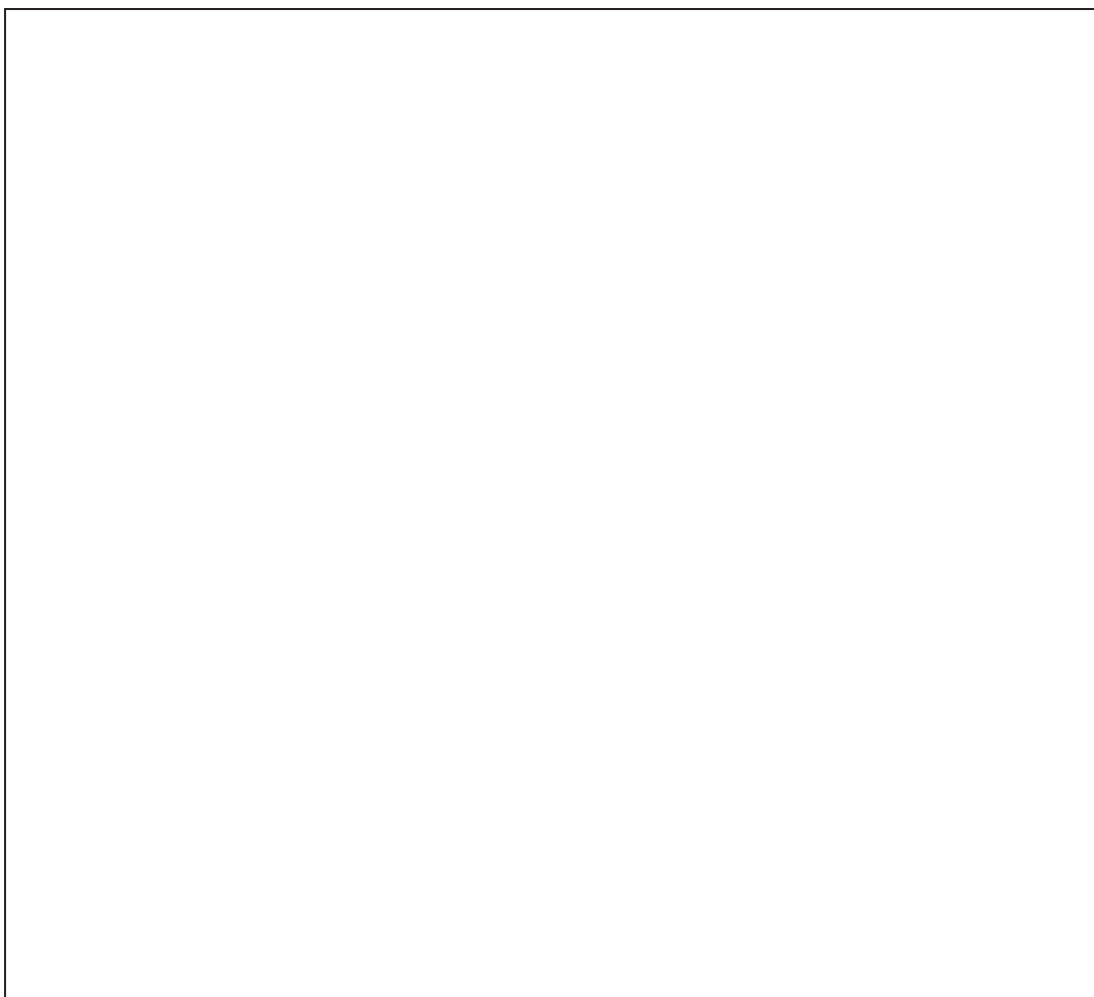
Šaltiniai: edukologinė, didaktinė, metodinė literatūra.

Klasikinė mokymo metodų klasifikacija

Alternatyvi mokymo metodų klasifikacija

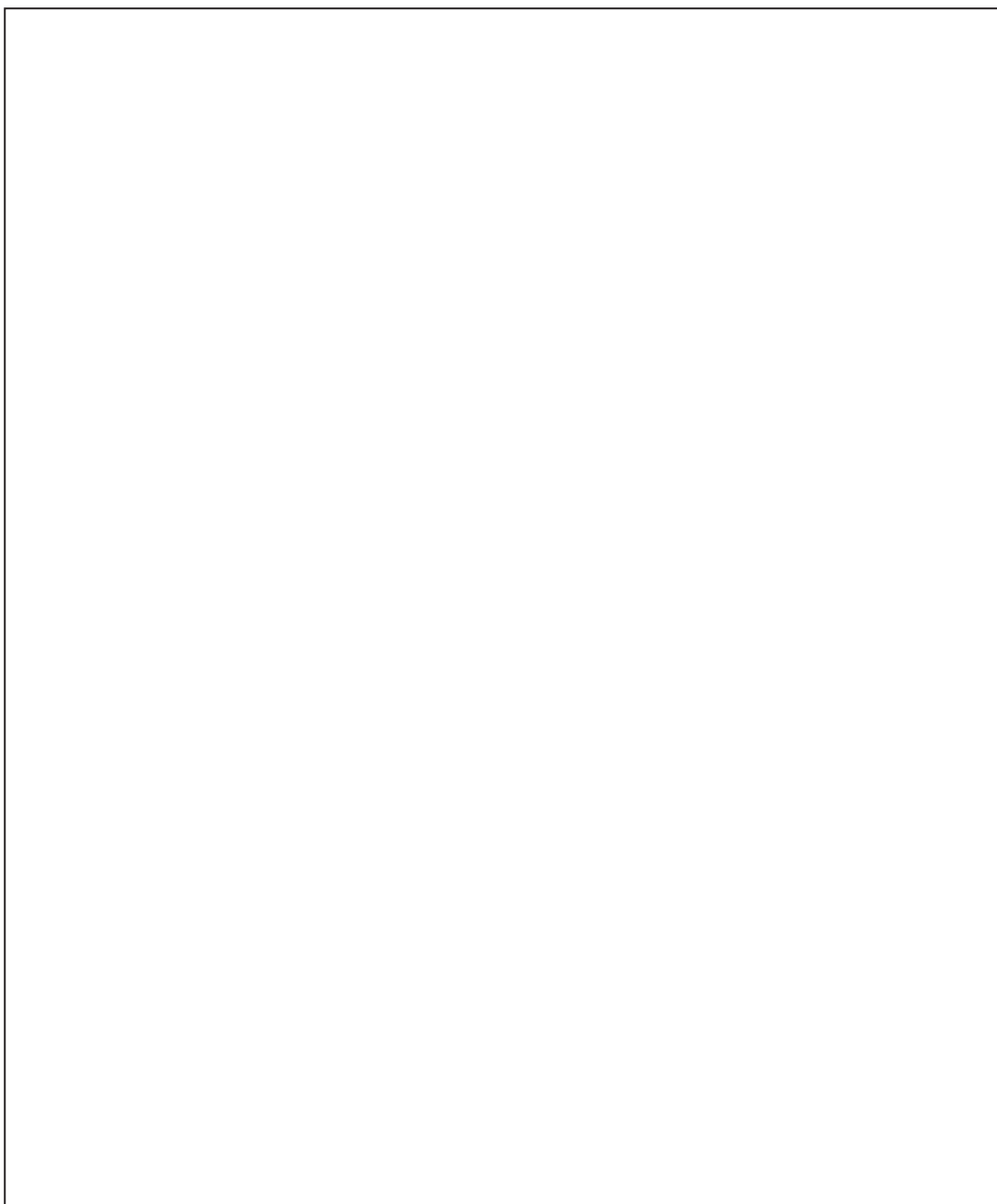
7.2. TEKSTO DIDAKTINĖS PASKIRTIES NUSTATYMAS

Problema / kontekstas: interaktyvus tekstas pradedamas skaityti pirmiausia nustatant teksto didaktinę paskirtį (pobūdį, struktūrą). Tai galima padaryti naudojantis klausimais-rodikliais.

Tikslas: remiantis geografiniu tekstu, nustatyti jo didaktinę paskirtį.

Užduotis: naudojantis pasirinktu geografiniu tekstu (moksliniu, publicistiniu, populiariu), pagal pateiktus klausimus nustatyti jo didaktinę paskirtį bei pateikti įrodantį pavyzdį.

Šaltinis: geografinis tekstas (mokslinis, publicistinis, populiarus tekstas).

Teksto struktūros nustatymas (pagal Buehl, 2004)

Eil. Nr.	Teksto svarbiausi klausimai	Teksto struktūra	Pavyzdys
1.	<ul style="list-style-type: none"> Kodėl arba kaip kas nors darosi ar vyksta? Kodėl arba kaip kas nors atsitinka? Kodėl taip būna moksle? 	<i>Priežastis ir padarinys</i>	
2.	<ul style="list-style-type: none"> Kuo kas nors yra arba atrodo esąs? Kaip tai galima apibūdinti? Kaip tai galima klasifikuoti? 	<i>Sąvoka ir apibrėžimas</i>	
3.	<ul style="list-style-type: none"> Kas stengiasi ką nors padaryti? Kaip tai padaryti? Kokių veiksmų, nurodymų arba procedūrų reikia laikytis? 	<i>Tikslas, veiksmai ir rezultatai</i>	
4.	<ul style="list-style-type: none"> Kas yra negerai ir kaip galima tuo pasirūpinti? Ką reikia pataisyti, pakeisti, įtvirtinti, ištaisyti? Kas šioje istorijoje susiduria su problemomis? 	<i>Problema ir sprendimas</i>	
5.	<ul style="list-style-type: none"> Kodėl nuomonei, hipotezei, teorijai arba argumentams pritariama? Koks požiūris išdėstytas apžvalgoje, redakciniame straipsnyje arba kreipimesi? Ar tyrimų rezultatai pagrindžia išvadas? 	<i>Teiginys ir patvirtinimas</i>	
6.	<ul style="list-style-type: none"> Kuo daiktai skiriasi arba yra panašūs? Kuo jie teigiami arba neigiami? Koks galimas pasirinkimas? 	<i>Palyginimas ir supriešinimas</i>	

7.3. INTERAKTYVIŲJŲ MOKYMOŠI STRATEGIJŲ APRAŠYMAS

7.3.1. Sąvokos aprašymas pagal giminę ir rūšinį skirtumą

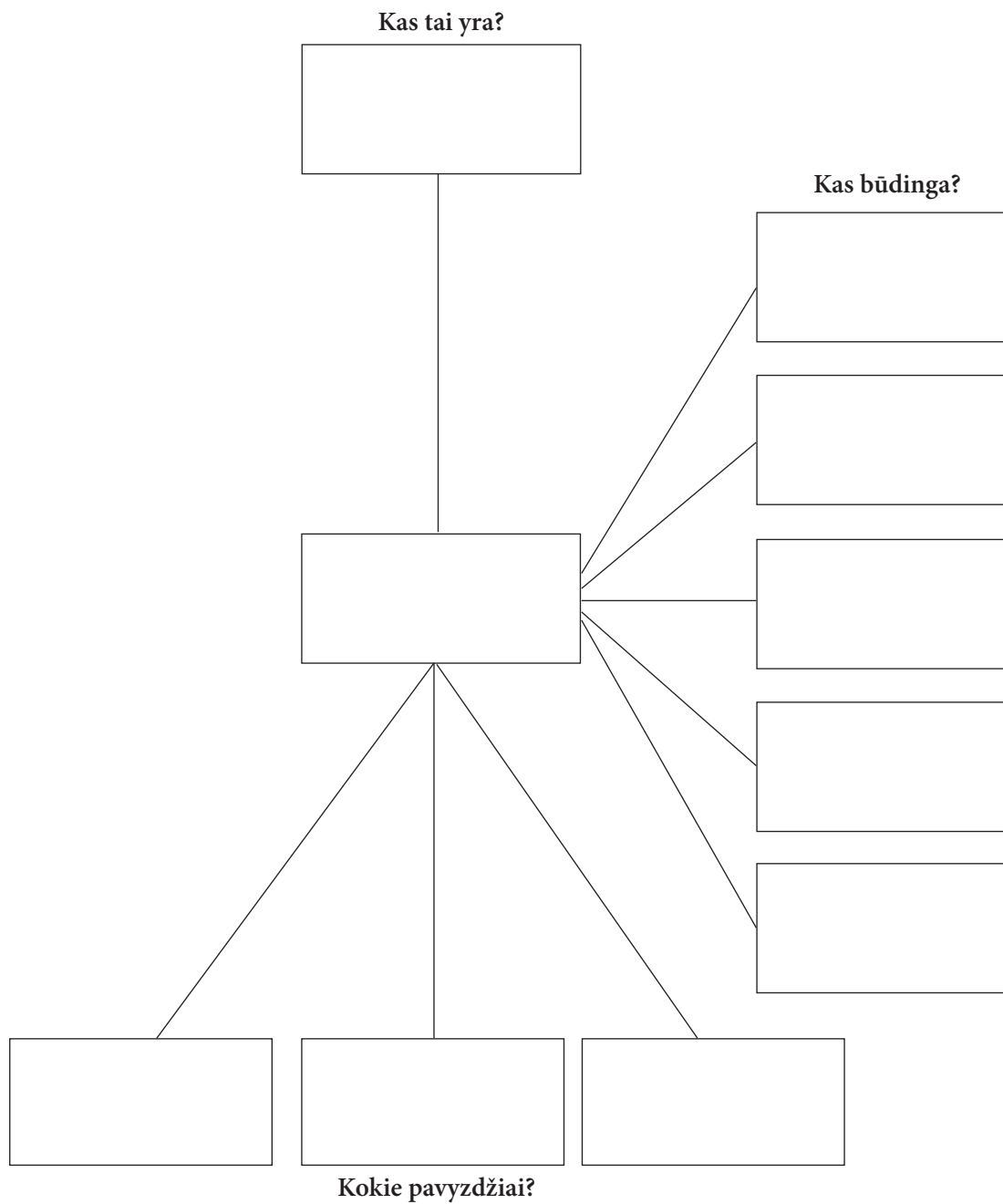
Problema / kontekstas: įvairūs sąvokų analizavimo ir aprašymo būdai – svarbios interaktyviojo skaitymo prielaidos. Pats populiariausias sąvokos analizavimo ir aprašymo būdas – pagal giminę ir rūšinį skirtumą.

Tikslas: aprašyti geografinę sąvoką pagal giminę ir rūšinį skirtumą.

Užduotis: pasirinkus geografinę sąvoką, pagal pateiktą formą aprašyti jos turinį remiantis giminės ir rūšinio skirtumo logika.

Šaltinis: tekstas, kuriame aiškinama geografinė sąvoka.

Sąvokos aprašymas pagal giminę ir rūšinį skirtumą (pagal Buehl, 2004)

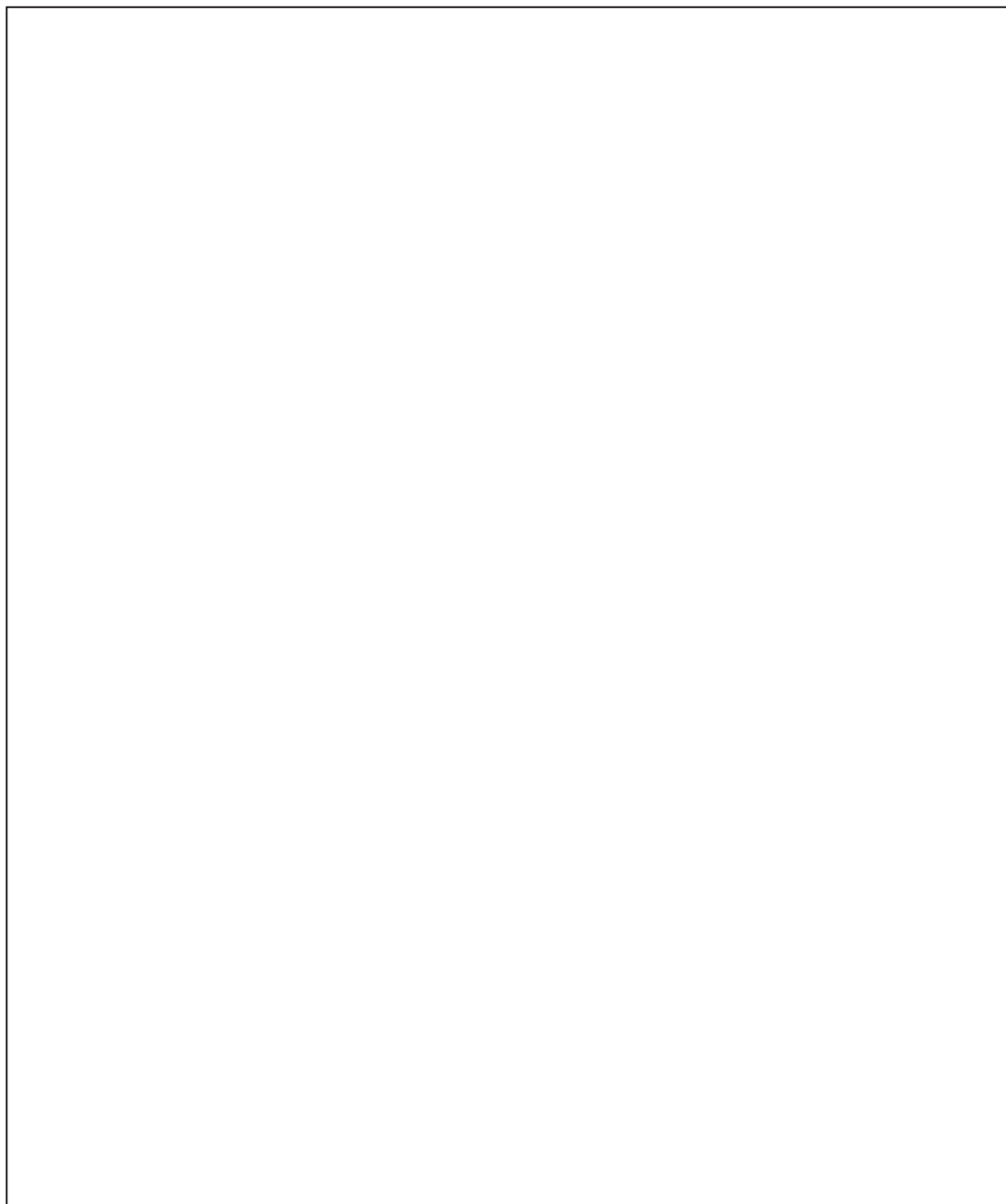
7.3.2. Sąvokos aprašymas pagal Frayerio modelį

Problema / kontekstas: populiari ir vaizdi sąvokos aprašymo forma – Frayerio modelis. Mokiniai pagal šį modelį mėgsta analizuoti sąvokas, tai skatina jų analitinį mąstymą. Šį modelį galima naudoti struktūruojant mokomąją medžiagą, išryškinant jos turinio ypatumus.

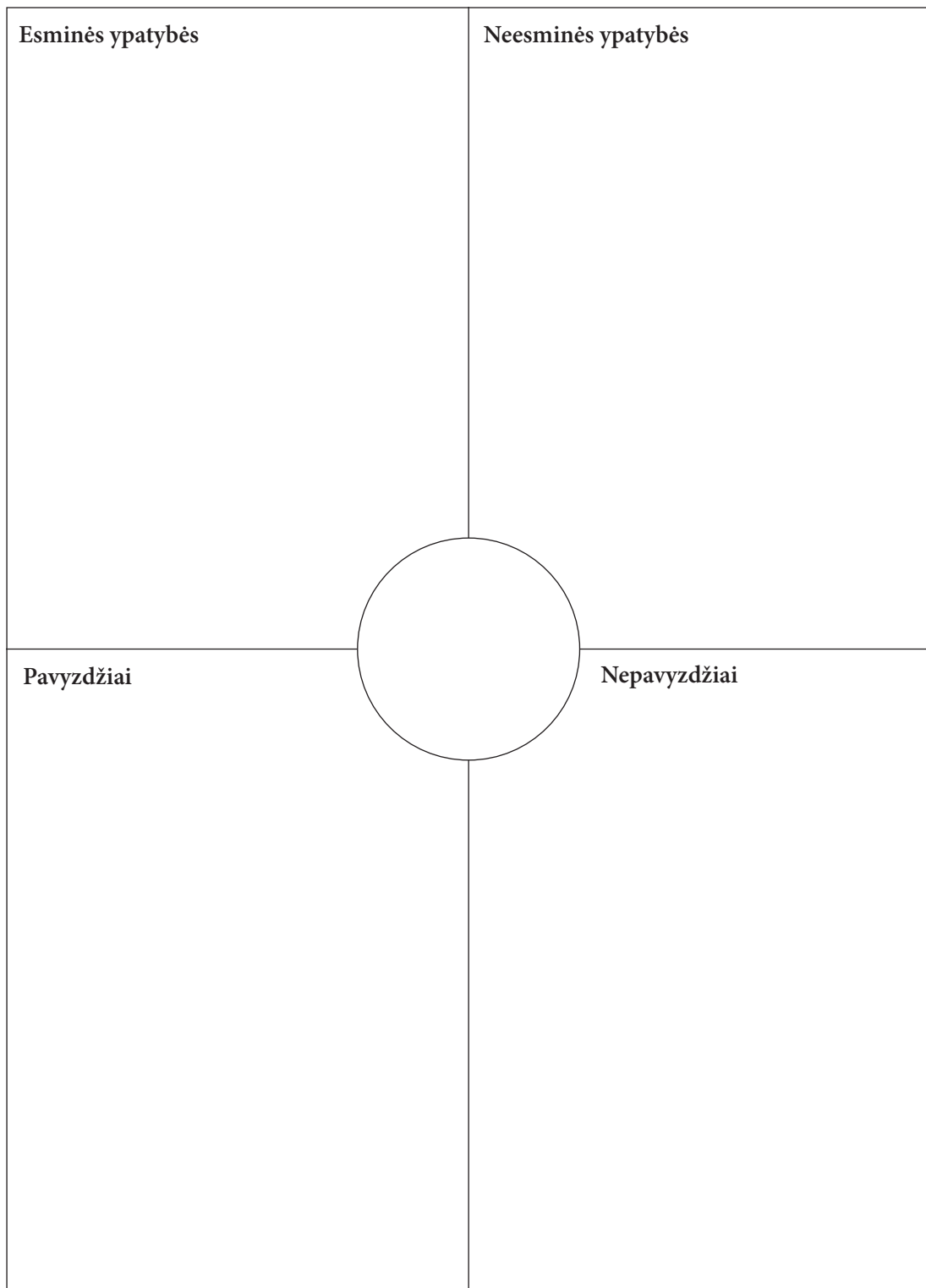
Tikslas: remiantis Frayerio modeliu, aprašyti geografinę sąvoką.

Užduotis: pasirinkus geografinę sąvoką, pagal pateiktą formą aprašyti jos turinį remiantis Frayerio modeliu.

Šaltinis: tekstas, kuriame aiškinama geografinė sąvoka.

Sąvokos aprašymas pagal Frayerio modelį (pagal Buehl, 2004)

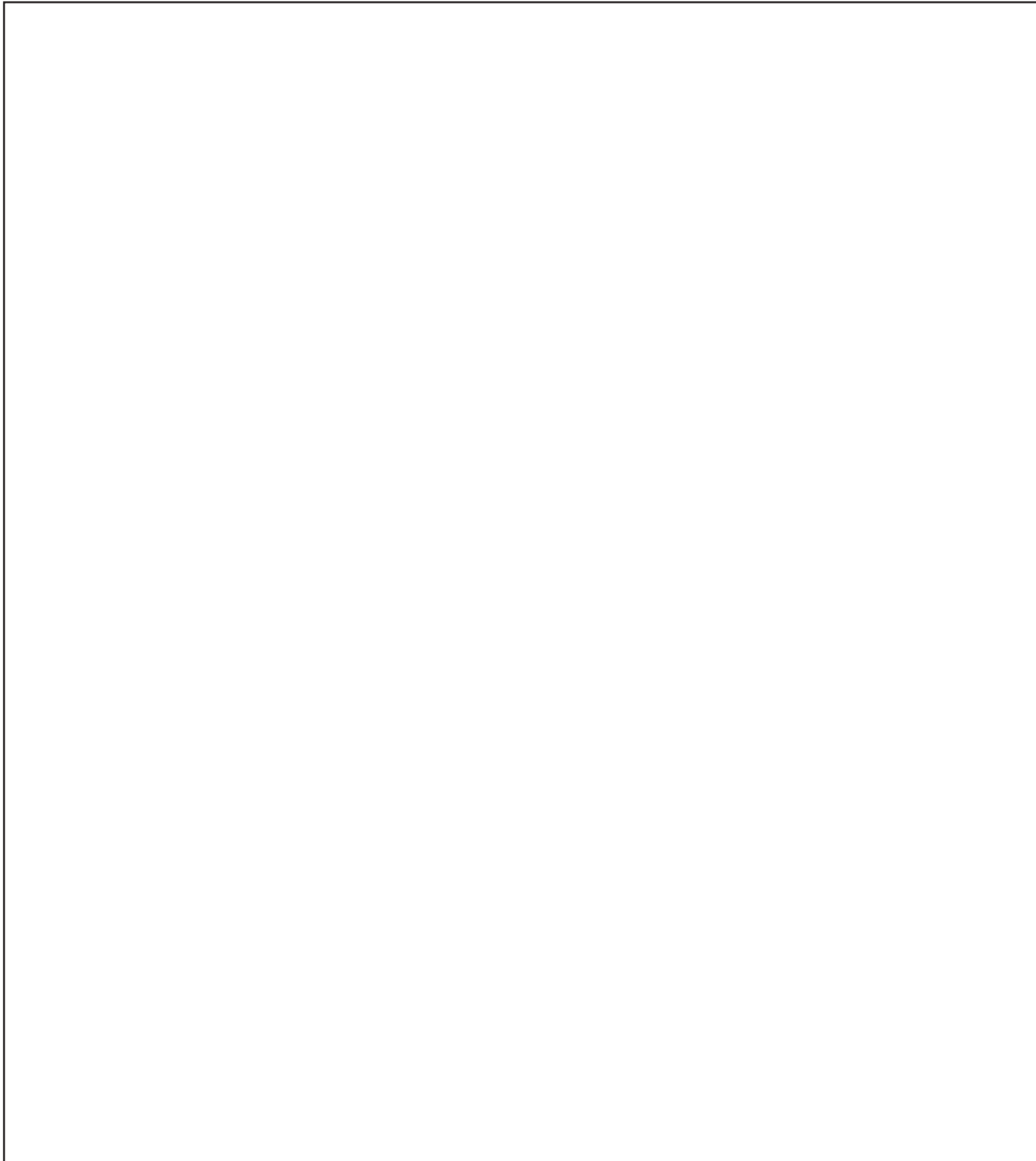
7.3.3. Sąvokos loginių ryšių žemėlapiu sudarymas

Problema / kontekstas: daugelis mokymo metodų (ežys, minčių lietus, voratinklis ir kt.) remiasi sąvokų loginiais ryšiais. Sąvokų žemėlapiai taip pat yra vaizdi sąvokų ir apskritai ugdymo turinio aprašymo forma, gana dažnai taikoma pamokoje ir sudarant įvairias ugdymo priemones.

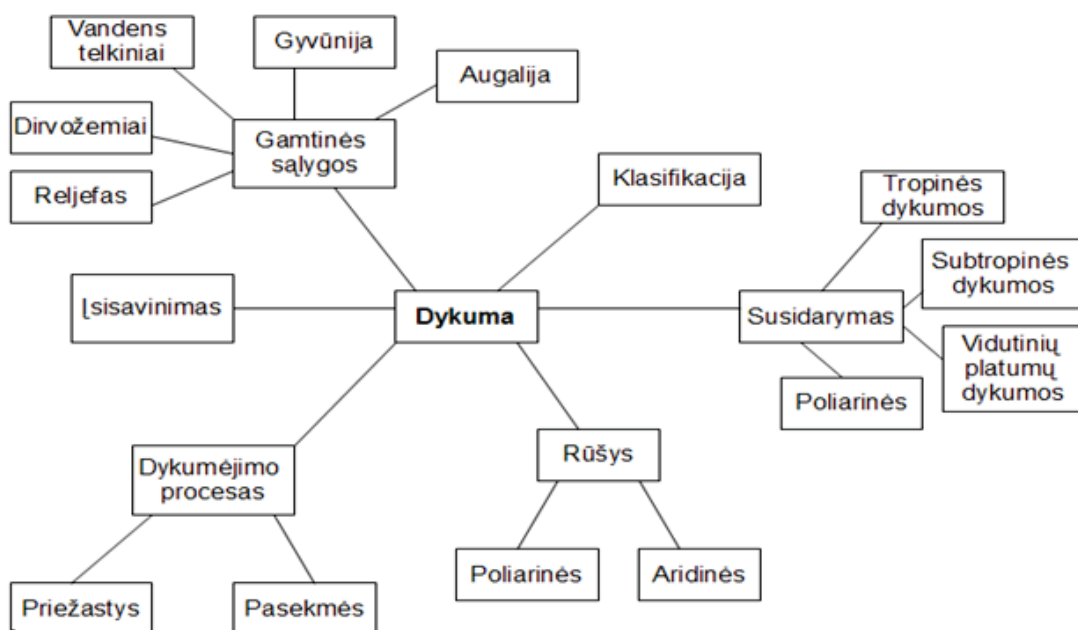
Tikslas: remiantis sąvokų ryšių logika, sudaryti sąvokos loginių ryšių žemėlapi.

Užduotis: pasirinkus geografinę sąvoką, sudaryti jos loginių ryšių žemėlapi (schemą) pagal pateiktą pavyzdį.

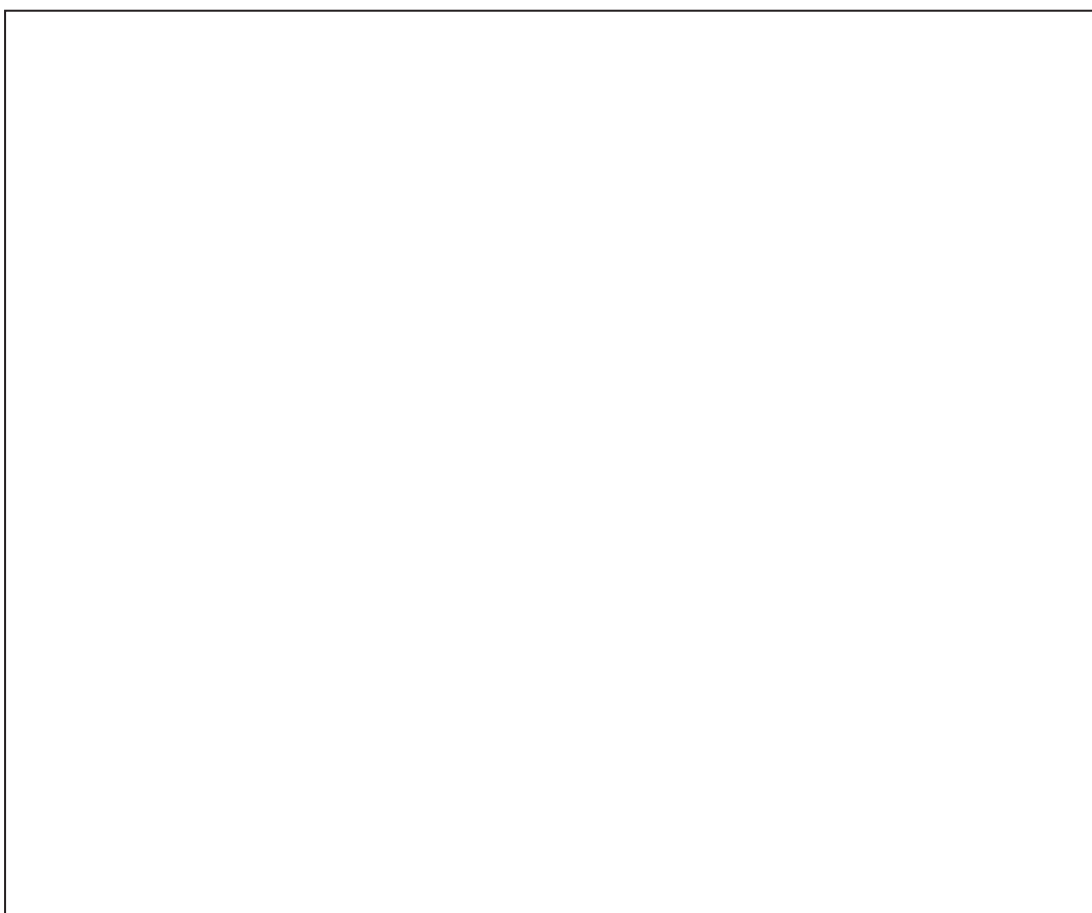
Šaltinis: tekstas, kuriame aprašoma ir aiškinama geografinė sąvoka.

Sąvokos loginių ryšių žemėlapis sudarymo pavyzdys (pagal Buehl, 2004)

Sąvokos loginių ryšių žemėlapis sudarymas

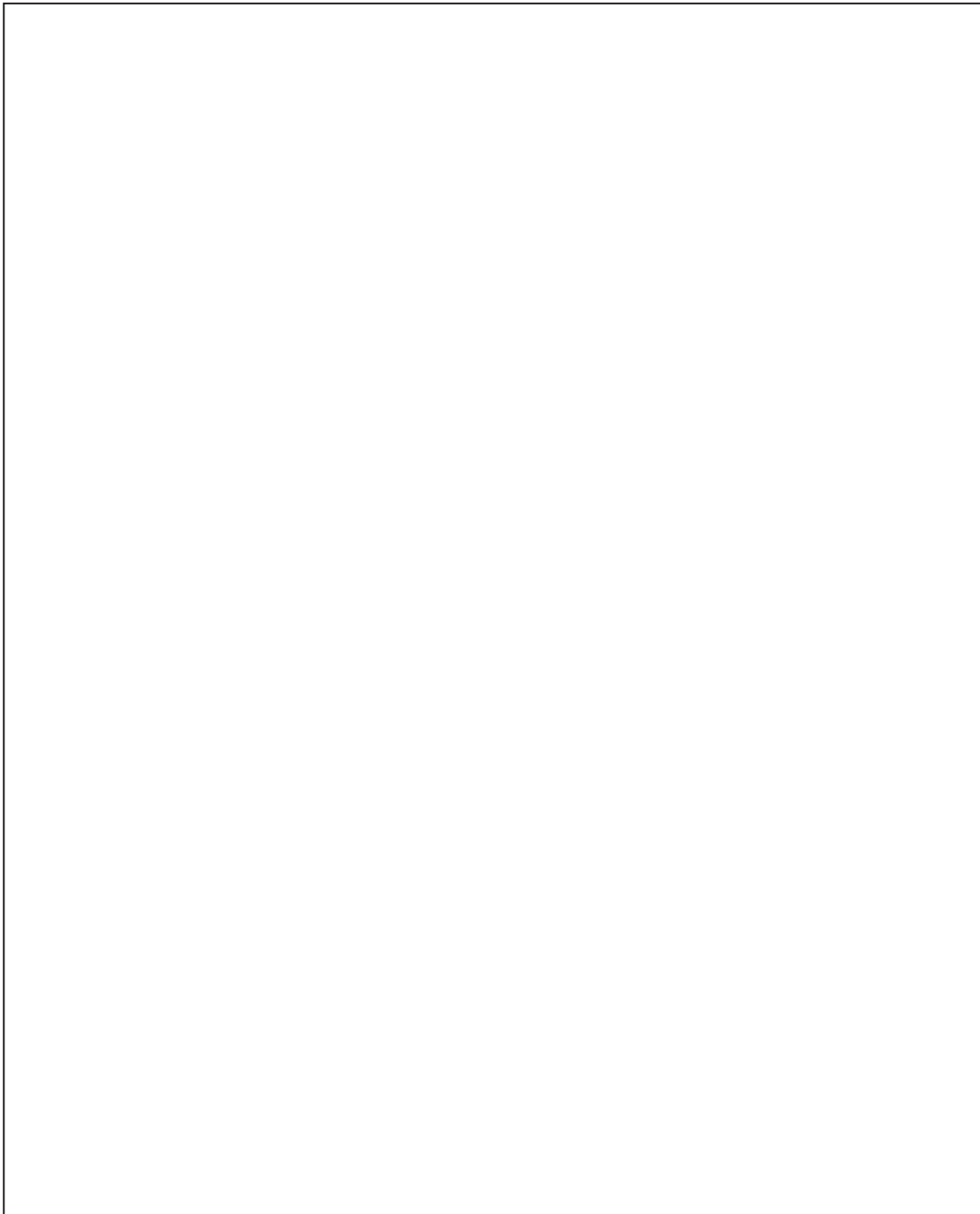
7.3.4. Sąvokų palyginimas

Problema / kontekstas: mokymasis – klaidžiojimas po sąvokų pasaulį. Sąvokos geriau išmokstamos, jeigu jos yra lyginamos, siejamos tarpusavyje, ieškoma panašumų ir skirtumų.

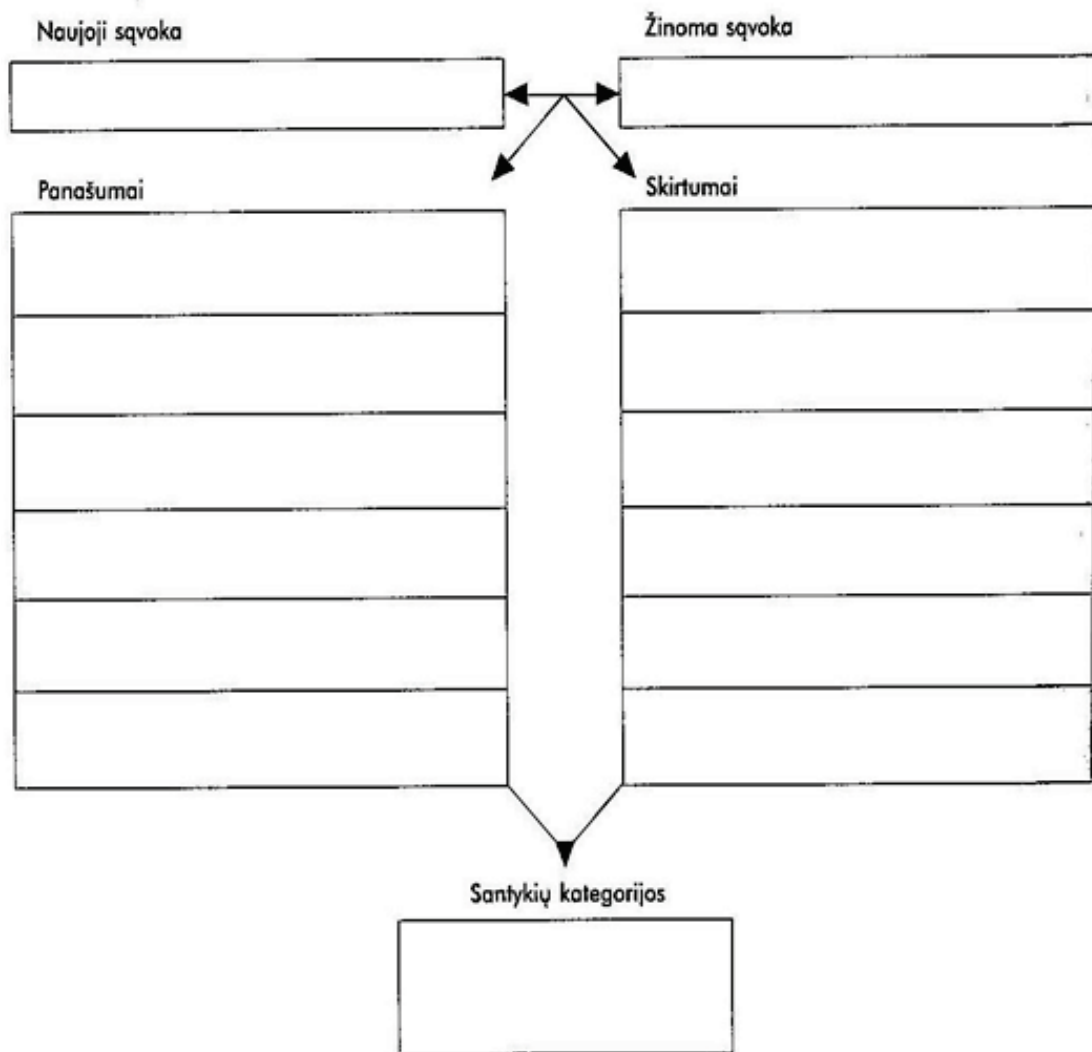
Tikslas: remiantis sąvokų logika, palyginti dvi geografines sąvokas.

Užduotis: pasirinkus dvi teminiu požiūriu artimas geografines sąvokas, palyginti (aprašyti) jų turinį pagal pateiktą formą.

Šaltinis: tekstas, kuriame aprašomos ir aiškinamos dvi geografinės sąvokos.

Sąvokų palyginimas (pagal Buehl, 2004)

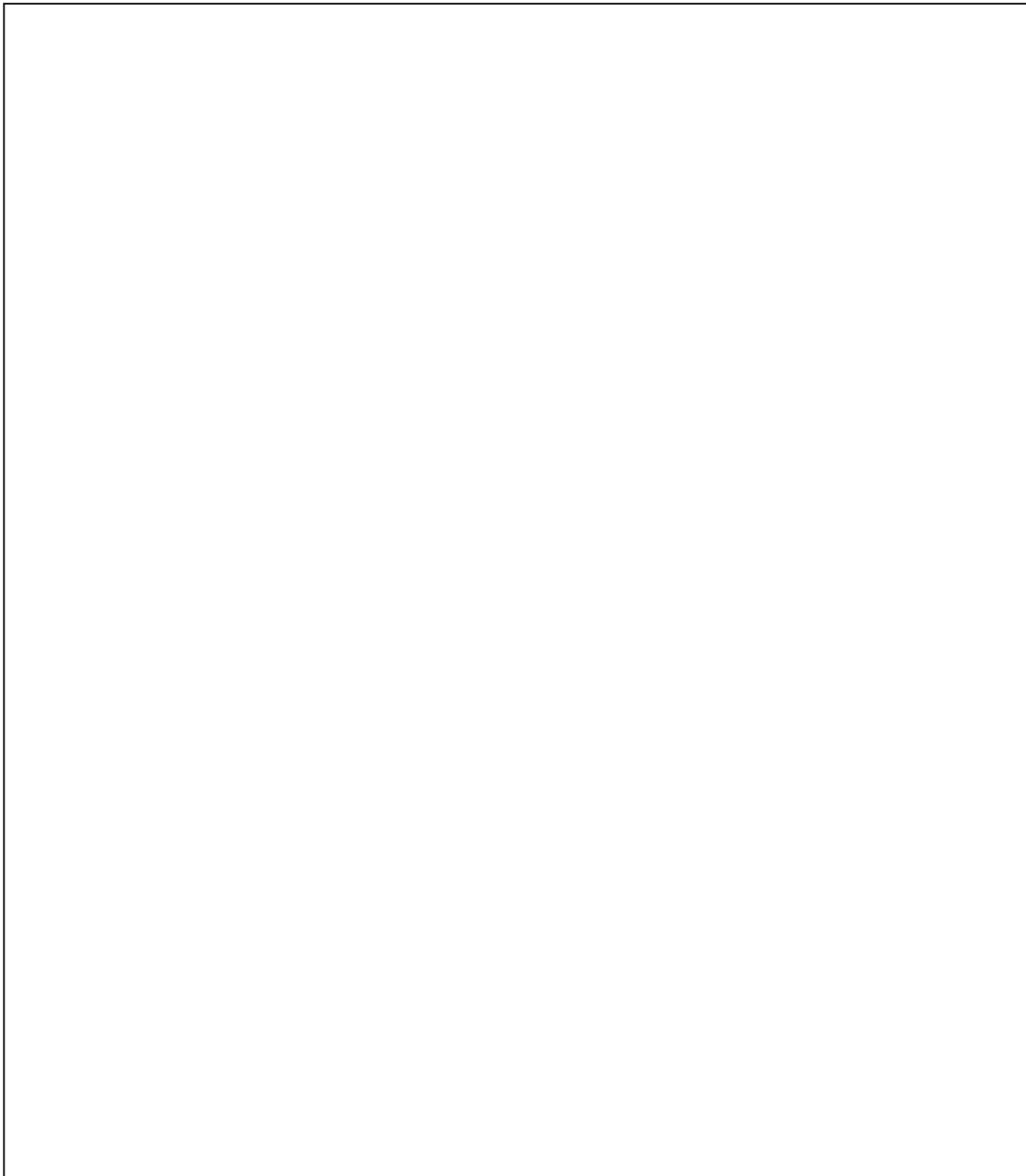
7.3.5. Fakto aprašymas

Problema / kontekstas: ugdymo turinys, ypač vadovėliai, pasižymi įvairiausių faktų gausumu. Nors faktai neturi svarbios pažintinės reikšmės, kaip antai, sąvokos, tačiau jie labai svarbūs argumentacijai, bendrųjų dalykų iliustracijai ir pan. Faktas įsimenamas lengviau, jeigu parodomas su juo susijęs kontekstas.

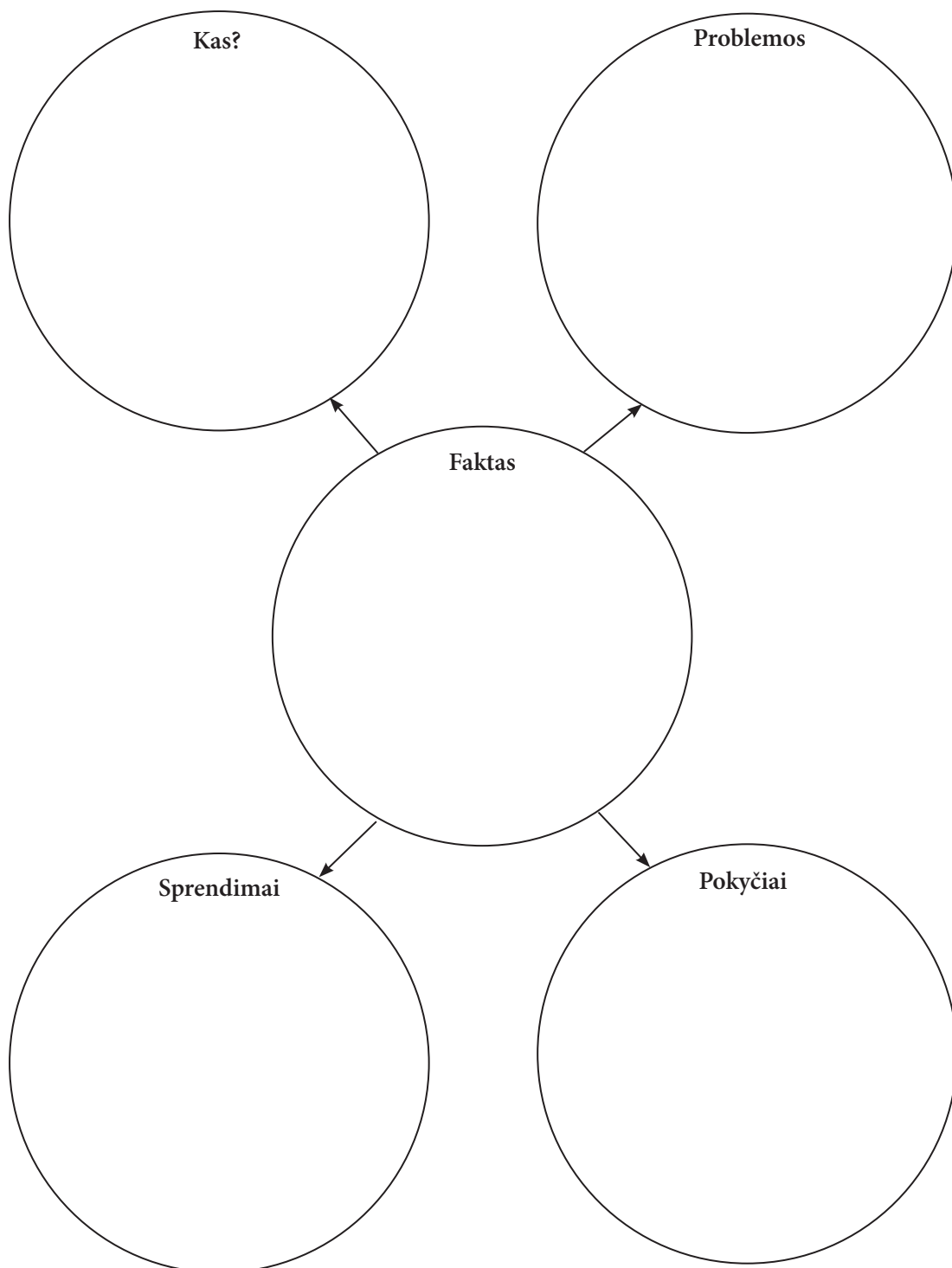
Tikslas: aprašyti fakto turinį ir jo kontekstą.

Užduotis: naudojantis kokį nors geografinį faktą apibūdinančiu tekstu, aprašyti jo turinį ir su juo susijusį kontekstą pagal pateiktą formą.

Šaltinis: tekstas, kuriame aprašomas geografinis faktas.

Fakto aprašymas (pagal Buehl, 2004)

7.3.6. Diskusijos aprašymas

Problema / kontekstas: diskusija – vienas populiariausių auditorijos, klasės aktyvinimo būdų. Yra įvairių diskusijos organizavimo scenarijų ir formų. Tačiau diskusijos struktūroje visada yra alternatyvūs argumentai *už* ir *prieš*. Nors diskusija vyksta gyva bendravimo forma, tačiau jai būtina pasiruošti, ypač jeigu diskusija yra ir kaip ugdymo forma mokykloje. Todėl siekiant, kad diskusija vyktų organizuotai ir rezultatyviai, galima iš anksto aprašyti jos pagrindines tezes, argumentus *už* ir *prieš*.

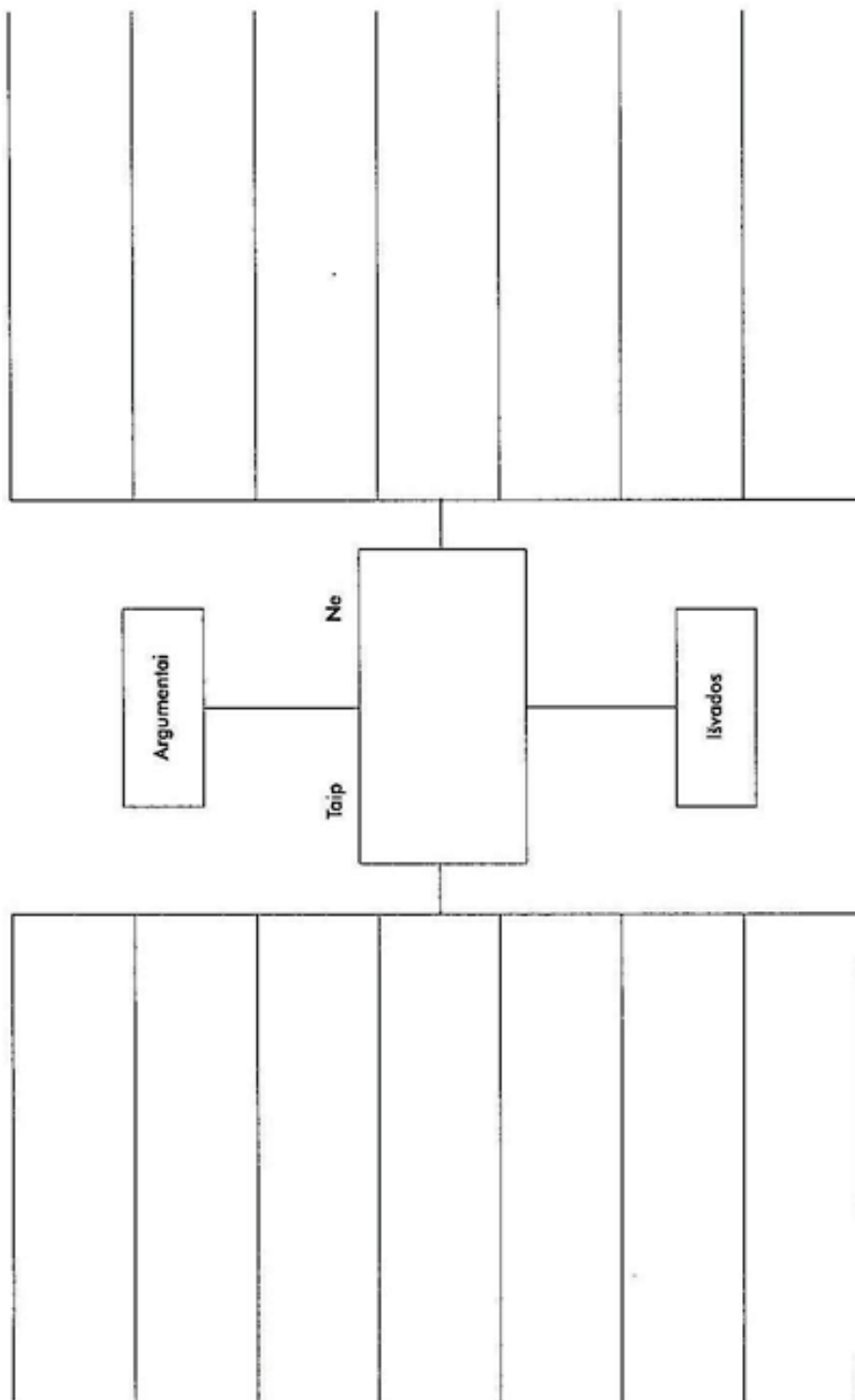
Tikslas: remiantis geografine medžiaga, parengti ir aktualizuoti diskusijos turinį.

Užduotis: naudojantis aktualia geografine medžiaga, aprašyti numatomos diskusijos turinį (argumentus *už* ir *prieš*) pagal pateiktą formą.

Šaltinis: tekstas, kuriame aprašomas geografinis faktas.

Diskusijos aprašymas (pagal Buehl, 2004)

Tema

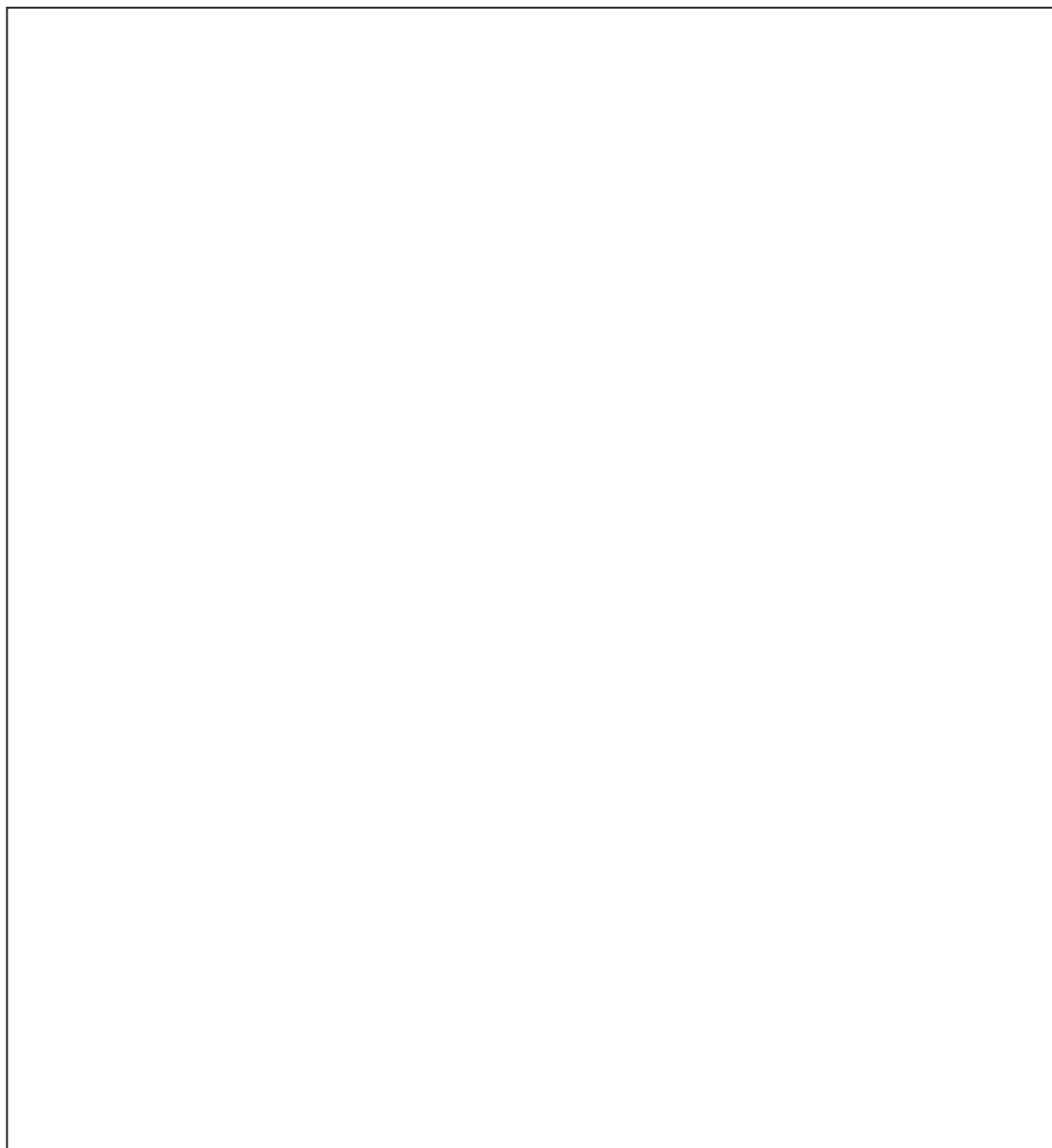
7.4. PROJEKTO APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: ugdomasis (didaktinis, edukacinis) projektas – populiari mokymosi forma ir metodas. Edukaciniai projektai yra nedidelės apimties, jam pristatyti užtenka vienos pamokos arba jos dalies. Reikia turėti omenyje, kad projekte susipina įvairialypė medžiaga, daug veiklų ir dalyvių.

Tikslas: remiantis konkrečia geografijos tema, trumpai aprašyti ugdomąjį projektą.

Užduotis: pasirinkus geografijos temą ir naudojantis įvairiais informacijos šaltiniais, pagal pateiktą formą aprašyti ugdomąjį projektą: sukurti atitinkamas užduotis, numatyti projekto eigą, rezultatų įsivertinimą.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, geografiniai šaltiniai, kita projekte numatyta medžiaga.

Projekto aprašymas

Pavadinimas (nestandartinis, intriguojantis, probleminis, vartojant ženklus?!)

Paskirtis (kam skirtas – klasei, grupei, temai įtvirtinti, praplėsti)

Tikslas (kas numatoma atlikti)

Problemos formulavimas (ką ir kodėl norėtume sužinoti, suprasti, atlikti; kokie būdingi sunkumai)

Mokytojo / vadovo įtraukiamasis, sužadinamasis žodis

Užduočių skyrimas (pvz., tema „Kelionė oro balionu“)

Trumpų referatų temos (pvz.):

- Atmosferos struktūra
- Atmosferos sudėtis ir savybės
- Atmosferos reiškiniai
- Orai ir klimatas
- Skraidymo ore ypatumai
- Skraidymo aparatų kūrimo istorija
- Oro baliono konstrukcija

Probleminės

Teiginys: Žinoma (sakoma), kad (atmosfera graži iš kosmoso)

Klausimas: O ar Jūs žinote, kas yra (atmosfera)? Suraskite atsakymą

Teiginys: Įsivaizduokite, kad

Klausimas: Kad išspręstumėte šią problemą (klausimą, užduotį), Jums būtina žinoti:

Kas yra?

Kaip atliekama (matuojama).....?

Kodėl? Kaip veikia?.....?

Analitinės

Teiginys: Žmonės stengėsi pažinti

Užduotis: Išnagrinėkite ir Jūs:

Nubraižykite ... schemą.

Apibūdinkite ... ypatumus.

Sudarykite ... diagramą.

Vertinamosios

Papasakokite savo draugams apie

Kaip manote...; pasakykite savo nuomonę

Įvairios

Mums bus reikalinga; kaip tai padaryti

Paiškindite, kaip reikia; Iš ko susideda

Atliekant šį darbą (tyrimą, kelionę), būtina žinoti

Pasistenkite atlikti šią užduotį

Išsiaiškinkite, kaip galima atlikti

Tipinė užduočių struktūra: *išeities informacija, teiginys, klausimas, analizė, vertinimai*

Projekto pristatymas

Renginio pavadinimas

Forma (žaidimas, kelionė, disputas, pamoka (*tinka visos ugdymo formos*))

Scenarijus

Projekto rezultatų analizė

8. GEOGRAFIJOS UGDYMO PASIEKIMAI

8.1. UGDYMO PASIEKIMŲ ŽINIŲ KONCEPTŲ APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: ugdymo turinys ir procesas glaudžiai susiję su ugdymo rezultatais. Visada greta ugdymo turinio pateikiami tam tikri ugdymo rezultatų įrankiai ir rodikliai. Žinių srities ugdymo pasiekimams aprašyti tinka žinių konceptai, kurie savo turiniu artimi žinių tipams.

Tikslas: remiantis geografijos medžiaga, pateikti jos žinių konceptų pavyzdžių.

Užduotis: pasirinkus konkrečią geografijos temą ir naudojantis šalia esančia žinių konceptų lentele, aprašyti temos žinių kaip ugdymo pasiekimų konceptų pavyzdžius.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai arba pamokų planai, vadovėlis.

Ugdymo pasiekimų žinių konceptai

Tema (klasė)

Žinios	Pavyzdžiai
Tema Objektas Sąvoka Terminas Padėtis Išsidėstymas Pasiskirstymas Paplitimas Vaizdas Forma Žemėlapis Geografiniai pavadinimai (nomenklatūra) Aplinka Darinys Kilmė Prigimtis Susidarymas Reiškiny Režimas Procesas Vyksmas Eiga Sistema Hipotezė Teorija Dėsningumas Praktika Aplinkybės Sąlygos Priežastis Pasekmė Struktūra Sudėtis Dalys Elementai Skirstymas Klasifikacija Tipizacija Principas Metodas Priemonė Bruožas Požymis Ypatybė Savybė Charakteristika Veiksny Svarba Funkcija Reikšmė Faktas Skaičius, dydis, matmuo Asmenybė Idėja Problema Aktualija Samprata Sąveika Įtaka	

8.2. UGDYMO PASIEKIMŲ GEBĖJIMŲ KONCEPTŲ APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: ugdymo turinys ir procesas glaudžiai susiję su ugdymo rezultatais. Visada greta ugdymo turinio pateikiami tam tikri ugdymo rezultatų įrankiai ir rodikliai. Gebėjimų srities ugdymo pasiekimams aprašyti tinka gebėjimų turinį identifikuojantys aktyvieji veiksmažodžiai, šiuo atveju įvardyti kaip konceptai.

Tikslas: remiantis konkrečia geografijos tema, pateikti jos gebėjimų konceptų pavyzdžių.

Užduotis: pasirinkus geografijos temą ir naudojantis šalia esančia gebėjimų konceptų lentele, aprašyti temos gebėjimų kaip ugdymo pasiekimų konceptų pavyzdžius.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai arba pamokų planai, vadovėlis.

Ugdymo pasiekimų gebėjimų konceptai

Tema (klasė)

Gebėjimai	Pavyzdžiai
<p><i>Vartoti priešdėlius:</i> ap-, at-, iš-, nu-, pa-, su-</p> <p>Išvardyti Parodyti Parašyti Pavaizduoti Pažymėti Nubraižyti Nupiešti Parengti Pateikti Atpažinti Nustatyti Pavadinti Apibrėžti Paaikškinti Papasakoti Skaičiuoti Grupuoti Klasifikuoti Tipizuoti Prognozuoti Modeliuoti Lyginti Analizuoti Apibendrinti Daryti (išvadas) Interpretuoti Improvizuoti Integruoti Generalizuoti Motyvuoti Argumentuoti Diskutuoti Aptarti Kritikuoti Planuoti Organizuoti Kurti (schemą, planą) Daryti Skirti Rasti Stebėti Taikyti Naudoti Ruošti Spręsti Aptarti Įvardyti Pakomentuoti Pagrįsti Pamąstyti Pasirinkti, išskirti, prisiminti</p>	

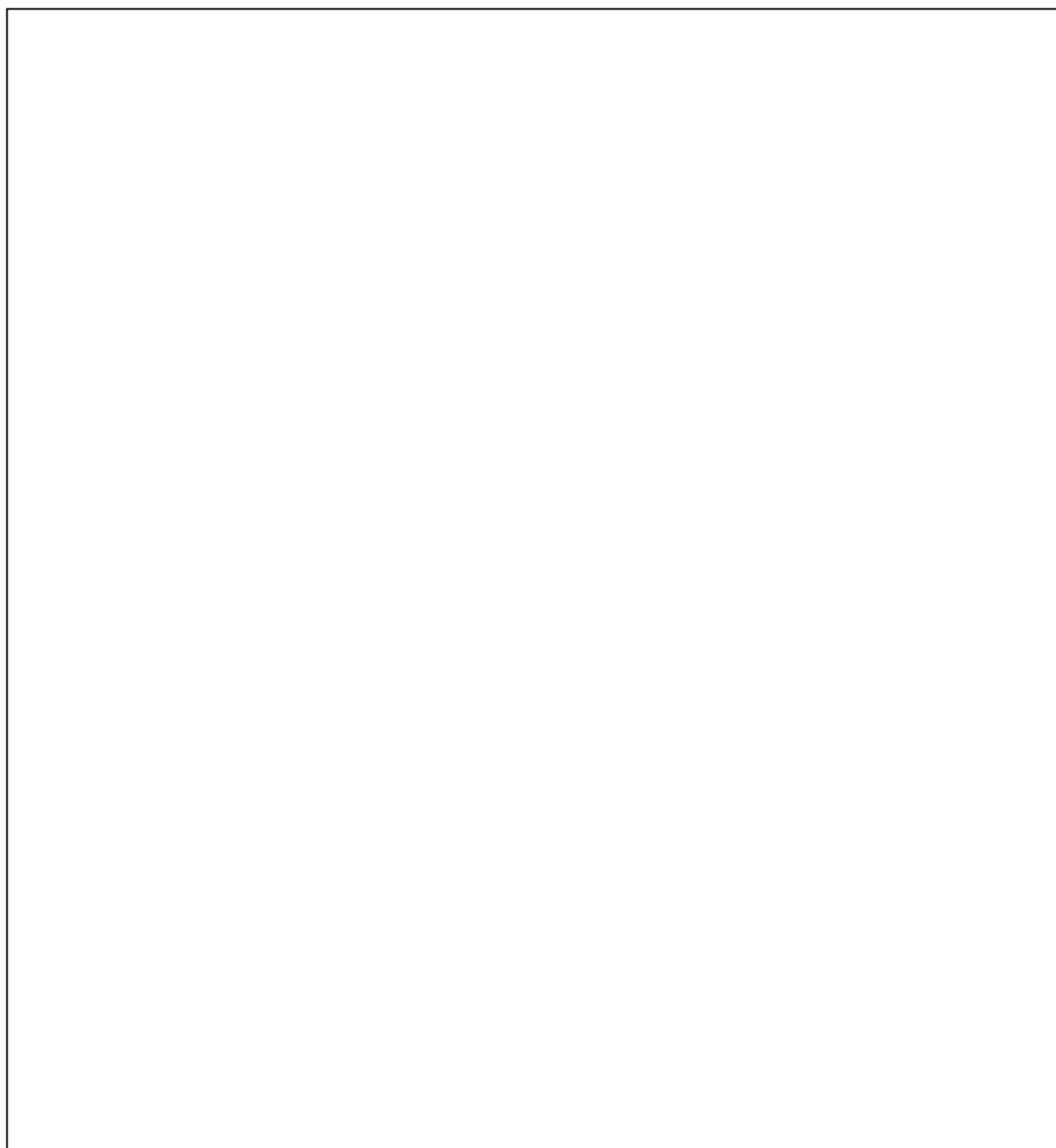
8.3. UGDYMO PASIEKIMŲ DIAGNOSTINĖS UŽDUOTYS

Problema / kontekstas: greta ugdymo pasiekimų įrankių bei rodiklių kuriamos ir užduotys jiems nustatyti bei pamatuoti. Mokytojams šalia standartinių užduočių ugdymo pasiekimams įvertinti tenka patiems savarankiškai kurti daug užduočių ugdymo rezultatų diagnostikai.

Tikslas: remiantis konkrečia geografijos tema, sukurti diagnostines užduotis ugdymo rezultatams patikrinti.

Užduotis: pasirinkus geografijos temą ir naudojantis bendrąja ugdymo programa, sukurti diagnostines užduotis konkrečios geografijos temos ugdymo pasiekimams patikrinti pagal pateiktą formą.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai arba pamokų planai, vadovėlis.

Ugdymo pasiekimų diagnostinės užduotys

Tema (klasė)

Pasiekimų reikalavimai	Diagnostinės užduotys		Gebėjimai
	Žinios	Supratimas	

8.4. UGDYMO PASIEKIMŲ LYGIŲ APRAŠYMAS

Problema / kontekstas: mokykloje šiuo metu įsitvirtina tendencija – nustatyti pasiekimų lygį, ribas. Bendrosiose ugdymo programose apibrėžiamas patenkinamas, pagrindinis ir aukštesnysis pasiekimų lygiai. Todėl mokytojui ugdymo turinį neretai tenka diferencijuoti ir aprašyti pagal nustatytus ugdymo pasiekimų lygius.

Tikslas: remiantis konkrečia geografijos tema, aprašyti jos ugdymo turinį pagal pasiekimo lygius.

Užduotis: pasirinkus geografijos temą ir naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais arba pamokų planais, aprašyti ugdymo turinį pagal pateiktus pasiekimų lygius.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai arba pamokų planai, vadovėlis.

Ugdymo pasiekimų lygių aprašymas

Tema (klasė)

Turinys	Pasiekimų lygiai		
	Minimalus	Pagrindinis	Aukštesnysis
Žinios			
Gebėjimai			

8.5. UGDYMO PASIEKIMŲ PLANAVIMAS PAGAL VEIKLOS SRITIS

Problema / kontekstas: dar vienas galimas ugdymo pasiekimų planavimo būdas – tai visų teminės veiklos sričių – nuo tikslų (nuostatų) iki pasiekimų vertinimo – aprašymas vienos klasės lygiu.

Tikslas: vienos klasės lygiu aprašyti visas temines veiklos sritis.

Užduotis: pasirinkus vienos klasės pakopą ir naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais arba pamokų planais, aprašyti visas ugdymo programoje numatytas temines veiklos sritis pagal pateiktą formą.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai arba pamokų planai.

Ugdymo pasiekimų planavimas

<i>Klasė</i>									
<i>Veiklos sritys</i>									
<i>1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>									
<i>Nuostata</i>									
<i>Pasiekimų turinys</i>									
<i>Gebėjimas</i>									
<i>Gebėjimas</i>	<i>Indikacija: gebėjimas pasiektas, jeigu...</i>	<i>Žinios</i>	<i>Sąvokos</i>	<i>Procesai, dėsningumai, ryšiai, struktūros, reikšmės...</i>	<i>Žemėlapių objektai</i>	<i>Tema (-os)</i>	<i>Geosisteminis lygmuo</i>		
1	2	3 Supranta, aiškina	4	5	6	7	8		
1.1. ...		1.1.1. ...							
<i>Pasiekimų vertinimas</i>									
<i>Pasiekimų sritys</i>									
<i>1. Žinios ir supratimas</i>									
<i>Veiklos sritys</i>									
<i>2. Geografinės informacijos skaitymas</i>									
<i>Nuostatos</i>									
1	2	3	4	5	6	7	8		
2.1. ...		2.1.1. ...							
<i>Pasiekimų vertinimas</i>									
<i>Pasiekimų sritys</i>									
<i>1. Žinios ir supratimas</i>									
<i>Patenkinamas</i>									
<i>Pagrindinis</i>									
<i>Aukštesnysis</i>									

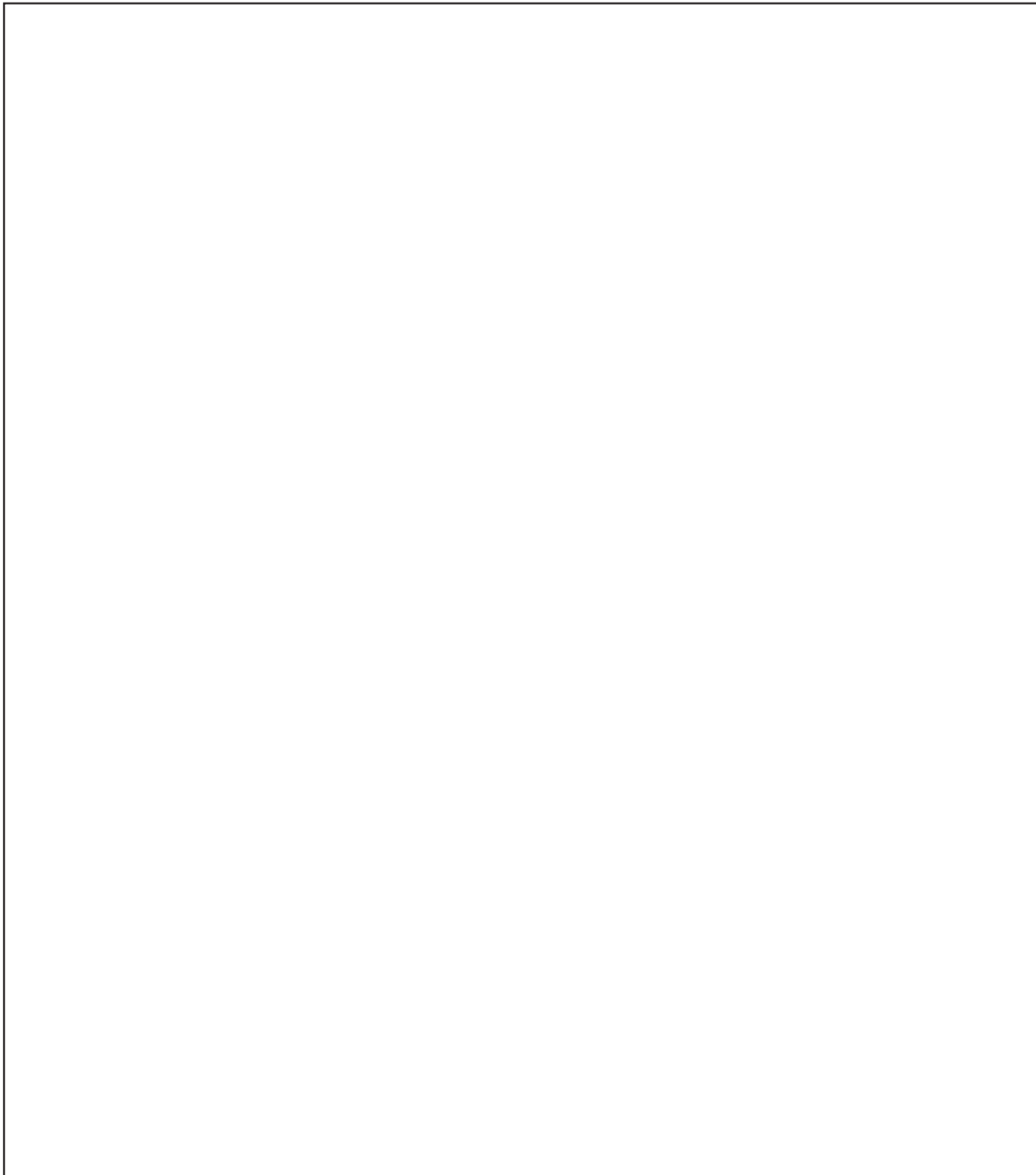
8.6. UGDYMO PASIEKIMŲ APRAŠYMAS PAGAL MOKYKLOS PAKOPAS

Problema / kontekstas: ugdymo pasiekimų turinys sudaro vienovę per visas mokyklos pakopas (lygmenis). Atitinkamai šio principo laikomasi aprašant konkrečios teminės srities, temos pasiekimų turinį, keliant ugdymo tikslą, uždavinius.

Tikslas: remiantis konkrečia geografijos temine sritimi, aprašyti jos ugdymo pasiekimų turinį atskiroms mokyklos pakopoms.

Užduotis: pasirinkus geografijos teminę žinių arba veiklos sritį ir naudojantis bendrąja ugdymo programa, teminiais arba pamokų planais, aprašyti ugdymo pasiekimų turinį su diagnostinėmis užduotimis atskiroms mokyklos pakopoms (klasėms) pagal pateiktą formą.

Šaltiniai: geografijos bendroji programa, teminiai arba pamokų planai, vadovėlis.

Ugdymo pasiekimai

Sritis / tema

Lygmuo / klase	Tema	Tikslas / uždaviniai	Ugdymo pasiekimų turinys					
			Žinios		Gebėjimai (2-3)			
			Sąvokos	Procesai, dėsningumai, ryšiai, struktūros...	Gebėjimas	Paskirtis: žinios (ž) / veiksmas (v)	Gebėjimas pasiektas, jeigu:	Konkreti užduotis
			<i>Supranta</i>				<i>Geba</i>	
6								
8								
10								

9. GEOGRAFIJOS VADOVĖLIO ANALIZAVIMAS

9.1. VADOVĖLIŲ TURINIO ELEMENTŲ ANALIZAVIMAS

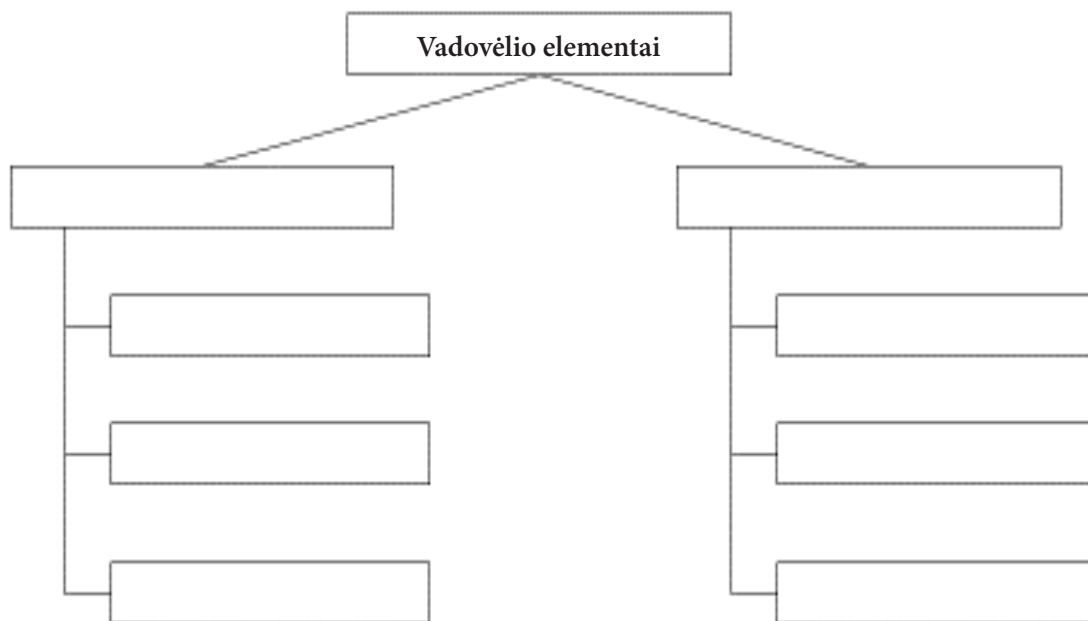
Problema / kontekstas: vadovėlio turinį sudaro tekstiniai ir netekstiniai elementai. Atitinkamai skiriasi jų didaktinis vaidmuo ugdymo procese. Šiuo metu ne tik mokytojas, bet ir mokiniai turi skirti minėtus vadovėlio turinio elementus bei gebėti jais naudotis mokantis geografijos.

Tikslas: naudojantis geografijos vadovėliu, nustatyti jo turinio didaktinius elementus.

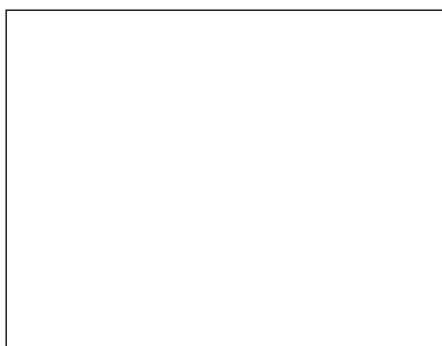
Užduotis: pasirinkus konkretaus geografijos vadovėlio vieną temą, vadovėlio atvartą, išskirti jo turinio elementus, pateikti pavyzdžių.

Šaltinis: geografijos vadovėlis.

Vadovėlio turinio elementai

Pavyzdžiai

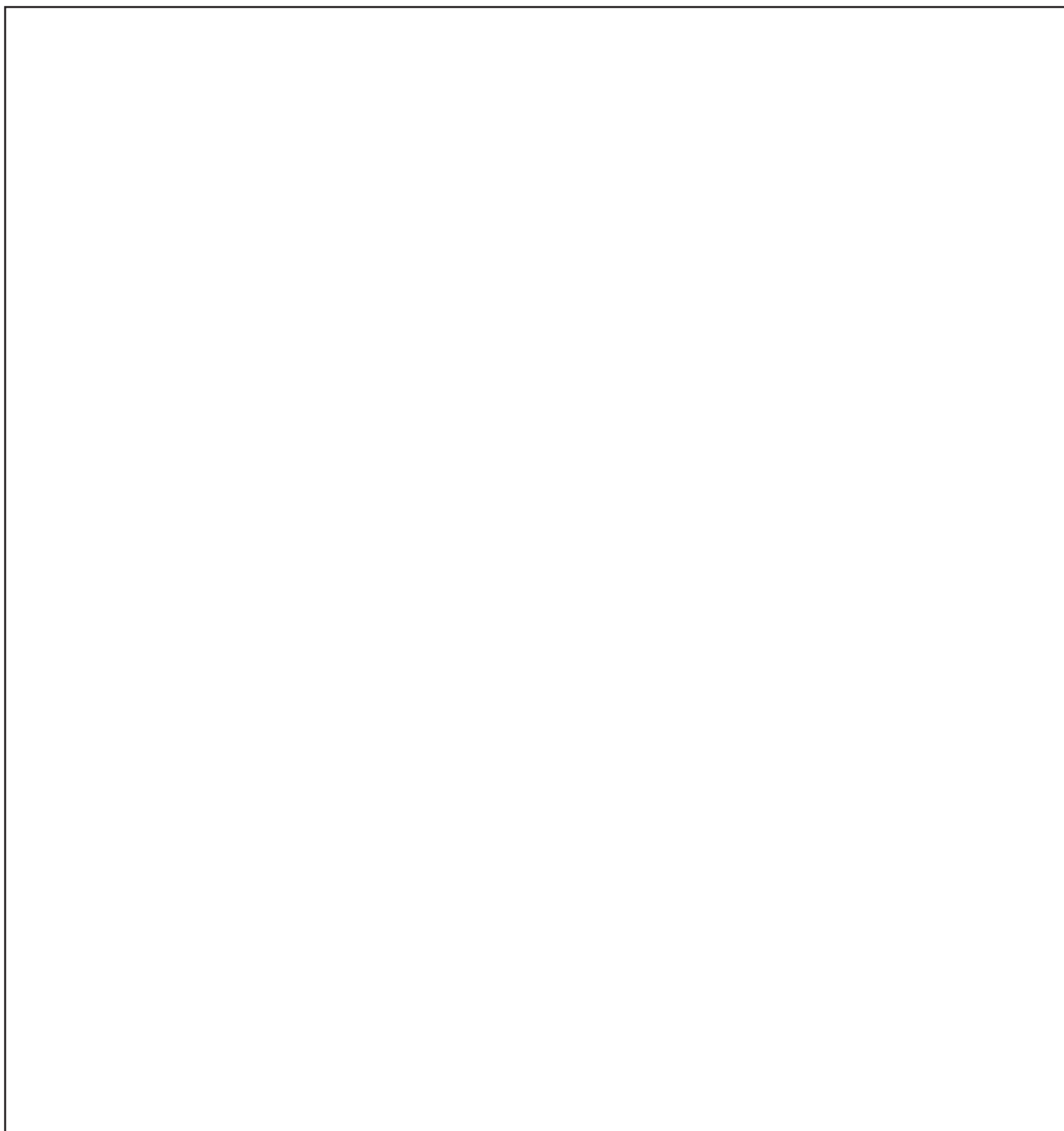
9.2. VADOVĖLIŲ UŽDUOČIŲ ANALIZĖ PAGAL TEMINES VEIKLOS SRITIS

Problema / kontekstas: vadovėlio tekste pateiktos užduotys – svarbus mokymąsi skatinantis ir palengvinantis elementas. Tam, kad vadovėlio užduotys atliktų savo didaktinę funkciją, jos turi būti glaudžiai susijusios su ugdomaisiais tikslais ir vadovėlio tekstu. Mokytojas turi nustatyti, kokiai ugdomosios veiklos sričiai, gebėjimams skirta vadovėlio užduotis ar klausimas.

Tikslas: naudojantis geografijos vadovėliu, išanalizuoti vadovėlio užduotis ir klausimus pagal ugdomosios veiklos temines sritis.

Užduotis: pasirinkus konkretaus geografijos vadovėlio skyrių arba platesnę temą ir naudojantis pateikta forma, išanalizuoti jų užduotis ir klausimus pagal ugdomosios veiklos temines sritis.

Šaltinis: geografijos vadovėlis.

Vadovėlių užduočių analizė pagal temines veiklos sritis

Užduočių pateikimo vieta		Ugdomosios veiklos sritys							
		1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje 2. Geografinės informacijos skaitymas 3. Regionų pažinimo raiška 4. Aplinkos pažinimas ir tyrimai							
Puslapis	Užduoties numeris	Regionų gamtos ir visuomeninių procesų, reiškinių, dėsningumų analizė						Originalūs tyrimai, projektai	
		Regionų gamtos ir visuomeninių procesų, reiškinių, dėsningumų analizė						Originalūs tyrimai, projektai	
		1.1. Gebėjimas orientuotis aplinkoje (patalpoje, horizonto erdvėje)							
		1.2. Gebėjimas orientuotis plane ir žemėlapyje (kartotopografija, GIS technologija);							
		1.3. Darbas su žemėlapiu išgaunant informaciją (padėties, paplitimo, išsidėstymo; lyginimas: panašumai, skirtumai)							
		2.1. Informacijos tekste radimas, analizavimas, lyginimas							
		2.2. Teksto visumos supratimas, aiškinimas, interpretavimas							
		2.3. Informacijos šaltinių kritinis vertinimas							
		2.4. Informacijos perdavimas rašytine, sakytine arba vaizdine forma							
		3.1. Lietuvos pažinimas							
		3.2. Europos pažinimas							
		3.3. Pasaulio regionų pažinimas							
		3.4. Lietuvos, Europos ir pasaulio regionų pažinimas							
		4.1. (Aplinkos) stebėjimas ir tyrimas, informacijos rinkimas							
		4.2. Darbų pristatymas ir vertinimas							

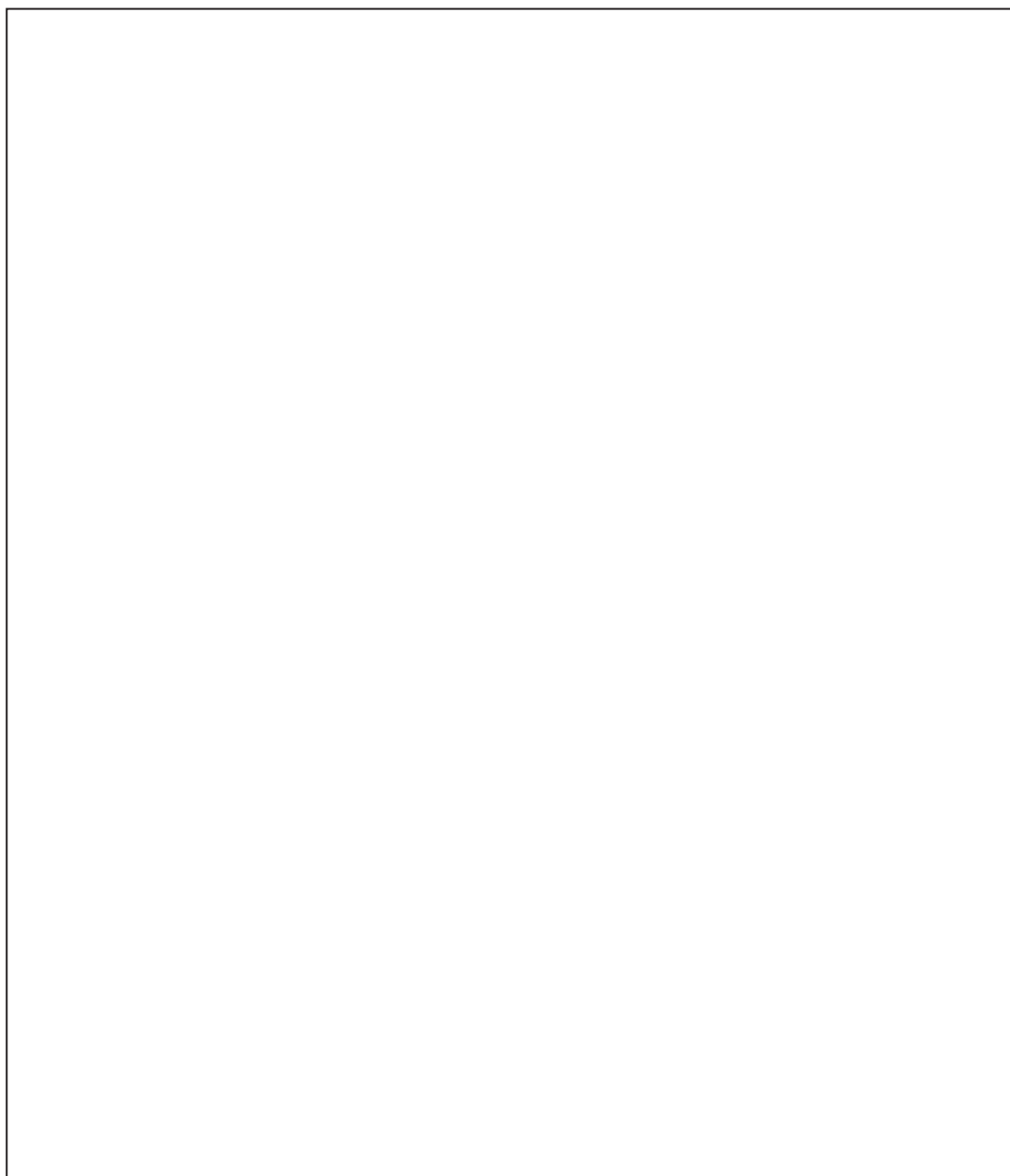
9.3. VADOVĖLIO ILIUSTRACIJŲ ANALIZAVIMAS

Problema / kontekstas: vadovėlio iliustracijos – svarbus vadovėlio turinio elementas tiek dalykiniu, tiek didaktiniu ir kitais požiūriais. Todėl vadovėlio iliustracijos neretai būna kaip atskiras tyrimo objektas. Deja, iliustracijos dar mažai panaudojamos ugdymo procese kaip pažinimo ir mokymosi būdas.

Tikslas: naudojantis konkrečiu vadovėliu, aprašyti jo iliustracijas.

Užduotis: pasirinkus konkretaus geografijos vadovėlio vieną skyrių arba platesnę temą, aprašyti (išanalizuoti) jo iliustracijas pagal pateiktą formą.

Šaltinis: geografijos vadovėlis.

Vadovėlio iliustracijų analizavimas

Šaltinis (vadovėlis)											
Skyrius											
Tema											
Iliustracijos pavadinimas	Pagal vaizduojamus objektus			Pagal vaizdavimo būdą			Žemėlapiai				
	Objektų vaizdai	Įvykiai, procesai, reiškiniai	Asmenybių nuotraukos	Abstraktūs (mintiniai)	Daiktinis (pa-veikslas, nuske- nuotas pieši- nys)	Kombinuotas re- alus vaizdas su piešiniu, infor- macijos paaiški- nimais	Abstraktūs da- lykai, sąvokos / priežastys (spe- cialiai sukurti paveikslai)	Projekcijos, planai (topografiniai)	Visuomeniniai	Gamtiniai	Istoriniai

REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA

- Aktyvaus mokymosi metodai: mokytojo knyga.* (1998). Vilnius: Garnelis.
- Bauman, Z. (2015). *Kultūra takioje modernybėje.* Vilnius: Apostrofa.
- Beitas, K. (2007). *Pažinos biofilosofija: modeliai biologijoje ir biologiniai modeliai kitur: mokomoji knyga.* I dalis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Bruzgelevičienė, R. (sud.). (2014). *Ugdymo paradigmu iššūkiai: kolektyvinė monografija.* Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
- Buehl, D. (2004). *Interaktyviojo mokymosi strategijos.* Vilnius: Garnelis.
- Buzan, T. (2008). *Mokykitės mąstyti: mąstymo ir mokymosi būdai.* Vilnius: Alma littera.
- Buzan, T. (2008). *Mokykitės mąstyti: mąstymo ir mokymosi būdai.* Vilnius: Alma littera.
- Gerulaitis, Š., Kairaitis, Z. (2004). *Geografinis ugdymas pagrindinėje mokykloje: nuo teorijos iki metodikos.* Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- Grigaravičiūtė, S. (2006). *Istorijos žinios ir jų struktūravimas: mokymo metodinė priemonė.* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Hargreaves, A. (2008). *Mokymas žinių visuomenėje: švietimas nesaugumo amžiuje.* Vilnius: Homo liber.
- Helmke, A. (2012). *Pamokos kokybė ir mokytojo profesionalumas: diagnostika, vertinimas, tobulinimas.* Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra. Vilnius: Standartų spaustuvė.
- Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas.* Vilnius: Gimtasis žodis.
- Kairaitis, Z. (1997). *Geografijos didaktikos pratybos.* I dalis. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Kairaitis, Z. (2007). *Geografinės informacijos skaitymas komunikaciniu požiūriu.* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Kritinio mąstymo ugdymas aukštojoje mokykloje.* (2004). Sud. D. Penkauskienė. Vilnius: Garnelis.
- Kritinio mąstymo ugdymas: teorija ir praktika.* (2001). Sud. D. Penkauskienė. Vilnius: Garnelis.
- Pečiuliauskienė, P., Barkauskaitė, M. (2011). *Pedagoginės praktikos mokykloje vadovas.* Vilnius: Edukologija.
- Petty, G. (2006). *Šiuolaikinis mokymas: praktinis vadovas.* Vilnius: Tyto alba.
- Petty, G. (2008). *Įrodymais pagrįstas mokymas: praktinis vadovas.* Vilnius: Tyto alba.
- Pollard, A. (2002). *Refleksyvusis mokymas. Veiksminga ir duomenimis paremta profesinė praktika.* Vilnius: Garnelis.
- Repo-Kaarento, S. (2008). *Mokymosi grupės galia.* Vilnius: TEV.
- Silver, H.-F., Strong, R.-W., Perini, M.-J. (2012). *Mokytojas strategas. Kaip kiekvienai pamokai pasirinkti tinkamą, tyrimais pagrįstą mokymo metodą.* Vilnius: Vilniaus tarptautinė mokykla.
- Subotkevičienė, R. (2012). *Geografijos mokytojų didaktinės kompetencijos ir jų įgyvendinimo galimybės studijose: metodinė priemonė.* Elektroninis leidinys. Vilnius: Edukologija.
- Šiaučiukėnienė, L., Stankevičienė, N. (2002, 2003). *Bendrosios didaktikos pagrindai.* Kaunas: Technologija.
- Šiaučiukėnienė, L., Visockienė, O., Taljūnienė, P. (2006). *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai: vadovėlis.* Kaunas: Technologija.
- Šiaučiukėnienė, L., Stankevičienė, N., Čiužas, R. (2011). *Didaktikos teorija ir praktika: vadovėlis aukštosioms mokykloms.* Kaunas: Technologija.
- Zaleskienė, I., Jašinauskas, L. (2013). *Vadovėlio ugdomoji galia: tautiškumo ir pilietiškumo tyrimas: mokslo studija.* Vilnius: Justitia.

Bendrosios ugdymo programos ir metodinės rekomendacijos

- Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas.* (2003). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos.* (2008). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/pradinis/bp/failai/Socialinis-ugdymas.pdf>.
- Metodinės rekomendacijos Bendrųjų programų įgyvendinimui. Geografija.* (2009). Sud. R. Bačkienė, Š. Gerulaitis, V. Pundienė. Prieiga per internetą: http://www.upc.smm.lt/ugdymas/pagrindinis/rekomendacijos/failai/Geografijo_2009-04-28.doc.
- Kompetencijų ugdymo pavyzdžiai. Geografija.* (2011). Medžiagą rengė Š. Gerulaitis. Prieiga per internetą: http://www.upc.smm.lt/ugdymas/pagrindinis/rekomendacijos/failai/Geografijos_kompetenciju_ugdymo_pavyzdžiai_2011-03-30.pdf.
- Teorinė metodinė medžiaga pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų užduočių rengėjams.* (2011). Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras. Prieiga per internetą: http://www.nec.lt/failai/2204_NEC_teorine_metodine_medziaga_spaudai_A4+5mm_crops.pdf.
- Praktinė metodinė medžiaga pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų užduočių rengėjams. Geografija.* (2011). Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras. Prieiga per internetą: http://www.nec.lt/failai/2202_13._Geografija.pdf.
- Kompetencijų ugdymas: Metodinė knyga mokytojui.* (2012). Projektas „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/wp-content/uploads/2012/03/Finalinis-leidinio-variantas.pdf>.
- Vadovėlių ir kitos mokymosi medžiagos pritaikymo kompetencijoms ugdyti metodinės rekomendacijos.* (2012). Projektas „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras. Prieiga per internetą: <http://mokomes5-8.ugdome.lt/index.php/metodines-rekomendacijos>.
- Mokėjimo mokyti kompetencijos vertinimas. Mokinių mokėjimo mokyti kompetencijos vertinimo instrumentas ir jo taikymo metodinės rekomendacijos.* (2012). Projektas „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras. Prieiga per internetą: www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/wp.../03/MMK%20vertinimas.pdf.

Ka-151 Zigmąs **Kairaitis**. Geografijos ugdymo turinio ir proceso struktūravimo pratybos : metodinė priemonė / Lietuvos edukologijos universitetas. Gamtos, matematikos ir technologijų fakultetas. Geografijos ir turizmo katedra. – Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016. – 104 p.

ISSN 2335-2396

ISBN 978-609-471-053-7

Nuo šio tūkstantmečio pradžios, 2003 m., kai pasirodė naujos kartos pagrindinės mokyklos bendrosios ugdymo programos, įvyko esminis lūžis formuojant Lietuvos mokyklos bendrojo ugdymo turinį. Pereita nuo mokymo kursais prie ugdymo pakopų, lygių, teminių žinių sričių, o nuo 2008 m. – prie teminių veiklos sričių. Ugdymo turinio formavimas remiasi ne dalyko, o didaktikos logika. Tai esmingai nulėmė visų ugdymo turinio elementų (žinių, gebėjimų) ir grandžių pertvarką. Metodinėje priemonėje logografikos forma pateikiama sukaupta patirtis struktūruojant geografijos ugdymo turinį ir procesą.

Leidinys skirtas Lietuvos edukologijos universiteto studentams, atliekantiems geografijos didaktikos, aktyviųjų mokymo metodų, integruoto geografijos mokymo modulių ir pedagogo praktikų užduotis.

UDK 372.891(076.1)

Redagavo *Reda Asakavičiūtė*
Maketavo *Donaldas Petrauskas*
Viršelio autorė *Dalia Raicevičiūtė*

SL 605. 13 sp. l. Tir. 50 egz. Užsak. Nr. 016-023
Išleido ir spausdino Lietuvos edukologijos universiteto leidykla
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
Tel. +370 5 233 3593, el. p. leidykla@leu.lt